

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ**

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

**3
2012**

Հիմնադիր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

Խմբագրական
խորհուրդ՝

Գագիկ Հարությունյան
Վահե Սյրեփանյան
Վորոդյա Հովհաննիսյան
Վալերի Պողոսյան
Առուշան Հակոբյան

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

3(65)
2012

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

* ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.
II. ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ 5

II. ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (1010–1029)

* ՍԴՈ-1010. «ՀԵԼՄԻՆԿՅԱՆ ԶԱՂԱԶԱՅԻԱԿԱՆ ԱՍՄԱԲԼԵԱՅԻ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ԳՐԱՄԵՆՅԱԿ»
ՀԱՍՏԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄՆԱ ՎՐԱ՝ «ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ
ԾԱՌԱՅՈՒՂԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ
8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ «Ձ» ԵՆԹԱԿԵՏԻ, 12-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 6-ՐԴ ԵՎ 7-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՍՏՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 23

* ՍԴՈ -1011. 2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 3-ԻՆ ԳՈՒՇԱՆԲԵՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
1941-1945 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ԱՆԿԱՆ
ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԱՐԻՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԵՐՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՇԱՍԿԸ ՀԱՎԵՐԺԱՅՆԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՍՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՍՏՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 35

* ՍԴՈ -1012. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 15-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԵՎ «ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԶԱՂԱԶԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ԾՐԱԳԻՐ» ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ
ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՍՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՍՏՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 39

* ՍԴՈ -1013. 2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 24-ԻՆ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՌԻՍԱՍՏԱՆԻ
ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՒՅՔԻ ԿՐԿՆԱԿԻ
ՀԱՐԿՈՒՄԸ ՎԵՐԱՅՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» 1996 ԹՎԱԿԱՆԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 28-Ի
ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԵՎ ՆՐԱՆ ԿԻՑ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԵՎ ԼՐԱՅՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՍՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՍՏՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 42

* ՍԴՈ -1014. 2008 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 14-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՆԿԱՆ
ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ
ՆՈՐ ՍԵՐՆԻԿԻ ԱՆՁՆԱԳՐԱՎԻՋԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀԵՏԱԳԱ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՈՒ ԿԻՐԱՈՒՄԱՆ
ՇՈՒՐՋ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ (ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՈՎ)
ԱՍՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՍՏՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 45

* ՍԴՈ -1015. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 24-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ «ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԶՐԱՄՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ» ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՍՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՍՏՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 49

* ՍԴՈ -1016. 2011 թվականի սեպտեմբերի 3-ին ԳՈՒՇԱՆՔԵՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՕԴԱՆԱՎԻ ԶՎԷԹՄԱՆ (ԱՌԵՎԱՆԳՄԱՆ) ՄԱՍԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԴԵՊԸՈՒՄ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱԿԱՕԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒԺԵՐԻ ՀԵՐԹԱՊԱՀՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	54
* ՍԴՈ -1017. 2012 թվականի փետրվարի 15-ին ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՆՈՒՑՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ «ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ԾՐԱԳԻՐ» ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	57
* ՍԴՈ -1018. 2012 թվականի փետրվարի 24-ին ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ «ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ԾՐԱԳՐԻ ԵՐՐՈՐԴ ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ» ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	60
* ՍԴՈ -1019. 2011 թվականի ձմեռամսերի 5-ին ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԶՈՒՎԵՅԹԻ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՕԴԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	66
* ՍԴՈ -1020. ԶԱՂԱՔԱՅԻ ՇՎԱՐՇ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԵՎ ԱՅԼՈՑ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՍԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 138-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	70
* ՍԴՈ -1021. 2011 թվականի դեկտեմբերի 20-ին ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՀԱՎԱՔԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՆԴԱՄ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐՈՒՄ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԵՆԹԱԿԱՆՈՒՑՎԱԾՔԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ ՏԵՂԱԿԱՅԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՍԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	82
* ՍԴՈ -1022. ՀՀ ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՍԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 79-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 4-ՐԴ ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	85
* ՍԴՈ -1023. 2010 թվականի նոյեմբերի 19-ին ՍԱՆԿՏ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՄԱՏԵՂԵԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՈՒՈՒՍԱԲՇՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀԵՏԱԳԱ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՈՒ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ (ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՆՈՒՄՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	94

* ՍԳՈ -1024. 1973 թվականի ՄԱՅԻՍԻ 18-ին ԿԻՈՏՈՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՄԱՋՄԱՅԻՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԵՐԻ ՊԱՐՁԵՑՄԱՆ ԵՎ ՆԵՐԳԱՇՆԱԿԵՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ (ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	98
* ՍԳՈ -1025. 2005 թվականի ՀՈՒՆԻՍԻ 8-ին ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԻ ՖԻՋԻԿԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	101
* ՍԳՈ -1026. 2010 թվականի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 24-ին ՆՅՈՒ ՅՈՐՔՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԴԵՊՈՒ ԾՈՎ ԵՒ ԶՈՒՆԵՑՈՂ ԶԱՐԳԱՅՈՂ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԲԱԶՄԱԿՈՂՄ ՀԱՄԱՋԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	104
* ՍԳՈ -1027. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 11-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ, 31-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 3-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՎ 33-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	108
* ՍԳՈ -1028. «ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԵՍ» ԿՈՒՄԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՇԻՆՔԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 13-Ի՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՀԱՄԱՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՐԳՈՎ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐ ԸՆՏՐՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» N 265-Ա ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՎԻՃԱԲԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	116
* ՍԳՈ -1029. 2012 թվականի ՄԱՅԻՍԻ 6-Ի ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄԵԾԱՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՐԳՈՎ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԳՅՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԹԻՎ 37 ԸՆՏՐԱՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 11-Ի ԹԻՎ 31-Ա ՈՐՈՇՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊԱԾ ՎԵՃԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....	137

III. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

* ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՀՀ ՍԳ-05.05.2012Թ. ՈՐՈՇՄԱՆ ՄԱՍԻՆ	144
* ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԻՐԱՎԱԲԱՆՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՀՀ ՍԳ-ՈՒՄ	145
* ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ.....	145
* ՆՎԻՐՎԱԾ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐՎԱՆ	146
* «ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆ» ՄԵՂԱԼՈՎ ՊԱՐԳԵՎԱՏՐՎԵՅ ՍԳ ՆԱԽԱԳԱՀ Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆԸ	146
* ԻՐԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻ ԱՅՑԸ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ	147
* ՀՀ ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ.....	147

Արարատ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

ԼՂՀ Նախագահի խորհրդական,

ԼՂՀ Ազգային ժողովում ԼՂՀ Նախագահի

մշտական ներկայացուցիչ

**ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ
ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

Պատմական փորձը հաստատում է, որ տարբեր իրավիճակներում (տնտեսական զարգացում և ֆինանսատնտեսական ճգնաժամ, ժողովրդավարություն և դիկտատուրա, շրջափակում, «ոչ խաղաղություն, ոչ պատերազմ») պետությունը ձգտում է հասարակության մեջ հաստատել և պահպանել տարբեր քաղաքական, իրավական, սոցիալական և բարոյական արժեքներ: Այդ նպատակներին հասնելու համար կիրառվում են հասարակական կյանքի կազմակերպման և կառավարման տարաբնույթ իրավական լծակներ: Մարդու և պետության, ինչպես նաև մարդկանց միջև առաջացող հասարակական փոխհարաբերությունները կարգավորվում են իրավունքով, ամրագրվում են մարդու և քաղաքացու իրավունքների, ազատությունների և պարտականությունների ձևով ու կազմում են անձի իրավական կարգավիճակը:

Իրավական պետությունը և քաղաքացիական հասարակությունը խարսխվում են մարդու իրավունքների ճանաչման, ապահովման և պաշտպանման նախապատվության վրա: Անհնար է պատկերացնել մի պետություն, որտեղ մարդը օժտված չլինի լայն իրավունքներով ու ազատություններով, բայց, այդուհանդերձ, զործող օրենսդրությամբ սահմանվում է իրավունքների և ազատությունների որոշակի սահմանափակում տարբեր հակահասարակական ու հակասահմանադրական երևույթներից: Այսինքն՝ պետության խնդիրն է ապահովել մարդկանց իրավունքների և հասարակության շահերի միջև հավասարակշռություն, ինչը կպաշտպանի անհատին և նրա իրավունքները պետական մարմինների և այլոց ոտնձգություններից տարբեր իրավական ռեժիմների ժամանակ: Հարցի բարդությունը նրանում է, որ պետությունը մի կողմից պարտավոր է ապահովել մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը, մյուս կողմից՝ ստիպված է որպես անվտանգության կայուն զարգացման միակ երաշխիք, որոշակի իրավիճակներից ելնելով, սահմանել մարդու իրավունքները և ազատությունները սահմանափակող իրավական նորմեր, հետևել դրանց իրագործմանը, միևնույն ժամանակ ապահովել երկրի բնականոն զարգացումը և այլոց իրավունքներն ու ազատությունները:

Ժամանակակից աշխարհում մարդկության առջև ծառանում են այնպիսի սպառնալիքներ, ինչպիսիք են միջազգային ահաբեկչությունը, կազմակերպված հանցագործությունը, իսկ մեր պայմաններում՝ նաև պատերազմի վերսկսման

5 | ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԿԳԻՐ ♦ 3(65)2012

վտանգը և այլն: Այս ամենով պայմանավորված՝ հատուկ նշանակություն է ստանում հասարակության և պետության պաշտպանությունը այդ սպառնալիքներից: Նման պայմաններում առաջնային է դառնում մարդու իրավունքների և ազատությունների խելամիտ և անհրաժեշտ սահմանափակման հարցը, որի առանձնահատկությունները ամրագրված են միջազգային իրավական ակտերում և իրենց արտահայտությունն են գտնում ներպետական օրենսդրական ակտերում:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ԼՂՀ հռչակումից անմիջապես հետո ստեղծված ծանր ու բարդ իրավիճակը հարկադրել է իշխանություններին ձեռնարկել մարդու իրավունքներն ու ազատությունները սահմանափակող որոշ քայլեր՝ նորահռչակ հանրապետության անկախության պաշտպանության համար:

Հոդվածը նպատակ է հետապնդում ներկայացնել մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման արդի հիմնախնդիրներն ու դրա առանձնահատկությունները ԼՂՀ-ում, քանի որ մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման թույլատրելի մակարդակը ռազմական պայմաններում Արցախի համար առավել հրատապ է:

Մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման վերաբերյալ դրույթները ամրագրված են տարբեր միջազգային իրավական ակտերում:

Մարդու իրավունքների և ազատությունների իրավաչափ սահմանափակումների չափանիշները ձևակերպված են 1948թ. «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում» (այսուհետ՝ ՄԻՀՀ):

Այսպես, ՄԻՀՀ-ի 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասում սահմանված է, որ «իր իրավունքներն ու ազատություններն իրականացնելիս յուրաքանչյուր ոք ենթակա է միմիայն այնպիսի սահմանափակումների, որոնք սահմանված են օրենքով, բացառապես ուրիշների իրավունքների և ազատությունների պատշաճ ճանաչումն ու հարգանքն ապահովելու և ժողովրդական հասարակությունում բարոյականության արդարացի պահանջները, հասարակական կարգը և ընդհանուր բարեկեցությունը բարելավելու նպատակով»:¹ Այլ միջազգային իրավական ակտերի² ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ նրանցում ամրագրված են դրույթներ, որոնք իրենց էությանը և ուղղվածությանը համընկնում են ՄԻՀՀ-ի սկզբունքների, որտեղ մարդու իրավունքների և ազատությունների այնպիսի նպատակներ են նշվում, ինչպիսիք են պետական (ազգային) անվտանգությունը, հասարակական բարեկեցությունը, հասարակական կարգի և անվտանգության, հանրության բարոյականության և առողջության, այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին Եվրոպական կոնվենցիան նախատեսում է նաև որոշ լրացուցիչ նպատակներ: Դրանք են, օրինակ, երկրի տնտեսական բարեկեցությունը, տարածքային ամբողջականության պաշտպանությունը, գաղտնի տեղեկատվության տարածման կանխարգելումը, այլ անձանց հեղինակության պաշտպանությունը, անաչառ և հեղինակավոր արդարադատության ապահովումը, հասարակական անվտանգությունը:³

Մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պատմության տարբեր ժամանակաշրջաններում կրել է խստագույն բնույթ: Բավական է թվարկել այն իրավական ակտերը,⁴ որ պատկերացնենք, թե ինչով էր թելադրված հատուկ ռեժիմի սահմանում ու

դրա հետ կապված իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը: Մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման հարցերի իրավական շրջանակները այսօր շարունակում են մնալ բանավեճերի առարկա:

Այդ ձևակերպումների վերացական բնույթը (ինչպես նաև պատմական պայմանները,⁵ երբ նրանք ընդունվել են) հանգեցրել է պետությունների պրակտիկայում այդ դրույթների ազատ մեկնաբանմանը: Իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման վերաբերյալ դիրքորոշումը արտահայտված է նաև Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի բազմաթիվ որոշումներում:⁶

ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանի կարծիքով՝ «հանրային շահերը կարող են արդարացնել իրավունքի սահմանափակումները, եթե սահմանափակումները համապատասխանում են արդարության պահանջին, համաչափ և համամասն են սահմանադրորեն կարևորվող արժեքներին և չունեն հետադարձ ուժ»:⁷

Հայտնի հունգարացի գիտնական Ա. Շայոյի կարծիքով՝ «հատուկ իրավական ռեժիմի պահպանման ժամանակ իրավունքների սահմանափակումները պետք է լինեն խելամիտ, իսկ դրանց հետ կապված ծանրաբեռնվածությունը չպետք է լինի «չափազանց մեծ»:⁸

Շվեյցարացի գիտնական Կ. Էկշտայնը մարդու իրավունքների սահմանափակման երեք հիմնական պայման է առաջարկում՝ «անհրաժեշտություն, պիտանիություն, համապատասխանություն»:⁹

Փորձենք ներկայացնել, թե ինչ քայլեր է իրականացրել նորանկախ պետությունը, որպեսզի պաշտպանի հասարակական և պետական կարգի հիմունքները, և ինչքանով են եղել այդ քայլերը համաչափ և համամասն:

Մեզ հայտնի է, որ սահմանադրական իրավունքը «ռազմական դրությունը» դիտում է որպես պետական իշխանություն, պետական այլ մարմինների և տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության հատուկ իրավական ռեժիմի ձև:

ԼՂՀ-ն 1992թ. օգոստոսից առաջօր գտնվում է ռազմական դրության պայմաններում, ուստի, մեր կարծիքով, նպատակահարմար է ԼՂՀ հատուկ իրավական ռեժիմ սահմանելու վերաբերյալ ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի նախագահության առաջին հրամանագրի տեքստը ներկայացնել ամբողջությամբ:

«Ադրբեջանի հանրապետության կողմից լայնածավալ ագրեսիայի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքի մի մասի օկուպացման կապակցությամբ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի նախագահությունը որոշում է.

1. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում հայտարարել ռազմական դրություն 6 ամիս ժամկետով:
2. Հայտարարել ԼՂՀ արական սեռի 1947-ից մինչև 1974 թթ. ծնված քաղաքացիների գորահավաք: Չորահավաքի առաջին օրը համարել 1992թ. օգոստոսի 12-ը:
3. Միջոցներ ձեռնարկել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության սահմաններից դուրս գտնվող գորահավաքի տակ գտնվող ԼՂՀ բոլոր քաղաքացիներին մեկշաբաթյա ժամկետում վերադարձնելու համար:
4. ԼՂՀ ինքնապաշտպանության ուժերի շտաբին, ՆԳՆ-ը ԱԱՎ-ը, պարետությանը, զինվորական կոմիսարիատին և դատախազությանը՝

ապահովել սույն հրամանագրի կատարումը պատերազմական ժամանակի օրենքներին համապատասխան:

5. Ընդունված որոշման մասին եռօրյա ժամկետում իրազեկել ՍԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարին և ՍԱԿ-ի անվտանգության խորհրդին:¹⁰

Գերագույն խորհրդի նախագահության հրամանագրի ընդունման իրավական հիմք է հանդիսացել 1992 թ. հունվարի 6-ի հռչակագիրը և 1992 թ. հունվարի 8-ի ընդունված «ԼՂՀ պետական անկախության հիմունքների մասին» ԼՂՀ սահմանադրական օրենքի VIII հոդվածի 3-րդ կետի դրույթները, որտեղ ամրագրված է, որ պետությունը ցանկանում է պաշտպանել ԼՂՀ բնակչությանը ագրեսիայից և ֆիզիկական ոչնչացման սպառնալիքից¹¹ ու «ԼՂՀ իրավասությունն է պետական կարգի, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների պահպանումը»¹²:

Անհրաժեշտ է նշել, որ Գերագույն խորհրդի նախագահությունը նման հրամանագրերի ընդունման լիազորություններով օժտված էր այն ժամանակ գործող «ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի մասին» ԼՂՀ օրենքի 11-րդ և 14-րդ հոդվածների դրույթների համաձայն որպես Գերագույն խորհրդի նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակամիջոցում մշտական գործող մարմին, որն ընդունում է հրամանագրեր և օրենսդրական ակտեր՝ հետագայում ներկայացնելով հերթական նստաշրջանի հաստատմանը:

Հարկ է նշել, որ անկախության հռչակումից հետո ԼՂՀ-ն, ձգտելով միջազգային կազմակերպություններում արտահայտել ժողովրդի կամքը, ընդունելով, որ մարդու իրավունքների պահպանումն է ԼՂՀ հետագա վերելքի հիմնական երաշխիքը, 1992թ. նոյեմբերի 26-ին ընդունեց մի շարք որոշումներ, այդ թվում՝ «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների միջազգային դաշնագրին և դրան կից ֆակուլտատիվ արձանագրությանը միանալու մասին» որոշումը:¹³

Պետք է ընդգծել, որ ռազմական դրության պայմաններում իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումները տարբերվում են ակտիվ պատերազմական գործողությունների ժամանակ իրականացվող սահմանափակումներից: Պատերազմը թելադրում է իր կանոնները, ուստի իրավունքի և ազատությունների սահմանափակման աստիճանը ավելի է խստանում, քան այլ իրավական ռեժիմների պայմաններում: Օրինակ, 1992թ. օգոստոսի 12-ի «ԼՂՀ-ում ռազմական դրություն մտցնելու մասին» հրամանագրի կատարումն առավել լրիվ ապահովելու համար ԼՂՀ քաղաքացիների պատասխանատվությունն ուժեղացնելու նպատակով մեկ այլ հրամանագրով որոշվել է. «Այն անձանց, ում զինապարտ զավակները անհարգելի պատճառով խուսափում են հանուն հայրենիքի պաշտպանության ԼՂՀ պաշտպանության բանակի շարքերում ծառայելուց, արգելել՝ ընտրովի, ղեկավար և այլ պատասխանատու պաշտոններ զբաղեցնել պետական և հասարակական հիմնարկ ձեռնարկություններում, օգտվել ԼՂՀ օրենսդրությամբ, ԼՂՀ նախարարների խորհրդի որոշումներով նախատեսված արտոնություններից»:¹⁴

Իրավունքների վերոհիշյալ սահմանափակումները պետք է իրականացնել Պաշտպանության պետական կոմիտեն, (այսուհետ՝ ՊՊԿ) որին վերապահվում էր պաշտպանության բնագավառում պետական իշխանության մարմինների բոլոր գործառույթները, հասարակական կարգուկանոնի և պետական անվտանգության ապահովումը: Ինչքանով են նշված սահմանափակումները համապատասխանել միջազգային ակտերով սահմանված չափանիշներին, ինչքանով են

համաչափ և համամասն եղել հռչակված արժեքներին՝ ապացուցել է իրականությունը: «Պատերազմի ժամանակ թույլատրելի են այն բոլոր միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են առաջադրված նպատակին հասնելու համար...»: ¹⁵ Մեր կարծիքով, սահմանափակումները ուղղված են եղել պաշտպանելու պետականության հիմքերը, հասարակական կարգն ու անվտանգությունը:

Սահմանադրական դատավարության միջազգային պրակտիկան վկայակոչում է, որ «պետությունը կարող է սահմանափակել իրավունքը, եթե սահմանափակումն արդարացված է այլ իրավունքների պաշտպանությամբ կամ որևէ այլ սահմանադրական արժեքի պաշտպանությամբ կամ սահմանադրական նպատակով, եթե պաշտպանությունը կամ նպատակի ձեռք բերումը չի կարող իրականացվել որևէ այլ միջոցով ելնելով իրավունքի գերակայության սկզբունքից»:¹⁶

Հետագայում՝ սահմանված ռազմական դրության իրավական բազան ամրապնդելու և հատուկ ռեժիմի պայմաններում առաջացող հասարակական հարաբերությունները կարգավորելու նպատակով, 1995թ. սեպտեմբերի 11-ին ընդունվում է «Ռազմական դրության մասին» ԼՂՀ օրենքը (այսուհետ՝ Օրենք), որը գործում է առայսօր: Օրենքը պարունակում է կարևորագույն դրույթներ, ինչպիսիք են ռազմական դրության՝ որպես հատուկ ռեժիմի բնութագրումը, որը թույլ է տալիս ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքների և ազատությունների սահմանափակում, ինչպես նաև նրանց վրա լրացուցիչ պարտականություններ է դնում օրենքով սահմանված ծավալներով ու կարգով, ռազմական դրություն հայտարարելու մասին Նախագահի հրամանագիրը ԼՂՀ Ազգային ժողովի հաստատմանը ներկայացնելը (ոչ ուշ, քան 48 ժամվա ընթացքում), Հանրապետության Նախագահի հրամանագրի բովանդակության շրջանակները, ինչպես նաև երկարատև հրադադարի հասնելու դեպքում արտակարգ միջոցառումների լրիվությամբ կամ մասնակիորեն դադարեցնելը և այլն: Հարկ է նշել, որ, Օրենքի համաձայն, ռազմական դրության ռեժիմն իրականացնող պաշտոնատար անձինք օրենքները խախտելու և ռազմական դրություն մտցնելու մասին Նախագահի հրամանագրով իրենց տրված լիազորությունների սահմանն անցնելու համար կրում են քրեական և այլ պատասխանատվություն:

Այդ ամենի հետ մեկտեղ ռազմական դրության պայմաններում քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների հնարավոր սահմանափակումների ծավալը չի կարող լինել անսահմանափակ, պարտադիր պետք է լինեն օրենսդրությամբ սահմանված շրջանակներ: Այսպես՝ ԼՂՀ Նախագահի 1995թ. դեկտեմբերի 25-ի «Ռազմական դրության ռեժիմը երկարաձգելու մասին» ՆՀ-72 հրամանագրով սահմանվել են իրավունքների սահմանափակման հետևյալ շրջանակներ, որոնք նախատեսում են՝

- մինչև 45 տարեկան ԼՂՀ զինապարտ քաղաքացիների գորահավաք,
- քաղաքացիների ներգրավումը պաշտպանական աշխատանքներ և քաղաքացիական պաշտպանության ուղղությամբ միջոցներ իրականացնելու նպատակով աշխատանքային պարիակի,
- ցույցերի և երթերի կազմակերպման, կրոնական աղանդների, այլ չգրանցված հասարակական կազմակերպությունների և կազմավորումների ստեղծման և գործունեության արգելք,
- ստուգման նպատակով ժամանակավոր պահված քաղաքացիների և նրանց տնօրինության տակ եղած տրանսպորտային միջոցների զննության անցկացում,

- զանգվածային լրատվական միջոցների գրաքննության կամ գործունեության դադարեցման իրականացում,
- ռազմական դրության ռեժիմի իրականացմանը խոչընդոտող իրավախախտումներ և զանցանքներ թույլ տված անձանց վարչական պատասխանատվության ենթարկելու՝ նշանակելով պատիժ ազատագրկման ձևով՝ մինչև 30 օր (նշանակվում է ՆԳՆ մարմինների կողմից և մինչև 60 օր ժամկետով դատական կարգով, ինչպես նաև տուգանքի ձևով մինչև 10 նվազագույն աշխատավարձի չափով քաղաքացիների և 20 նվազագույն աշխատավարձի չափով պաշտոնատար անձանց համար):¹⁷

Հարկ է նշել, որ թվարկված սահմանափակումները գործում են առայսօր՝ բացառությամբ 3-րդ և ձևափոխված 5-րդ կետերի (ԶԼՄ-ում իրականացնել ռազմական ոլորտին վերաբերող նյութերի և տեղեկությունների գրաքննություն, ՆՀ-117, 1997թ., հունվարի 7-ի):

Այս ամենից կարելի է հանգել այն եզրակացության, որ վերը նշված իրավական ակտերով սահմանված ռազմական դրության պայմաններում մարդու իրավունքների և ազատությունների որոշակի սահմանափակումներ թույլատրելի են, համաչափ և ուղղված են ապահովելու հասարակական կարգը, ազգային ու պետական անվտանգությունը, նախատեսված են օրենքով, համապատասխանում են միջազգային իրավունքի նորմերին, չեն տարածվում հիմնական իրավունքների վրա ու կրում են ժամանակավոր բնույթ:¹⁸

Մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման վերաբերյալ միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ տարբեր պետություններում իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման իրավական ինստիտուտը ամրագրված է Սահմանադրությամբ:¹⁹ «Իրավունքի սահմանափակումն ունի մի շարք վտանգներ, - գրում է պրոֆեսոր Գ. Հարությունյանը. - Այն առաջին հերթին վերաբերում է «...եթե դա անհրաժեշտ է պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության համար» դրույթի կամ... սահմանափակումները կարող են կատարվել հանուն սահմանադրությամբ նախատեսված և ժողովրդավարական հասարակության համար անհրաժեշտ իրավաչափ նպատակի» դրույթի մեկնաբանմանը: Երկու դեպքում վտանգից խուսափելու հիմնական ճանապարհը համամասնության սկզբունքի հետևողական իրացումն է»:²⁰

Համամասնության սկզբունքը, ՀՀ սահմանադրական դատարանի դիրքորոշման համաձայն, բաղկացած է երեք տարրերից.

- մարդու իրավունքների սահմանափակումը պետք է հանդիսանա իրավաչափ նպատակի հասնելու միջոց,
- մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումն անհրաժեշտ է նպատակին հասնելու համար, քանի որ բացակայում են տվյալ իրավաչափ նպատակին հասնելու սահմանափակող այլ միջոցներ,
- ընտրված սահմանափակող միջոցը պետք է լինի արդարացի:²¹

Մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների թույլատրելի սահմանափակումների վերաբերյալ Ո՛Գ սահմանադրական դատարանը մշակել է մի շարք իրավական դիրքորոշումներ, որոնց էությունը հետևյալն է՝

- մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումները պետք է լինեն սահմանադրորեն ամրագրված սահմանափակումների նպատակներին համամասն,
- համաչափ և համամասն սկզբունքները պահանջում են, որ իրավունքների և ազատությունների թույլատրվող սահմանափակումները օրենսդրի կողմից սահմանվող նորմը լինի կոնկրետ և հստակ ողջամիտ ժամանակահատվածում, լայն մեկնաբանություն և կամայականություն կիրառում թույլ չտվող,
- ընտրված սահմանադրական պրակտիկան վկայակոչում է, որ մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը պետք է իրականացվի օրենքի համաձայն՝ պահպանելով համաչափության սկզբունքը և չաղավաղի իրավունքի էությունը:²²

Մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման հիմնախնդրին անդրադարձել է ԼՂՀ գերագույն դատարանը՝ որպես սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմին: Մասնավորապես 2009թ. հունիսի 30-ին ԳՌՈ-1 որոշմամբ արձանագրվել է, որ «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ԼՂՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթների վերլուծությունը վկայում է, որ պրակտիկայում իրականում առկա է ոչ թե իրավունքների համաչափ սահմանափակման, այլ սահմանադրորեն սահմանափակման ոչ ենթակա առանձին իրավունքների արգելափակման իրողությունը (խոսքը չի վերաբերում արտակարգ և ռազմական իրավիճակներին)»:²³

Սահմանադրական դատարանների մասն դիրքորոշումը համահունչ է միջազգային իրավունքի նորմերին, որի համաձայն պետությունը կարող է սահմանափակել իրավունքը, եթե սահմանափակումն արդարացված է այլ իրավունքների (սահմանադրական արժեքների) պաշտպանությամբ կամ սահմանադրական նպատակով, եթե պաշտպանությունը կամ նպատակի ձեռքբերումը չի կարող իրականացվել որևէ այլ միջոցով՝ ելնելով իրավունքի գերակայության սկզբունքից:

ԼՂՀ Սահմանադրության (այսուհետ՝ Սահմանադրություն) ընդունմամբ սկզբունքային փոփոխությունների է ենթարկվել մարդու իրավունքների և ազատությունների ինստիտուտը: Այն որպես սահմանադրական կարգի հիմք և ԼՂՀ քաղաքական համակարգի անկյունաքար որոշել է անհատի կարգավիճակը պետության հետ փոխհարաբերություններում՝ որպես իրավահավասար սուբյեկտ, այլ ոչ թե որպես պետության գործունեության օբյեկտ:

Հարկ է ընդգծել, որ սահմանադրական հանրաքվեից հետո պահանջ է առաջացել օրենսդրության փոփոխության՝ կապված մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների իրականացման հետ (օրենսդրական կարգավորման), առավել ևս՝ հատուկ իրավական ռեժիմների պայմաններում:

ԼՂՀ-ն ճանաչում է մարդու իրավունքներն ու ազատությունները՝ որպես անօտարելի ու բարձրագույն արժեքներ: Մարդու իրավունքները բնորոշելով որպես անօտարելի՝ Սահմանադրությունն ընդգծում է այդ իրավունքներից և ազատություններից զրկելու անհնարիությունն ու անթույլատրելիությունը և այդ իրավունքների սահմանափակման ենթակա չլինելը: Այսօր մարդու և քաղաքացու իրավունքների սահմանափակման վերաբերյալ դրույթները ԼՂՀ-ում ամրագրված են Հիմնական օրենքում, որն ունի հետևյալ կառուցվածքը:²⁴

- իրավունքներ և ազատություններ, որոնք սահմանափակված են ենթակա չեն (բնական իրավական հայեցակարգ),
- իրավունքներ և ազատություններ, որոնք կարող են սահմանափակվել օրենքով՝ առանց որևէ այլ պայմանի,
- իրավունքներ և ազատություններ, որոնք կարող են սահմանափակվել օրենքով՝ միայն որոշակի պայմաններից և նպատակներից ելնելով,
- իրավունքներ և ազատություններ, որոնք կարող են սահմանափակվել օրենքով՝ միայն սահմանադրությամբ նախանշված շրջանակներում:

Ինչպես նշում է ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանը, «չնայած նրան, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավունքի սահմանափակված պայմանները սահմանվում են միայն տվյալ իրավունքի կապակցությամբ, սահմանադրությամբ գծվում է բոլոր իրավունքների սահմանափակված արտաքին պայմանները: Այն է՝ իրավունքը սահմանափակող օրենքը պետք է վերաբերի ընդհանուրին և ոչ թե կոնկրետ դեպքի: Ոչ մի դեպքում չի կարող ադճատվել իրավունքի էությունը»:²⁵ Այս կապակցությամբ Սահմանադրության 54-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «մարդու և քաղաքացու հիմնարար իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումները չեն կարող աղավաղել այդ իրավունքների ու ազատությունների էությունը»:

Մարդու իրավունքների սահմանափակված հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունը, ելնելով իրավունքի՝ որպես ազատության ձևի մեկնաբանության տեսանկյունից, նշանակում է ոչ թե ազատության սահմանափակված (կամ հավասարության և արդարության) որպես այս կամ այն իրավունքի բովանդակություն, այլ հասարակական կյանքի տվյալ բնագավառում այդ ազատության իրականացման պայմանների ու չափերի սահմանափակում:²⁶ Ուստի սահմանափակվում է ոչ թե ազատությունը, որը տրվում է այս կամ այն իրավունքով որպես բարօրություն, այլ դրանից օգտվելու երկարատևությունը, լիարժեքությունը և որակը:²⁷

Այսպիսով՝ մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը կարող է իրականացվել միայն օրենքով և Սահմանադրությամբ նախատեսված պայմաններին համապատասխան ու «մեկնաբանման ենթակա չէ»:²⁸

ԼԴՀ Սահմանադրությունը սահմանում է օրենքով սահմանափակված ենթակա իրավունքների շրջանակը:

Այդ իրավունքներն են.

- անձնական և ընտանեկան կյանքի հարգման իրավունքը (23-րդ հոդված),
- բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքը (24-րդ հոդված),
- ազատ տեղաշարժման և բնակավայր ընտրելու իրավունքը (25-րդ հոդված),
- մտքի, խղճի և դավանանքի ազատության իրավունքը (26-րդ հոդված),
- իր կարծիքն ազատորեն արտահայտելու և խոսքի ազատության իրավունքը (27-րդ հոդված),
- պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին ու պաշտոնատար անձանց դիմելու և ողջամիտ ժամկետում պատշաճ պատասխան ստանալու իրավունքը (28-րդ հոդված),
- միավորվելու ազատության իրավունքը (29 և 30-րդ հոդվածներ),
- հավաքների ազատության իրավունքը (31-րդ հոդված),

- ընտրական և հանրաքվեների մասնակցելու իրավունքը (32-րդ հոդված),
- գործադուլի իրավունքը (34-րդ հոդված):

Նշված իրավունքներն ունեն սահմանափակման միևնույն հիմքերն ու պայմանները. վերջիններս սահմանված են այդ իրավունքների նկատմամբ կիրառելի մեկ ընդհանուր սահմանադրական դրույթում՝ Սահմանադրության 52-րդ հոդվածում, ըստ որի՝ «Սահմանադրության 23-31-րդ հոդվածներում, 32-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերում, 34-րդ հոդվածի 4-րդ կետում ամրագրված մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա պիտանի, անհրաժեշտ և համարժեք է պետական կամ հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանման, հանցագործությունների կանխման, հանրության առողջության ու բարոյականության, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար»:

Սահմանադրությամբ երաշխավորված առանձին իրավունքներ բացարձակ են և ենթակա չեն որևէ սահմանափակման նույնիսկ ռազմական դրության կամ հասարակական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգից թելադրվող միջոցառումներ իրականացնելու ժամանակ:

Այդ իրավունքներն են.

- կյանքի իրավունքը (18-րդ հոդված),
- ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիության իրավունքը (19-րդ հոդված 1-ին մաս),
- խոշտանգումների, արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի չենթարկվելու իրավունքը (19-րդ հոդված 2-րդ մաս),
- արդար դատաքննության իրավունքը (45-րդ հոդված),
- իր, ամուսնու և մերձավոր ազգականների վերաբերյալ ցուցմունք տալու պարտավորությունից ազատ լինելու իրավունքը (47-րդ հոդված),
- անմեղության կանխավարկածի իրավունքը (48-րդ հոդված):

Կարևորագույն խնդիրներից է իրավունքների սահմանափակումը արտակարգ իրավիճակում:

Սահմանադրության 53-րդ հոդվածը ճշգրտում է այն իրավունքների շրջանակը, որոնք կարող են ժամանակավորապես սահմանափակվել ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ կամ երբ Հանրապետության Նախագահը սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի դեպքում, ԼՂՀ Սահմանադրության 68-րդ հոդվածի 15-րդ կետի հիման վրա, իրականացնում է իրավիճակից թելադրվող միջոցառումներ: Արտակարգ դրության իրավական ռեժիմը սահմանված է օրենքով, որի մշակումը առաջնային պահանջ է:

Ինչպես նշում է Դ. Ազամբենը «արտակարգ դրությունը էլ ավելի ու ավելի ձգտում է դառնալ ժամանակակից քաղաքականության կառավարչական պարադիգմա ու հանդիսանում է այն շենը, որից հետո ջնջվում է ժողովրդավարության և բացարձակ իշխանության միջև սահմանը»:²⁹

Սահմանադրությամբ ուղղակիորեն մարդու և քաղաքացու իրավունքների սահմանափակման համար կոնկրետ ժամկետ չի նախատեսվում: Սակայն առանձին դեպքերում այդ ժամկետը Սահմանադրությամբ անուղղակիորեն սահմանափակվում է:

Այսպես՝ Սահմանադրության 53-րդ հոդվածում նշված իրավունքների սահմանափակում թույլատրվում է միայն ժամանակավորապես՝ ռազմական կամ

արտակարգ դրության ժամանակ, քանի դեռ, Սահմանադրության 68-րդ հոդվածի 14-րդ և 15-րդ կետերի հիման վրա սահմանադրական կարգին սպառնացող վտանգի դեպքում Հանրապետության Նախագահին իրականացնում է իրավիճակից թելադրվող միջոցառումները:

«Ռազմական դրության մասին» ԼՂՀ օրենքի համաձայն՝ Հանրապետության Նախագահը Ազգային ժողովի հաստատմանն է ներկայացնում ռազմական դրություն հայտարարելու մասին հրամանագիրը՝ ռազմական դրություն հայտարարելու հիմքերը, ռազմական դրության գործողության տարածքային սահմանները, ժամկետը և այլն:

Սահմանադրությամբ անուղղակիորեն սահմանվում են նաև ժամկետներ առանձին իրավունքների սահմանափակման համար: Օրինակ՝ Սահմանադրության 29-րդ հոդվածի համաձայն՝ միավորվելու ազատության իրավունքը կարող է սահմանափակվել զինված ուժերում և իրավապահ մարմիններում ծառայողների նկատմամբ, այսինքն՝ այդ իրավունքը սահմանափակվում է զինված ուժերում կամ իրավապահ մարմիններում տվյալ անձի ծառայության ժամկետով:

Այսինքն՝ անգործունակ ճանաչված անձանց ընտրելու և ընտրվելու իրավունքը սահմանափակվում է այնքան ժամանակ, քանի դեռ նրանք դատարանի վճռով գործունակ չեն ճանաչվել: Իսկ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով ազատագրվման դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիների ընտրելու և ընտրվելու իրավունքի սահմանափակման ժամկետը սահմանափակվում է պատիժը կրելու ժամկետով:

Մարդու իրավունքների սահմանափակումը չի կարող տևել ավելի երկար, քան այն հանգամանքների տևողությունն է, որոնք հանգեցրել են սահմանափակման կիրառման:

Սահմանադրությունը նախատեսում է նաև առանձին իրավունքների սահմանափակման հնարավորություն կոնկրետ կատեգորիայի անձանց համար: Սահմանադրության 29-րդ, 30 -րդ և 32-րդ հոդվածները սպառնիչ կերպով սահմանում են այն անձանց շրջանակը, որոնց այդ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքները սահմանափակվում կամ կարող են սահմանափակվել:

Միավորվելու ազատության իրավունքը, ըստ Սահմանադրության 29-րդ և 32-րդ հոդվածների, կարող է սահմանափակվել զինված ուժերում, դատախազությունում, ոստիկանության և ազգային անվտանգության մարմիններում ծառայողների, ինչպես նաև դատավորների համար:

Ըստ Սահմանադրության 32-րդ հոդվածի՝ հանրաքվեներին մասնակցել, ընտրել և ընտրվել չեն կարող դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով անգործունակ ճանաչված, ինչպես նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով ազատագրվման դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիները:

Ինչ վերաբերում է Սահմանադրության 33-րդ հոդվածով երաշխավորված սեփականության իրավունքին, ապա նշված հոդվածը սահմանում է միայն այդ իրավունքի նկատմամբ կիրառելի սահմանափակման հիմքերն ու պայմանները, այն է՝ անձի սեփականությունը կարող է օտարվել հասարակության և պետության կարիքների համար միայն բացառիկ դեպքերում, օրենքի հիման վրա՝ նախնական համարժեք փոխհատուցմամբ:

Մարդու այնպիսի իրավունքներ, ինչպիսիք են ազատությունը և անձեռնմխելիությունը, նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումների գաղտնիության իրավունքը, բնակարանի

անձեռնմխելիության իրավունքը, սեփականության իրավունքը, Սահմանադրության համաձայն, կարող են սահմանափակվել միայն դատարանի որոշմամբ (հ.23-րդ, կետ 4):

«... Պետության կողմից կատարվող շեղումը չի կարող հակասել այլ միջազգային պարտավորություններին, մասնավորապես՝ միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերով ստանձնած պարտավորություններին»³⁰:

Խոսքը վերաբերում է 1949թ. Ժնևի կոնվենցիաներին և դրանց կից 1977թ. ընդունված լրացուցիչ արձանագրությունների դրույթներին, որոնցով առաջնորդվում է ԼՂՀ-ն:³¹

Այսպիսով, միջազգային իրավական ակտերում և ազգային օրենսդրությամբ ամրագրված են մարդու իրավունքների սահմանափակման չափանիշներ, որոնց էությունն այն է, որ

- սահմանափակումը կարող է կատարվել միայն օրենքով. իրավունքների սահմանափակումը չի կարող կատարվել օրենքից բացի որևէ այլ նորմատիվ ակտով,
- սահմանափակումը կարող է կատարվել միայն այդ հողվածով նախատեսված որևէ իրավաչափ նպատակի համար, այն է՝ պետական կամ հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարոյականության, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության համար,
- տվյալ սահմանափակումը պետք է անհրաժեշտ լինի նշված իրավաչափ նպատակի համար:

Ինչպես նշում է ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ, պրոֆեսոր Գ. Հարությունյանը. «Մարդու իրավունքների սահմանափակման գլխավոր և միակ չափանիշն այլոց իրավունքների ու բնականոն համակեցության երաշխավորումն է»:³²

Հարկ է համաձայնել նաև Ա. Կվիտկոյի այն կարծիքին, որ մարդու իրավունքների սահմանափակման նպատակ և հիմք կարող է ծառայել ընդհանուրի շահերը արտահայտող արժեքների պաշտպանությունը:³³

Ենթադրում ենք հետաքրքիր կլինի ներկայացնել նաև Կ. Յասպերսի տեսակետը. «Ես կարող եմ լինել ազատ այնքան, ինչքան ազատ են այլք»,³⁴ ...կամ «Մեկուսացած ազատություն գոյություն չունի»:³⁵

Մարդու իրավունքների սահմանափակման հիմնավորվածությունը վերահսկելու գործառույթը իրականացնում է ԼՂՀ գերագույն դատարանի սահմանադրական պալատը (այսուհետ՝ Գերագույն դատարան), որը մարդու իրավունքի սահմանափակման հիմնավորվածության նկատմամբ իրականացնում է անողդակի վերահսկողություն և կարող է գնահատել տվյալ իրավունքի սահմանափակման անհրաժեշտության առկայությունը Սահմանադրության 114-րդ հոդվածով նախատեսված հետևյալ լիազորությունների իրականացման միջոցով.

- օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի, կարգադրությունների, կառավարության, վարչապետի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների՝ ԼՂՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը լուծելու միջոցով,

- միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունների՝ ԼՂՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը լուծելու միջոցով:

Այս լիազորությունների իրականացման միջոցով մարդու իրավունքների սահմանափակման հիմնավորվածության նկատմամբ Գերագույն դատարանը կարող է վերահսկողություն իրականացնել Սահմանադրության 114-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նշված իշխանության մարմինների, Հանրապետության Նախագահի, պաշտոնատար անձանց դիմումի հիման վրա, ինչպես նաև կոնկրետ գործով յուրաքանչյուր անձի դիմումի հիման վրա, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները, և վիճարկվում է այդ դատական ակտով կիրառված նորմատիվ ակտի դրույթների սահմանադրականությունը:

«Սահմանադրական դատավարության մասին» ԼՂՀ օրենքի 56-րդ հոդվածի համաձայն՝ Գերագույն դատարանը պարզում է օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի, կարգադրությունների, կառավարության որոշումների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը՝ հիմք ընդունելով մարդու և քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության, ազատ իրականացման անհրաժեշտությունը, դրանց թույլատրելի սահմանափակման շրջանակները և հիմքերը:

Այն դեպքում, երբ Սահմանադրությամբ երաշխավորված առանձին իրավունքներ և ազատություններ Սահմանադրության 68-րդ հոդվածի 14-րդ կետի հիման վրա սահմանափակվում են ԼՂՀ Նախագահի կողմից հայտարարված ռազմական դրության ժամանակ, կամ երբ սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի դեպքում ԼՂՀ Նախագահը Սահմանադրության 68-րդ հոդվածի 15-րդ կետի հիման վրա իրականացնում է իրավիճակից թելադրվող միջոցառումներ, մարդու իրավունքը սահմանափակող միջոցի կիրառումն արդարացնող անհրաժեշտությունը գնահատում է ԼՂՀ Ազգային ժողովը: Սահմանադրության 94-րդ հոդվածի համաձայն՝ ԼՂՀ Ազգային ժողովը կարող է դադարեցնել զինված ուժերի օգտագործումը, ռազմական և արտակարգ դրությունը:

Սահմանադրությունը չի նախատեսում օրենքների, այդ թվում նաև մարդու իրավունքները սահմանափակող օրենքների նկատմամբ նախնական վերահսկողության հնարավորություն:

Գերագույն դատարանն օրենքի, այդ թվում նաև մարդու իրավունքները սահմանափակող օրենքների նկատմամբ իրականացնում է հետագա վերացական վերահսկողություն և կարող է քննության առնել օրենքի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը Սահմանադրությամբ սահմանված կարգով:

Գերագույն դատարանը նախնական պարտադիր վերահսկողություն է իրականացնում միջազգային պայմանագրերի, այդ թվում նաև մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի նկատմամբ, որոնք գերակայող ուժ ունեն ներպետական օրենքների նկատմամբ: ԼՂՀ գերագույն դատարանը իր այս լիազորությունն իրականացնելիս լուծում է նաև միջազգային պայմանագրում ամրագրված՝ մարդու իրավունքների սահմանափակմանն ուղղված պարտավորությունների՝ ԼՂՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը:

Լեռնային Դարաբաղի Սահմանադրությունն իրավունքի կիրառումը կասեցնելու հնարավորություն չի նախատեսում:

Ընդհանրացնելով վերը շարադրվածը՝ կարող ենք հանգել հետևյալ եզրահանգումներին.

- մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման արդի հիմնախնդիրները պահանջում են խորը համակարգային հետազոտություն տեսական, իրավական և գործնական տեսանկյունից (Սահմանադրություն-օրենսդրություն-իրավակիրառական պրակտիկա).
- իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը հասարակական հարաբերությունները կարգավորելու նպատակով իրավունքի սուբյեկտների լիազորությունները օրենսդրությամբ չափավորել, շրջանակի մեջ դնելն է, որը ենթակա է կատարման.
- իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը անհրաժեշտ է ի շահ քաղաքացիների մեծամասնության և պետական անվտանգության: Սահմանափակումները թելադրվում են առաջին հերթին այլոց իրավունքները և ազատությունները հարգելու նպատակով, ինչպես նաև պետության և հասարակության բնական գործունեության անհրաժեշտությամբ.
- նկատի առնելով մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման նպատակները որոշելու միասնական մոտեցման միջազգային պրակտիկայի բացակայությունը՝ նպատակահարմար ենք գտնում միջազգային հանրությանը ներկայացնել ԼՂՀ-ում հատուկ իրավական ռեժիմի պայմաններում պետականության ամրապնդման և հասարակական անվտանգության ուղղությամբ իրականացված քայլերը.
- իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը օրենքով պետք է պաշտպանի անձին կամայականություններից, որոնց կարող են դիմել հատուկ իրավական ռեժիմ իրականացնող մարմինները: Նման երաշխիք կարող է տրվել իրավական, ժողովրդավարական պետությունում, որտեղ գոյություն ունի իրական իշխանությունների տարանջատում: Հատուկ իրավական ռեժիմ իրականացնող մարմինները, օրենքով սահմանված շրջանակներում օժտված լինելով որոշակի լիազորություններով, պարտադիր ենթակա են հսկողության Խորհրդարանի, Մարդու իրավունքների պաշտպանի, դատական մարմինների կողմից.
- այնպիսի իրավական ռեժիմի սահմանումը, ինչպիսինն է ռազմական դրությունը և նրա գործողության օրենսդրական կարգավորումը, համահունչ է միջազգային իրավական ակտերին: Անհրաժեշտ է «Ռազմական դրության մասին» օրենքի դրույթները համապատասխանեցնել Սահմանադրությանը և մշակել արտակարգ դրության իրավական ռեժիմը կարգավորող օրենք.
- համեմատելով մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման վերաբերյալ միջազգային իրավական ակտերի և Արցախի օրենսդրությունը՝ գալիս ենք այն եզրահանգման, որ դրանց սահմանափակումների նպատակը պետության և հասարակության պաշտպանությունն է տարբեր արտաքին և ներքին ոտնձգություններից.
- մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման անհրաժեշտությունը առաջանում է ոչ միայն ավտորիտար, այլև ժողովրդավա-

րական պետությունում: Մի դեպքում այդ սահմանափակումները պահանջվում են հատուկ իրավական ռեժիմի պայմաններում, մյուս դեպքում իրավունքի հատուկ սուբյեկտի կարգավիճակից, որը պայմանավորված է նրանց հասարակության և պետության հետ հարաբերություններով: Պետության խնդիրն է վարել այնպիսի քաղաքականություն, որը ոչ թե կնպաստի արտակարգ իրավիճակների ստեղծմանը, այլ, ընդհակառակը, կարտահայտի նման պայմանների կանխարգելումը, որոնք առաջացնում են ապաքաղաքականացվածություն, բռնություն և նման այլ դրսևորումներ:

Կարևոր ենք համարում ընդգծել, որ նման եզրահանգումների հիմք է հանդիսացել տեսական դրույթների կիրառումը պրակտիկայում:

Օգտագործված գրականություն

- 1 Մարդու իրավունքների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային պայմանագրեր: Փաստաթղթերի ժողովածու գիրք Ա, Երևան, 2001թ., է.20:
- 2 Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների միջազգային դաշնագրի 12-րդ, 18-րդ, 19-րդ, 21-րդ հոդվածները. նշված ժողովածու, է. 71-72, 75-77, Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 4-րդ, 8-րդ հոդվածները, նշված ժողովածու, է. 108, 110-111, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին Եվրոպական կոնվենցիայի 8-ից 11-րդ հոդվածները. նշված ժողովածու, է. 27-29:
- 3 Նշված ժողովածու, է. 22-25:
- 4 ԼՂՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահության հրամանագրերը «ԼՂՀ-ում ռազմական դրություն հայտարարելու մասին» (12 օգոստոսի 1992թ. ՆԽ-0099-1), «ԼՂՀ-ում ռազմական դրություն մտցնելու մասին (13 օգոստոսի 1992թ. ՆԽ-0099^ա-1), «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում ռազմական դրությունը և Պաշտպանության Պետական կոմիտեի լիազորությունները երկարաձգելու մասին» (31 դեկտեմբերի, 1993թ., ՆԽ-0303-1), «ԼՂՀ տարածքում մասնակի զորահավաք անցկացնելու վերաբերյալ ԼՂՀ ՊՊԿ-ին (Պաշտպանության Պետական կոմիտե՝ ծանոթ. հեղինակի) լրացուցիչ լիազորություններ տալու մասին» (13 հունվարի 1994թ., ՆԽ-0306-1), «ԼՂՀ-ում ռազմական դրություն հաստատելու մասին» ԼՂՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահության 1992թ. օգոստոսի 12-ի հրամանագրի իրականացումն ապահովելու լրացուցիչ երաշխիքների մասին (18 հունվարի 1994թ., ՆԽ-0309-1) և այլն:
- 5 “Право всегда конкретно для каждой данной исторической ситуации-именно поэтому законы меняются в соответствии с изменившимися условиями”. Карл Ясперс. Смысл и значение истории. М., 1991, с.172.
- 6 См.: Мелоун против Соединенного Королевства (1984г.) Амонн против Швейцарии (2000г.), Ротару против Румынии (2000г.), Фогт против Германии (1993г.) и др.,
www.bazazonov.ru / doc/ ?/D = 82159.

- 7 Конституционное правосудие. Вестник конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии. Выпуск 3(29)2005г. Г.Арутюнян, Председатель конституционного суда Республики Армения. Критерии ограничения прав человека в практике конституционного правосудия. с.43.
- 8 Шайо А. Самоограничение власти (краткий курс конституционализма). М..2001, с 282,283.
- 9 Экштайн К. Основные права и свободы по Российской Конституции и Европейской конвенции. Учебное пособие для вузов.-М.: НОТА БЕНЕ, 2004.-с. 64-70.
- 10 ԼՂՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահության հրամանագիրը (12 օգոստոսի 1992թ., ՆԽ-0099-1):
- 11 Статус Нагорного Карабаха в политико - правовых документах и материях. Статьи. Материалы. Документы. Ереван, 1995,с 88.
- 12 ԼՂՀ օրենքը «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պետական անկախության հիմունքների մասին» Հ. VIII, կետ 3:
- 13 ԼՂՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահության որոշումը «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների միջազգային դաշնագրին և դրան կից ֆակուլտատիվ արձանագրությանը միանալու մասին», 1992թ., նոյեմբերի 26-ին, ՆԽ-0131-1:
- 14 ԼՂՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահության որոշումը (18 հունվարի, 1994թ., Նխ-0309-1):
- 15 См.: Гуго Гроций “О праве войны и мира”. Книга третья. Глава I. Пункт II. ”На войне дозволено то, что необходимо для достижения поставленной цели... То, что ведет к цели в области нравственности, получает свою внутреннюю ценность отчасти от самой цели. Поэтому на необходимое для осуществления права, не в силу физической потребности, а в силу нравственной потребности, конечно, мы имеем право. Я понимаю здесь так называемое право в строгом смысле, означающее способность действовать исключительно по отношению к обществу.” [www. grachev 62. Narod.ru/huig-de-groot/ introd. htme.](http://www.grachev.Narod.ru/huig-de-groot/introd.htm)
- 16 Конституционное правосудие. Выпуск 3(29) 2005г,с.42.
- 17 ԼՂՀ Նախագահի հրամանագիրը «Ռ-ազմական դրության ռեժիմը երկարաձգելու մասին», 1995թ. դեկտեմբերի 25, ՆՀ-72: ԼՂՀ Նախագահի կողմից նշված հրամանագրի ընդունումը պայմանավորված է կառավարման ձևի փոփոխությունով (խորհրդարանական հանրապետությունից նախագահականի): 1994թ. դեկտեմբերին ընդունված օրենքների համաձայն ներդրվեց նախագահական ինստիտուտը, խորհրդարանը սկսեց գործել կիսապրոֆեսիոնալ հիմքի վրա: Կառավարման ձևի փոփոխման որոշակի ձևով նպաստել է հատուկ իրավական ռեժիմի ընթացքում միջոցառումների հրատապ իրականացման անհրաժեշտությունը:
- 18 См. Сиракузские Принципы толкования ограничений и отступлений от Положений Международного Пакта о гражданских и политических правах (1985). Документ ООН E /CN.4/1985/ 4. Ограничения “предписаны законом” п.п.15-18, подлдержанние “общественного порядка” п.22, “нацио-

нальной и общественной безопасности” п.п. 29,33,39,” объявление, утверждение и прекращение действия чрезвычайного положения п.42 (прим. Автора).

19 Конституция Республики Албания от 21 октября 1998 г. Часть вторая. Основные права и свободы человека. Глава I. Общие принципы (ст. 17).

1. Ограничение прав и свобод, предусмотренных в этой Конституции, может устанавливаться только законным порядком в общественных интересах или для защиты прав других. Ограничение должно соответствовать ситуации, которой оно продиктовано.
2. Эти ограничения не должны посягать на сами основы свобод и прав и ни в коем случае не могут превышать ограничения, предусмотренные в Европейской конвенции прав человека.

Конституция Федеративной Республики Германия. Основной закон Федеративной Республики Германия от 23 мая 1949 г. I. Основные права, ст. 19 п. 1-2.

ст. 19 (1). Поскольку согласно настоящему Основному закону какое-либо основное право может быть ограничено законом или на основе закона, этот закон должен носить общий характер, а не относиться только к отдельному случаю. Кроме того, в законе должно быть названо это основное право с указанием статьи.

ст.19 (2). Существо содержания основного права ни в коем случае не должно быть затронуто.

Конституция Польской Республики от 2 апреля 1997 г. Раздел II. Свободы, права и обязанности человека и гражданина. Общие принципы (ст. 31 п.3).

ст.31 п.3 Ограничения пользования конституционными свободами и правами могут устанавливаться только в законе и только в том случае, когда они необходимы в демократическом государстве для его безопасности или публичного порядка, либо для охраны окружающей среды, здоровья и публичной нравственности или свобод и прав других лиц. Эти ограничения не могут противоречить сущности свобод и прав.

Конституция Российской Федерации 1993г. Глава 2. Права и свободы человека и гражданина.

ст.55 п.3. Права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены федеральным законом только в той мере, в какой это необходимо в целях защиты основ конституционного строя, нравственности, здоровья, прав и законных интересов других лиц, обеспечения обороны страны и безопасности государства.

Конституция Словацкой Республики от 1 сентября 1992 г. Глава вторая. Основные права и свободы.

ст.13 п.2. Пределы основных прав и свобод могут быть установлены только законом и при соблюдении условий, предусмотренных настоящей Конституцией.

ст.13 п.3. Законные ограничения основных прав и свобод должны действовать одинаково для всех случаев, которые отвечают установленным условиям.

ст.13 п.4. Ограничения основных прав и свобод должны осуществляться с учетом их сущности и смысла. Такие ограничения могут осуществляться только в установленных целях.

ст.24. п.4. Ограничения осуществления прав, предусмотренных абзацами 1-3, могут быть установлены только законом, если такие меры необходимы в демократическом обществе для охраны общественного порядка, здоровья и нравственности, либо прав и свобод других лиц.

Конституция (Основной закон) Эстонской Республики. Основные права, свободы и обязанности.

ст.11. Права и свободы могут быть ограничены только в соответствии с Конституцией. Ограничения эти должны быть необходимы в демократическом обществе и не должны искажать сущности ограничиваемых прав и свобод. Конституционное правосудие. Выпуск 3(29)2005г., с.44.

20 Там же, с.43.

21 В. Д. Зорькин. Конституция и права человека в XXI веке. Изд. Норма. М. 2008, с.21.

22 ԼՂՀ Պաշտոնական տեղեկագիր. N 16 (126) 16 հուլիսի 2009թ., 5.18:

23 Սահմանափակման ենթակա իրավունքների սահմանադրական համակարգի կառուցվածքի վերաբերյալ տես Գ. Հարությունյան՝ մարդու իրավունքների սահմանափակման չափանիշները սահմանադրական արդարադատության պրակտիկայում: Չեկույց Եվրոպական երկրների սահմանադրական դատարանների կոնֆերանսի XIII խորհրդաժողովում, Նիկոսիա, 16-19 մայիսի, 2005թ. է. 4. [www. concourt.am /Armenian/ speeches/index.htm](http://www.concourt.am/Armenian/speeches/index.htm)

24 Конституционное правосудие. Выпуск 3(29) 2005г,с.43.

25 Лапаева В.В. Конституция РФ об основаниях и пределах ограничения прав и свобод человека и гражданина. “Законодательство и экономика”.- 2005- N 1. с.15.

26 Беломестных Л.Л. Ограничение прав человека. – М. 2003г. с.8,9. По указанному сочинению А. Квитко, Т. Ульвина, с.9.

27 В. Стрекозов. Заместитель Председателя Конституционного суда Р.Ф. Проблема прав человека и основных свобод в решениях конституционного суда РФ. Альманах. “Конституционное правосудие в новом тысячелетии” 2003г.

28 Джорджо Агамбен. Homo sacer. Чрезвычайное положение.- М.,: изд. “Европа, 2011,-с.9. Трудно также не согласиться с мнением Д.Агамбена высказанным в статье “О безопасности и терроре” о том, что меры безопасности постоянно нуждаются в обращении к чрезвычайному положению, они работают в направлении растущей деполитизации социума. В длительной перспективе они станут несовместимы с демократией”. www.egs.edu. Frankfurter Allgemeine Zeitung.

29 Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ (ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, - Եր.: «Իրավունք», 2010, է.518):

30 Ընդունելով, որ մարդու իրավունքների պահպանումը հիմնաքարային է ԼՂՀ-ի համար, Գերագույն խորհրդի նախագահությունը դեռ 1993թ.

հունվարի 26-ին ընդունել էր որոշում «1949թ. Ժնևյան համաձայնագրերը և դրանց 1977թ. լրացուցիչ արձանագրությունները ի կատարումն ընդունելու մասին» (ՆԽ-0161-1), (ծանոթ. հեղ.):

- 31 Конституционное правосудие. Выпуск 3(29) 2005г, с.41.
- 32 К. Ясперс. Указ. соч.с.167.
- 33 А. Квитко, Т. Ульбина. Конституционно - правовые основы ограничения субъективных прав и свобод. [www.law-n-life.ru / arch 106.c.14](http://www.law-n-life.ru/arch/106.c.14).
- 34 Там же с.169.
- 35 Հեղինակը ՊՊԿ-ի գործունեության ժամանակաշրջանում (1992թ. օգոստոս-1994թ. դեկտեմբեր) աշխատել է որպես ՊՊԿ-ի նախագահի օգնական:

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«ՀԵԼՍԻՆԿՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԱՍՍՄԲԼԵԱՅԻ ՎԱՆԱՉՈՐԻ
ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ» ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ
ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ ԾԱՌԱՅՈՂԱԿԱՆ
ԳԱՂՏՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆՔԻ 8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ «2» ԵՆԹԱԿԵՏԻ,
12-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 6-ՐԴ ԵՎ 7-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

6 մարտի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (գեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչներ Ա. Չեյնալյանի և Ա. Ղազարյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության դիմումի հիման վրա՝ «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասի «գ» ենթակետի, 12-րդ հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ՝ գործը:

Գործի քննության առիթը «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վաճառքի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության՝ 23.11.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1996թ. դեկտեմբերի 3-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1996թ. դեկտեմբերի 30-ին և ուժի մեջ է մտել 1997թ. հունվարի 9-ին:

«Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի՝ «Տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու և դրանց պաշտպանության բնագավառում պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմինների և պաշտոնատար անձանց լիազորությունները» վերտառությամբ 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասի «գ» ենթակետը սահմանում է, որ հանրապետական գործադիր, տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները.

«գ) իրենց իրավասության սահմաններում իրականացնում են տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու և դրանց պաշտպանության բնագավառում այլ լիազորություններ:»:

Նույն օրենքի՝ «Տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելը» վերտառությամբ 12-րդ հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերը սահմանում են.

«Պետական այն մարմինները, որոնց ղեկավարներն օժտված են տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու լիազորություններով, մշակում են գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկերը, որոնցում ներգրավվում են՝

ա) պետական գաղտնիքի շարքին դասվող այն տեղեկությունները, որոնք տնօրինելու լիազորությամբ օժտված են իրենք.

բ) ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասվող տեղեկությունները:

Գերատեսչական ցանկերում նշվում են նաև ներգրավված տեղեկություններից յուրաքանչյուրի գաղտնիության աստիճանը: Այդ ցանկերը և դրանցում կատարվող փոփոխություններն ու լրացումները հաստատվում են պետական մարմինների համապատասխան ղեկավարների կողմից: Գերատեսչական ցանկերը գաղտնագրվում են և հրապարակման ենթակա չեն:»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին: Դիմողը 10.02.2010թ. տեղեկատվության հարցմամբ դիմել է Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարին՝ խնդրելով տրամադրել տեղեկատվություն 2009 թվականին Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերում ծառայության ընթացքում մահացած Ժամկետային և պայմանագրային զինծառայողների թվաքանակի, նրանց անունների, ազգանունների և հասցեների վերաբերյալ:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 3(65)2012

Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարությունն ի պատասխան հարցման՝ 20.02.2010թ. մերժել է տեղեկատվության տրամադրումը՝ վկայակոչելով «Տեղեկատվության ազատության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջները և պատճառաբանելով, որ պահանջվող տեղեկատվությունը, օրենքի պահանջներից ելնելով Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի համապատասխան գաղտնի հրամանով գործողության մեջ դրված՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկի համաձայն հանդիսանում է գաղտնի տեղեկատվություն և «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածի պահանջների համաձայն համարվում է ծառայողական գաղտնիք:

Դիմողը 27.02.2010թ. նախարարություն է ուղղել տեղեկատվության նոր հարցում՝ խնդրելով տրամադրել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի համապատասխան գաղտնի հրամանը և դրանով գործողության մեջ դրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկը», որը նույնպես նախարարության կողմից մերժվել է՝ օրենքի պահանջի վկայակոչումով:

Դիմողը 19.04.2010թ. հայցադիմում է ներկայացրել Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատարան ընդդեմ ՀՀ պաշտպանության նախարարության: Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատարանը, քննելով վարչական գործն ըստ հայցի «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության ընդդեմ ՀՀ պաշտպանության նախարարության՝ «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության տեղեկատվության ազատության իրավունքի խախտման փաստը ճանաչելու պահանջի մասին, որպես ածանցյալ պահանջ՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկի մասին հրամանը վերացնելու, Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարությանը 10.02.2010թ. Ե/2010-051 հարցումով փնտրվող տեղեկությունը տրամադրելուն պարտավորեցնելու մասին» ՎԳ/1314/05/10 գործը, 23.11.2010թ. վճռով մերժել է հայցադիմումը՝ փաստելով, որ հայցվորի կողմից պահանջվող տեղեկատվության չտրամադրումը բխում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի և «Տեղեկատվության ազատության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթներից, ուստի առկա չէ հայցվոր կողմի տեղեկատվության ազատության իրավունքի խախտման փաստ:

Վարչական դատարանը միաժամանակ փաստել է, որ «...նշված վերլուծությունները՝ անկախ «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի վերջին պարբերության կիրառման, լիովին բավարար են հայցվորի կողմից ներկայացված պահանջի սահմաններում, վերջնական և պատճառաբանված դատական ակտ կայացնելու համար: Ուստի, դատարանը չի անդրադառնում հայցվորի կողմից մատնանշված միջնորդության քննարկմանը՝ միաժամանակ արձանագրելով, որ, դատարանի կարծիքով, «Պետական

և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի վերջին պարբերությունը չի հակասում ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածին և 83.5 հոդվածի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ, 5-րդ, 6-րդ կետերին»:

Հայաստանի Հանրապետության վարչական վերաքննիչ դատարանն իր՝ 16.03.2011թ. որոշմամբ դիմողի կողմից բերված վերաքննիչ բողոքը մերժել է՝ վերահաստատելով Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատարանի իրավական դիրքորոշումները:

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանն իր՝ 18.05.2011թ. «Վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին» որոշմամբ վերադարձրել է դիմողի կողմից բերված վճռաբեկ բողոքը:

3. Վիճարկելով «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասի «գ» ենթակետի և 12-րդ հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերի սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ դրանք հակասում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3-րդ, 5-րդ, 6-րդ, 27-րդ, 43-րդ, 83.5-րդ և 117-րդ հոդվածների պահանջներին:

Դիմողի պնդմամբ՝ օրենսդիրը «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածով տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու իրավահարաբերությունները թողել է գերատեսչական ակտերով կարգավորմանը, իսկ 12-րդ հոդվածով գործադիր իշխանության մարմիններին լիազորություն է վերապահել, որպեսզի վերջիններս մշակեն և իրենց կողմից ընդունվող ակտերով հաստատեն գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկեր, որոնք տնօրինելու լիազորությամբ օժտված են իրենք: Միաժամանակ, օրենքի 12-րդ հոդվածի 7-րդ մասով սահմանվել է, որ գաղտնի տեղեկությունների վերաբերյալ գերատեսչական ցանկերը գաղտնագրվում են և հրապարակման ենթակա չեն, այսինքն՝ «գերատեսչության գաղտնի՝ հրապարակման ոչ ենթակա իրավական ակտով սահմանվում են այն տեղեկությունները, որոնք գաղտնի են»:

Ըստ դիմողի՝ նման իրավակարգավորման պայմաններում քաղաքացիական վերահսկողությունից դուրս է մնում հանրային իշխանության մարմինների մի կարևոր ոլորտ, ինչն անհամատեղելի է իրավական և ժողովրդավարական հասարակությունում գործող հիմնարար սկզբունքների հետ: Դիմողը նշում է նաև. «Քանի որ գաղտնիք է թե՛ ի՞նչն է գաղտնի տեղեկություն, ապա հասարակության անդամներին հայտնի յուրաքանչյուր տեղեկություն որոշակի հավանականությամբ կարող է ընդգրկված լինել այդ ցանկերում և դրանց տարածումը հնարավոր է, որ փաստական և իրավական հետևանքներ առաջացնի իրավահարաբերությունների մասնակիցների համար»:

ՀՀ Սահմանադրության 117-րդ հոդվածի առնչությամբ դիմողը, արձանագրելով, որ խնդրո առարկա օրենքն ընդունվել է 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխություններից առաջ, գտնում է, որ «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքն այն բազմաթիվ օրենքներից մեկն է, որը Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 117-րդ հոդվածի ուժով Սահմանադրության փոփոխություններն ուժի մեջ մտնելուց հետո չի վերանայվել և չի ենթարկվել փոփոխությունների:

4. Պատասխանողն առարկելով դիմողի փաստարկները՝ նշում է, որ խոսքի ազատության իրավունքը, ներառյալ՝ տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը, բացարձակ իրավունք չէ: Ի թիվս այլնի, ի շահ պետական անվտանգության՝ այս իրավունքը սահմանափակելու իրավաչափությունը նախատեսված է մի շարք միջազգային փաստաթղթերով:

Պատասխանող կողմը գտնում է, որ հիմնավորված չէ դիմող կողմի այն պնդումը, թե օրենսդիրը տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու իրավահարաբերությունները թողել է գերատեսչական կարգավորմանը, քանզի խոսքի ազատության իրավունքի՝ ներառյալ տեղեկություններ փնտրելու, ստանալու իրավունքի սահմանափակման հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորված են ոչ թե գերատեսչական ակտերով, այլ այդպիսի սահմանափակման հնարավորությունը նախատեսված է միջազգային իրավական ակտերով և Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, և նշված իրավահարաբերություններն առավել մանրամասն կարգավորում են ստացել, մասնավորապես, «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» և «Տեղեկատվության ազատության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով:

Ըստ պատասխանող կողմի՝ «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքը հստակ սահմանում է տեղեկությունները պետական կամ ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու ընթացակարգը: Օրենքն ամրագրում է պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու ենթակա տեղեկությունները, ինչպես նաև դրանք պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու սահմանափակումները: Տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու լիազորություններով օժտված պաշտոնատար անձինք իրավասու չեն դուրս գալու օրենքի նախանշած շրջանակներից, այլ իրավասու են դրանք ընդամենը մանրամասնել ըստ բնագավառների և գերատեսչական պատկանելության և ոչ թե սահմանել նոր կատեգորիայի տեղեկություններ:

Ինչ վերաբերում է դիմողի այն պնդմանը, թե ընդլայնված գերատեսչական ցանկերի գաղտնի լինելու պատճառով հասարակության անդամներին հայտնի յուրաքանչյուր տեղեկություն որոշակի հավանականությամբ կարող է ընդգրկված լինել այդ ցանկերում, և դրանց տարածումը հնարավոր է, որ փաստական և իրավական հետևանքներ առաջացնի իրավահարաբերությունների մասնակիցների համար, ըստ պատասխանողի՝ անհիմն է, քանի որ, մասնավորապես, Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով պատասխանատվություն է նախատեսվում այն անձի կողմից պետական գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ դիտավորությամբ հրապարակելու համար, ով պետական գաղտնիքի հետ ծանոթանալու իրավունք ուներ, և ում դա վստահված է եղել կամ հայտնի է դարձել ծառայության բերմամբ, եթե բացակայում են պետական դավաճանության հատկանիշները:

Պատասխանողը գտնում է, որ վիճարկվող դրույթները, իրենց բովանդակությամբ չլինելով հակասահմանադրական, մինչ այսօր վերանայման անհրաժեշտություն չեն առաջացրել:

5. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ խոսքի ազատության իրավունքը ներառում

է նաև տեղեկություններ փնտրելու և ստանալու ազատությունը: Հանրային տեղեկատվության մատչելիությունը ժողովրդավարության և հանրության առջև պատասխանատու պետական կառավարման թափանցիկության էական նախապայմաններից է: Հասարակական կարծիքի միջոցով իրականացվող ժողովրդավարական վերահսկողությունը խթանում է պետական իշխանության գործողությունների թափանցիկությունը և նպաստում պետական մարմինների ու պաշտոնատար անձանց հաշվետու գործունեությանը:

Սահմանադրական այս իրավունքը, սակայն, բացարձակ իրավունք չէ և ենթակա է սահմանափակման ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածով սահմանված հիմքերով և կարգով: Այս սահմանադրական արժեքի հարաբերակցությունն այլ սահմանադրական արժեքների հետ, մասնավորապես, պետական անվտանգության հետ, որոշում է դրա հնարավոր սահմանափակումների բնույթը: ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածում նշված՝ պետական անվտանգության պաշտպանության իրավաչափ նպատակի համար տեղեկություններ փնտրելու և ստանալու ազատության սահմանափակման հնարավորությունը թույլ է տալիս պետական իշխանությանը պետական կամ ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասել և ըստ այդմ սահմանափակել այն տեղեկությունների մատչելիությունը, որոնց տարածումը կարող է վնաս պատճառել պետական անվտանգությանը: ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածին համապատասխան՝ «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Տեղեկատվության ազատության սահմանափակումները» վերտառությամբ 8-րդ հոդվածը սահմանափակում է այն տեղեկատվության մատչելիությունը, որը պարունակում է պետական, ծառայողական, բանկային կամ առևտրային գաղտնիք:

6. Սույն գործի շրջանակներում բարձրացված սահմանադրաիրավական վեճը մասնավորապես առաջադրում է հետևյալ իրավական հարցադրումները.

ա/ արդյո՞ք գործադիր իշխանության մարմինների կողմից իրենց իրավատրության սահմաններում տեղեկությունները պետական կամ ծառայողական գաղտնիքին դասելու՝ օրենքով սահմանված լիազորության իրացումը ենթադրում է տեղեկություններ ստանալու իրավունքի սահմանափակում, և, ըստ այդմ, արդյո՞ք այդ մարմինների կողմից մշակված՝ գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկերն ինքնին իրենցից ներկայացնում են նշված իրավունքի սահմանափակում,

բ/ իրավաչափ է, արդյոք, գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկերի գաղտնագրումն ու ոչ հրապարակային բնույթը:

Նշված հարցադրումներին պատասխանելու համար առաջին հերթին կարևորվում է օրենքի համակարգային վերլուծությունը, որի արդյունքում հնարավոր կլինի պարզել, թե արդյո՞ք օրենքը սահմանում է հստակ, կոնկրետ ու ամբողջական չափորոշիչներ այս կամ այն տեղեկությունը որպես պետական գաղտնիք որակելու և բացառապես օրենքով իրավունքի սահմանափակման սկզբունքի երաշխավորման համար:

«Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածը սահմանում է «պետական գաղտնիք» հասկացությունը: Այդ հոդվածի համաձայն՝ պետական գաղտնիք են ՀՀ ռազմական, արտաքին հարաբերությունների, տնտեսական, գիտատեխնիկական, հետախուզական, հակահետախուզական,

օպերատիվ-հետախուզական գործունեության բնագավառների այն տեղեկությունները, որոնք պաշտպանվում են պետության կողմից, և որոնց տարածումը կարող է ծանր հետևանքներ առաջացնել Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության համար:

Ի լրումն այս սահմանման՝ վերոհիշյալ օրենքի 9-րդ հոդվածը նախատեսում է պետական գաղտնիքի շարքին դասելու ենթակա տեղեկությունների շրջանակը: Այս հոդվածում, ըստ 2-րդ հոդվածում հիշատակված բոլոր բնագավառների, առանձնացվում են պետական գաղտնիքին դասելու ենթակա տեղեկությունները: Միաժամանակ, օրենքի 10-րդ հոդվածը սահմանում է այն տեղեկությունները, որոնք չեն կարող դասվել պետական գաղտնիքի շարքին: Օրենքի 11-րդ հոդվածը սահմանում է նաև գաղտնագրման սկզբունքները:

«Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածում տրված՝ պետական գաղտնիքի սահմանումը՝ համադրված օրենքի 9-րդ հոդվածով նախատեսված՝ պետական գաղտնիքի շարքին դասելու ենթակա տեղեկությունների շրջանակի և 10-րդ հոդվածով նախատեսված սահմանափակումների հետ, թույլ է տալիս արձանագրել, որ օրենքը սահմանում է այս կամ այն տեղեկությունը պետական գաղտնիքի շարքին դասելու և, դրա հետևանքով, դրանց մատչելիության, հետևաբար, նաև անձի՝ տեղեկություններ փնտրելու և ստանալու իրավունքի սահմանափակման շրջանակները:

«Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքը նաև սահմանում է գաղտնիության աստիճանները՝ միաժամանակ ամրագրելով այն կողմնորոշիչ չափանիշները, որոնց հիման վրա իրավասու պաշտոնատար անձինք այս կամ այն տեղեկությունները դասակարգում են ըստ գաղտնիության աստիճանների:

Վերոհիշյալի հիման վրա Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ երաշխավորվում է բացառապես օրենքով իրավունքների սահմանափակման սահմանադրական սկզբունքի իրացումը, իսկ ենթաօրենսդրական ակտերին վերապահվում է օրենքի պահանջների իրականացման ապահովման գործառույթ:

7. «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածը սահմանում է տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու բնագավառում պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմինների և պաշտոնատար անձանց լիազորությունները: Օրենսդիրը, օրենքի 9-րդ հոդվածով նախատեսելով պետական գաղտնիքի շարքին դասելուն ենթակա տեղեկություններն ըստ համապատասխան բնագավառների՝ 12-րդ հոդվածով տեղեկությունների գաղտնագրման բնագավառում միասնական պետական քաղաքականություն իրականացնելու նպատակով լիազորում է ՀՀ կառավարությանը մշակել Հայաստանի Հանրապետության պետական գաղտնիքի շարքին դասվող տեղեկությունների ցանկը, որում նաև նշվում են տեղեկություններից յուրաքանչյուրը տնօրինելու լիազորությամբ օժտված պետական մարմինները: Օրենքի համաձայն՝ նշված ցանկը վավերացվում է ՀՀ Նախագահի կողմից, վերանայվում է անհրաժեշտության դեպքում և ենթակա է հրապարակման: Օրենքն ամրագրելով այդ ցանկի հրապարակային բնույթը՝ ապահովում է դրա մատչելիությունը և դրան առնչվող անձանց գործողությունների կանխատեսելիությունը:

Օրենքի 8-րդ հոդվածով հանրապետական գործադիր մարմիններին վերապահելով **իրենց իրավասության շրջանակներում** տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու լիազորություն՝ օրենսդիրը միաժամանակ 12-րդ հոդվածում հստակեցրել է այդ մարմինների կողմից մշակման ենթակա գերատեսչական ցանկերի բնույթը՝ համաձայն որի դրանք հանդիսանում են **ընդլայնված ցանկեր**:

«Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածին համապատասխան՝ ՀՀ կառավարությունը 1997 թվականի օգոստոսի 19-ին ընդունել է «Տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքը դասելու լիազորություններով օժտված պետական մարմինների պաշտոնատար անձանց ցանկը հաստատելու մասին» թիվ 350 որոշումը: Օրենքի 8-րդ և 12-րդ հոդվածներին համապատասխան՝ ՀՀ կառավարության 1998 թվականի մարտի 13-ի թիվ 173 որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետությունում պետական գաղտնիքի շարքը դասվող տեղեկությունների ցանկը և տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքը դասելու լիազորություններով օժտված գործադիր իշխանության մարմինների ղեկավարներին հանձնարարվել մեկամսյա ժամկետում սահմանված կարգով մշակել գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկերը:

ՀՀ կառավարության 1998 թվականի հոկտեմբերի 29-ի թիվ 665 որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետության պետական գաղտնիքի շարքը դասվող տեղեկությունների ցանկի մշակման կարգը: Այդ որոշմամբ հաստատված կարգի 2-րդ կետի համաձայն՝ «Պետական գաղտնիքի շարքը դասվող տեղեկությունների ցանկերի նախագծերը մշակվում են «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 9-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան...»: Այսինքն՝ դրանք պետք է ներառեն **պետական գաղտնիքի շարքին դասելու ենթակա՝ օրենքի պահանջներից բխող տեղեկությունները**: Դա հավասարապես վերաբերում է նաև գերատեսչական ընդլայնված ցանկերին:

Վերոնշյալից ելնելով՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ.

ա/ սահմանված կարգով կազմված պետական գաղտնիք հանդիսացող տեղեկությունների գերատեսչական մանրամասնված ցանկերն ինքնին չեն կարող հանգեցնել տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի սահմանափակման: Այդ իրավունքի սահմանափակումները նախատեսված են օրենքով, և օրենսդիրը վիճարկվող նորմերով նախատեսված լիազորության սահմանմամբ ոչ թե իրավունքի սահմանափակումներ սահմանելու իր բացառիկ լիազորությունը պատվիրակել է գործադիր իշխանության մարմիններին, այլ իրականացնելով սահմանափակումներ սահմանելու իր սահմանադրական լիազորությունը՝ **այդ մարմիններին լիազորել է իրացնել օրենքով սահմանված սահմանափակումը**,

բ/ ՀՀ կառավարության վերոհիշյալ որոշումները, որոնց իրավաչափությունը խնդիր չի հարուցում, ՀՀ Նախագահի կողմից վավերացվել են ՀՀ Սահմանադրության 2005թ. փոփոխություններից առաջ՝ գործող կարգի պահանջներին համապատասխան: Հաշվի առնելով սահմանադրական փոփոխություններից հետո ՀՀ կառավարության որոշումների ընդունման և գործողության մեջ դնելու նոր կարգը՝ օրենսդիրը պարտավոր էր ՀՀ Սահմանադրության 117-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներից ելնելով անհրաժեշտ փոփոխություններ կատարել «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի 5-րդ

մասում, նկատի ունենալով, որ պետական գաղտնիքի շարքին դասվող տեղեկությունների ցանկի նոր փոփոխությունների անհրաժեշտության դեպքում ՀՀ Նախագահն այդ փոփոխություններն այլևս նախկինում գործող ընթացակարգով չի կարող վավերացնել:

8. Սահմանադրական դատարանը կարևոր է համարում նաև անդրադարձը գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ընդլայնված գերատեսչական ցանկերի ոչ հրապարակային բնույթի իրավաչափության հարցին: Այն անհրաժեշտ է քննության առնել «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի՝ տեղեկությունների գաղտնագրման գործընթացի իրավակարգավորման ընդհանուր տրամաբանության, ինչպես նաև պետական գաղտնիքի բացահայտման ու տարածման համար քրեական պատասխանատվություն սահմանելու իրավակարգավորումների լույսի ներքո՝ հաշվի առնելով նաև ՀՀ միջազգային պարտավորությունները:

«Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածում, որում բացահայտված է օրենքում գործածվող հասկացությունների բովանդակությունը, «**տեղեկությունների գաղտնագրում» հասկացությունը** սահմանված է որպես՝ «պետական և ծառայողական գաղտնիք կազմող տեղեկությունների և այդպիսի տեղեկակիրների տարածման նկատմամբ սահմանափակումների կիրառում»:

Օրենքի՝ «**Տեղեկությունների գաղտնագրումը**» վերտառությամբ 13-րդ հոդվածը սահմանում է, որ գաղտնագրումն արտահայտվում է ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով յուրաքանչյուր առանձին տեղեկության գաղտնիության աստիճանը որոշելու և համապատասխան տեղեկակրին գաղտնիության դրոշմագիր տալու ձևով:

Օրենքի նշված նորմերը համադրելով 2-րդ հոդվածում տրված՝ պետական և ծառայողական գաղտնիքի հասկացության սահմանման հետ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ տեղեկությունների գաղտնագրման գործընթացի իրավակարգավորման առնչությամբ օրենքի իրավակարգավորման ընդհանուր տրամաբանությունից բխում է, որ սահմանափակումները սահմանված կարգով կիրառելի են **տեղեկությունների նկատմամբ**, որոնց տարածումը կարող է ծանր հետևանքներ առաջացնել Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության համար:

Ելնելով վերոհիշյալից՝ օրենքի 12-րդ հոդվածի վիճարկվող 7-րդ մասում տեղ գտած **«գերատեսչական ցանկերը գաղտնագրվում են»** ձևակերպումը կնշանակեր այդ ցանկերի նկատմամբ սահմանափակումների կիրառում՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ դրանց բովանդակության բացահայտումը կարող է ծանր հետևանքներ առաջացնել Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության համար: Մինչդեռ գերատեսչական ցանկերը պարզապես մանրամասնում են օրենքով նախատեսված և ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված հրապարակային ցանկում նշված ոլորտները:

Ինչ վերաբերում է այնպիսի հնարավոր իրավիճակներին, երբ գերատեսչական ցանկերում ընդգրկվող կոնկրետ տեղեկության վերտառությունն (անվանումը) ինքնին անխուսափելիորեն կարող է արդեն իսկ ամրագրման փաստի ուժով իրենից պետական գաղտնիք ներկայացնել, ապա նման դեպքերում օրենքից բխող գաղտնագրման սկզբունքներին, մասնավորապես, գաղտնագրման հիմ-

նավորվածության սկզբունքին համապատասխան այն կարող է դիտարկվել որպես տեղեկություն, որի տարածումը կարող է ծանր հետևանքներ առաջացնել Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության համար, և որպես կոնկրետ տեղեկություն գաղտնագրվել:

Բացի դրանից, ինչպես ՀՀ սահմանադրական դատարանը, այնպես էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, անդրադառնալով տեղեկությունների փնտրելու և ստանալու ազատության իրավաչափ սահմանափակումների չափորոշիչներին, իրավական դիրքորոշում են արտահայտել այն մասին, որ, նախ և առաջ, այդ ազատության սահմանափակման իրավական հիմքը պետք է բավարարի մատչելիության և կանխատեսելիության որակները: Սահմանափակման իրավական հիմքին վերաբերող այս պահանջների կարևորությունն էլ ավելի է ընդգծվում, երբ նշված ազատությանը միջամտությունը դրսևորվում է անձին համապատասխան տեղեկություններ տարածելու համար քրեական պատասխանատվության ենթարկելու ձևով:

ՀՀ քրեական օրենսգիրքը նախատեսում է պետական գաղտնիքի տարածմանն առնչվող մի քանի հանցակազմ, մասնավորապես՝ «պետական դավաճանությունը» (ՀՀ քր. օր., 299-րդ հոդված), «լրտեսությունը» (ՀՀ քր. օր., 302-րդ հոդված), «պետական գաղտնիք հրապարակելը» (ՀՀ քր. օր., 306-րդ հոդված): Հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ նշված արարքների համար անձի դատապարտման համար՝ ի լրումն «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի և ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված՝ գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների հրապարակային ցանկի, իրավական հիմք կարող է հանդիսանալ նաև այս կամ այն գերատեսչական գաղտնագրված ցանկով գաղտնագրված տեղեկությունը՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տեղեկություններից բացի նաև գերատեսչական ցանկերի գաղտնագրումը կարող է խոչընդոտել իրավունքի սուբյեկտներին կանխատեսել իրենց գործողությունների իրավական հետևանքները, մասնավորապես, նկատի ունենալ, որ տարածած տեղեկությունները հանդիսանում են պետական գաղտնիք՝ հանգեցնելով քրեական պատասխանատվության:

Այս խնդրին անդրադարձել են նաև մի շարք միջազգային կազմակերպություններ: Մասնավորապես, Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը «Լրտեսության կամ պետական գաղտնիք հրապարակելու վերաբերյալ քրեական գործերով արդար դատաքննության մասին» թիվ 1551 (2007) բանաձևի 10.2-րդ կետում արձանագրել է հետևյալ սկզբունքը. «...պետական գաղտնիքի վերաբերյալ օրենսդրությունը, ներառյալ քրեական պատասխանատվության համար հիմք հանդիսացող գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ցանկերը, պետք է լինեն հստակ ու առաջին հերթին հրապարակային: Քրեական պատասխանատվություն սահմանող գաղտնի ակտերը չեն կարող համատեղելի համարվել Եվրոպայի խորհրդի իրավական չափորոշիչների հետ և պետք է վերացվեն բոլոր անդամ պետություններում»:

Միաժամանակ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Շտոլն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով վճռում (2007թ. դեկտեմբերի 10, կետ 44, Stoll v. Switzerland) վկայակոչված է վերոհիշյալ բանաձևի գծով զեկուցողի կողմից իրականացված՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում պետական գաղտնիքի վերաբերյալ օրենսդրությունների համեմատական վերլուծությունը, որում մասնավորապես ասված է. «... Ընդհանուր առմամբ առկա է երեք հիմնա-

կան մոտեցում. մի դեպքում տրվում է պետական կամ ծառայողական գաղտնիքի հասկացության հակիրճ և ընդհանուր սահմանումը, որը լրացվում է իրավակիրառական պրակտիկայում: Երկրորդ դեպքում սահմանվում է գաղտնագրման ենթակա տեղեկությունների ծավալուն և առավել մանրամասնված ցանկ: Երրորդ մոտեցումը հանդիսանում է նախորդ երկուսի համակցությունը և այս մոտեցման էությունը կայանում է նրանում, որ սահմանվում են այն բնագավառները, որոնց առնչվող տեղեկությունները կարող են գաղտնագրվել և այնուհետև համապատասխան վարչական կամ գերատեսչական ակտերով առավել ճշգրիտ և կոնկրետ սահմանվում են այն տեղեկությունները, որոնք փաստացիորեն կարող են գաղտնիք համարվել: ... Այս օրենսդրական մոտեցումները թույլ են տալիս գտնել ողջամիտ լուծումներ այն տեղեկությունների տեսակները որոշելու բարդ խնդրում, որոնք պաշտպանելու հարցում պետությունն ունի իրավաչափ շահ՝ միաժամանակ հարգելով տեղեկատվության ազատությունը և իրավական անվտանգության կարիքները: Սակայն, ցանկացած վարչական ակտ կամ նախարարի հրաման, որը բովանդակություն է հաղորդում ավելի ընդհանուր ձևակերպումներ պարունակող օրենքներին, պետք է առնվազն մատչելի լինեն հանրությանը»:

Ելնելով վերոշարադրյալից, հաշվի առնելով նաև տարբեր երկրների սահմանադրական արդարադատության պրակտիկան՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ներկա ընթացակարգով **գերատեսչական ցանկերի գաղտնագրումը** դուրս է **տեղեկությունների գաղտնագրման**՝ «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի իրավակարգավորման ընդհանուր տրամաբանության շրջանակից, և դրանց ոչ հրապարակային բնույթը՝ այնքանով, որքանով չի վերաբերում գաղտնագրման ենթակա կոնկրետ տեղեկության, չի հետապնդում պետական անվտանգության շահերի պաշտպանության իրավաչափ նպատակ և խնդիրներ է հարուցում մարդու իրավունքների պաշտպանության բնագավառում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասի «գ» ենթակետը և 12-րդ հոդվածի 6-րդ մասը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 12-րդ հոդվածի 7-րդ մասի՝ «Գերատեսչական ցանկերը գաղտնագրվում են և հրապարակման ենթակա չեն» դրույթը՝ այնքանով, որքանով չի վերաբերում գաղտնագրման ենթակա կոնկրետ տեղեկության, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 27-րդ և 43-րդ հոդվածներին պահանջներին հակասող և անվավեր:

3. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 64-րդ հոդվածի 9.1-րդ կետի և 69-րդ հոդվածի 12-րդ մասի պահանջներից ելնելով՝ դիմողի նկատմամբ կայացված վերջնական դատական ակտը նոր հանգամանքի ի հայտ գալու հիմքով ենթակա է վերանայման՝ օրենքով սահմանված կարգով, նաև նկատի ունենալով, որ ՀՀ վարչական դատարանը թիվ ՎԳ/1314/05/10 դատական գործով 23.11.2010թ. կայացրած վճռում գերազանցել է իր լիազորությունները՝ հաշվի չառնելով ՀՀ Սահմանադրության 93-րդ հոդվածի պահանջը՝ արձանագրել է, որ «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի վերջին պարբերությունը չի հակասում ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածին և 83.5 հոդվածի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ, 5-րդ և 6-րդ կետերին»:

4. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**6 մարտի 2012 թվականի
ՍԳՈ-1010**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 3-ԻՆ ԴՈՒՇԱՆԲԵՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ 1941-1945 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ
ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱՉՄՈՒՄ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԱՐԻՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԵՐՈՍՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՇՏԱԿԸ ՀԱՎԵՐԺԱՅՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012 թվականի

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարի տեղակալ Ա. Նազարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

ընդհանուր դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2011 թվականի սեպտեմբերի 3-ին Դուշանբեում ստորագրված՝ 1941-1945 թվականներին Հայրենական մեծ պատերազմում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների ժողովուրդների արիության և հերոսության հիշատակը հավերժացնելու մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ Սահմանադրական դատարան 2011 թվականի դեկտեմբերի 23-ին մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարի տեղակալ Ա. Նազարյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Համաձայնագիրն ստորագրվել է 2011 թվականի սեպտեմբերի 3-ին՝ Դուշանբեում՝ 1941-1945 թվականներին Հայրենական մեծ պատերազմում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների ժողովուրդների արիության և հերոսության հիշատակը պահելու և հավերժացնելու նպատակով:

2. Համաձայնագրով սահմանվում է զոհված զինծառայողների և պատերազմի քաղաքացիական զոհերի հիշատակին նվիրված միջոցառումների անցկացման, զինվորական գերեզմանատների և հուշարձանների բարեկարգման, մարտերի անցկացման վայրերում զոհված զինծառայողների աճյունների որոնման և զինվորական պատիվներով հողին վերահանձնման, զինվորական գերեզմանատներ և հուշարձաններ այցելությունների կազմակերպման, սույն Համաձայնագրի իրագործման շրջանակներում համագործակցության մեխանիզմների զարգացման կարգը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- նախաձեռնել համաձայնեցված միջոցառումներ 1941-1945 թվականներին Հայրենական մեծ պատերազմում ԱՊՀ մասնակից պետությունների ժողովուրդների արիության և հերոսության հիշատակի հավերժացման գործում մարդասիրական համագործակցության հետագա զարգացման համար և այդ նպատակով իրականացնել միջոցառումներ զոհված զինծառայողների հիշատակը պահելու, զինվորական գերեզմանատների և հուշարձանների պահպանության ու բարեկարգման ուղղությամբ, շարունակել որոնողական աշխատանքները, ապահովել զոհված զինծառայողների՝ զինվորական մեծարանքով հուղարկավորումը, կազմակերպել 1941-1945 թվականներին Հայրենական մեծ պատերազմում ԱՊՀ մասնակից պետությունների ժողովուրդների անմահ սխրանքի մասին փաստերի լուսաբանումը, ինչպես նաև կատարելագործել Համաձայնագրի իրականացմանն ուղղված համագործակցության իրավական մեխանիզմները,
- զինվորական գերեզմանատների և զինվորական հուշարձանների հայտնաբերման, հաշվառման, բարեկարգման և պահպանման, ինչպես նաև զոհված զինծառայողների աճյունների արտաշիրմման և դրանք հողին վերահանձնելու հետ կապված հարցերը կարգավորելիս ղեկավարվել Համաձայնագրով և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ,
- 1941-1945 թվականներին Հայրենական մեծ պատերազմում ԱՊՀ մասնակից պետությունների ժողովուրդների արիության և հերոսության հիշատակի հավերժացման միջոցառումներն իրականացնելիս հաշվի առնել ԱՊՀ մասնակից պետությունների ժողովուրդների ազգային, կրոնական և այլ ավանդույթները՝ ներառյալ գերեզմանաքարերին և հուշարձաններին կատարված մակագրությունները,

- ապահովել Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող զինվորական գերեզմանատների և հուշարձանների պահպանությունն ու պաշտպանությունը,
- նոր հայտնաբերված զինվորական գերեզմանատների բարեկարգումը կատարել աճյունների հայտնաբերման վայրում կամ, եթե դա հնարավոր չէ, այն վայրերում, որոնք արժանի են զոհված զինծառայողների հիշատակին,
- տեղեկացնել Կողմերին զինվորական գերեզմանատների և զինվորական հուշարձանների առկայության և գտնվելու վայրերի մասին և փոխանակել անվանական ցուցակներ, զոհված զինծառայողների ու նրանց հուղարկավորման վայրերի մասին այլ անձնական տվյալներ, ինչպես նաև Համաձայնագրի իրագործման հետ կապված այլ տեղեկատվություն,
- աջակցել Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող զինվորական գերեզմանատների ու զինվորական հուշարձանների հայտնաբերմանը, հաշվառմանը, բարեկարգմանը, պահպանմանը ու դրանց նկատմամբ խնամքին, ինչպես նաև այն հարցերի կարգավորմանը, որոնք կապված են զոհված զինծառայողների աճյունների արտաշիրմման, տեղափոխման և հողին վերահանձնման հետ,
- Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան, անժամկետ և անհատույց օգտագործելու համար ապահովել հողակտորների հատկացումը գոյություն ունեցող և նոր բարեկարգվող զինվորական գերեզմանատների ու զինվորական հուշարձանների համար,
- փոխադարձ շահագրգռվածության դեպքում Կողմերին տեղեկացնել նոր տարածքներում զինվորական գերեզմանատների բարեկարգման, զոհված զինծառայողների աճյունները հողին վերահանձնելու և զինվորական հուշարձանների տեղափոխման մասին,
- Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող զոհված զինծառայողների աճյունների արտաշիրմումը՝ շահագրգիռ Կողմին դրանք փոխանցելու նպատակով, իրականացնել բացառապես վերջինիս միջնորդությամբ, Հայաստանի Հանրապետության համաձայնությամբ, հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը,
- կրել Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող զինվորական գերեզմանատների և զինվորական հուշարձանների պահպանման և խնամքի համար կատարվող ծախսերը,
- կրել զոհված զինծառայողների և պատերազմի քաղաքացիական զոհերի աճյունների արտաշիրմման, տեղափոխման, հողին վերահանձնման, ինչպես նաև զինվորական գերեզմանատների, այդ թվում՝ նոր հայտնաբերվածների բարեկարգման համար ծախսերը, եթե այդ աշխատանքները կատարվում են Հայաստանի Հանրապետության խնդրանքով կամ որոշմամբ,
- Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան՝ աջակցել, որ այլ Կողմերի քաղաքացիներն ազատ մուտք ունենան Հայաստանի Հանրապետության տարածքներում գտնվող զինվորական գերեզմանատներ և զինվորական հուշարձանների տարածքներ,
- ձեռնարկել միջոցներ զինվորական գերեզմանատների և զինվորական հուշարձանների անարգման և վանդալիզմի դեպքերի բացառման և խափանման համար,

- Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան կրել զինվորական գերեզմանատներին և զինվորական հուշարձաններին հակաիրավական գործողությունների հետևանքով հասցված վնասի վերացման ծախսերը:

4. Համաձայնագրով յուրաքանչյուր Կողմ սահմանում է լիազորված մարմին, որի վրա դրվում է սույն Համաձայնագրի իրագործումը, ինչի մասին տեղեկացնում է ավանդապահին՝ միաժամանակ ծանուցելով Համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու համար անհրաժեշտ ներպետական ընթացակարգերի կատարման մասին: Կողմերի լիազորված մարմիններն անմիջականորեն փոխգործակցում են սույն Համաձայնագրի իրականացման տեխնիկական հարցերով, իսկ նրանց գործունեության համակարգումը դրվում է ԱՊՀ մասնակից պետությունների պաշտպանության նախարարների խորհրդի վրա:

5. Համաձայնագրում նախատեսված են նորմեր՝ դրա դրույթների կիրառման և մեկնաբանման հետ կապված վեճերի լուծման, ինչպես նաև Համաձայնագրում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու, դրա ուժի մեջ մտնելու վերաբերյալ:

6. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածին համահունչ ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության իրականացումը՝ Կողմերի հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերություններ հաստատելու նպատակով:

7. Համաձայնագրում հղում է կատարվում 1949 թվականի օգոստոսի 12-ի Ժնևյան կոնվենցիաներին և դրանց կից՝ 1977 թվականի հունիսի 8-ի Լրացուցիչ արձանագրություններին, որոնց Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1993 թվականի մարտի 31-ին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2011 թվականի սեպտեմբերի 3-ին Գուշանբեում ստորագրված՝ 1941-1945 թվականներին Հայրենական մեծ պատերազմում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների Ժողովուրդների արիության և հերոսության հիշատակը հավերժացնելու մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**13 մարտի 2012 թվականի
ՍԳՈ-1011**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 15-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻԶԵՎ «ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ԾՐԱԳԻՐ» ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ
ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուգյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի տեղակալ Վ. Արամյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի փետրվարի 15-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջև «Զարգացման քաղաքականության երրորդ ծրագիր» ֆինանսավորման համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 02.03.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության (այսուհետ՝ Ստացող) և Միջազգային զարգացման ընկերակցության (այսուհետ՝ Ընկերակցություն) միջև «Զարգացման քաղաքականության երրորդ ծրագիր» ֆինանսավորման համաձայնագիրը (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2012թ. փետրվարի 15-ին՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի կողմից:

Ստացողի և Ընկերակցության միջև 2009թ. հուլիսի 7-ին և 2011թ. հունվարի 26-ին ստորագրված՝ Զարգացման քաղաքականության առաջին և երկրորդ ծրագրերի ֆինանսավորման համաձայնագրերում ամրագրված պարտավորությունների՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործերով համապատասխանաբար ընդունվել են ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-819 և ՍԴՈ-950 որոշումները:

2. Համաձայնագրի հիմնական նպատակն է Հայաստանի Հանրապետությունում աղքատության կայուն կրճատումը:

Համաձայնագիրը բաղկացած է նախաբանից և 6 հոդվածներից, ինչպես նաև երկու Լրացումներից և մեկ Հավելվածից:

Համաձայնագրում ամրագրված են դրա ընդհանուր պայմանները (սահմանումները), Ծրագրին առնչվող դրույթներ, Ծրագրի ֆինանսավորման կարգը և պայմանները, Ստացողի ֆինանսական բնույթի մի շարք պարտավորությունները, Ընկերակցության իրավական պաշտպանության միջոցները և այլ դրույթներ:

Սահմանված է, որ Համաձայնագիրն ուժի մեջ է մտնում ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված վավերացման ներքին ընթացակարգերն ավարտվելուց հետո, բայց ոչ ուշ, քան ստորագրման ամսաթվին հաջորդող 90-րդ օրը: Միաժամանակ, նախատեսված են Համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու լրացուցիչ այլ պայմաններ:

Համաձայնագրի առաջին և երկրորդ Լրացումները վերաբերում են Ծրագրի գործադրմանն ուղղված գործողություններին, ֆինանսական միջոցների հասանելիությանը, առհանման տրանշը բաց թողնելու պայմաններին և վարկի մայր գումարի մարման ժամանակացույցին:

Համաձայնագրի 2-րդ հոդվածի 2.01. բաժնին համապատասխան՝ Ընկերակցությունը Ստացողին տրամադրելու է 32 600 000 Փոխառության հատուկ իրավունքներին համարժեք գումարով վարկ: Վճարման արժույթը դուրսն է:

Ֆինանսավորումը պետք է հատկացվի առհանման մեկ մասնաբաժնով (տրանշով), որից Ստացողը կարող է կատարել համապատասխան ֆինանսավորման առհանումներ:

3. Ըստ Համաձայնագրի՝ Ստացողն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- մարել վարկի մայր գումարը կիսամյակային մուծումներով՝ սկսած 2017թ. հուլիսի 15-ից մինչև 2037թ. հունվարի 15-ը: Ընդսմին, վճարվելիք տոկոսային մասնաբաժինն սկսած 2017թ. հուլիսի 15-ից մինչև 2027թ. հունվարի 15-ը պետք է կազմի 1,65 տոկոս, իսկ 2027թ. հուլիսի 15-ից մինչև 2037թ. հունվարի 15-ը՝ 3,35 տոկոս (Համաձայնագրի 2-րդ հոդվածի 2.07. բաժին և երկրորդ Լրացում),
- վճարել տարեկան պարտավորության վճար՝ վարկի գումարի մեկ տոկոսի կեսի չափով՝ ֆինանսավորման չառհանված մնացորդի նկատմամբ,

- վճարել տարեկան սպասարկման վճար՝ մեկ տոկոսի երեք քառորդի չափով՝ վարկի գումարի առհանված մնացորդի նկատմամբ,
- վճարել տարեկան տոկոսավճար՝ մեկ և քառորդ տոկոսի չափով՝ վարկի գումարի առհանված մնացորդի նկատմամբ (Համաձայնագրի 2-րդ հոդվածի 2.03., 2.04., 2.05. բաժիններ),
- Ընկերակցության ուսումնասիրությանն ու քննարկմանը ներկայացնել ծրագրի իրականացման առաջընթացի մասին հաշվետվություն այնպիսի մանրամասնությամբ, ինչպես Ընկերակցությունը ողջամիտ կերպով կպահանջի,
- Ընկերակցությանն անհապաղ տեղեկացնել ցանկացած այնպիսի իրավիճակի մասին, որը կարող է էապես բացասաբար ազդել Ծրագրի նպատակների վրա,
- պահպանել սոցիալական ապահովության ցանցերը, կենսաթոշակների և սոցիալական գերակա ծախսային ծրագրերը անապահով և խոցելի խմբերի համար՝ պահպանելով դրանց մասնաբաժինը 2011թ. բյուջեում,
- չօգտագործել ֆինանսական միջոցները բացառված ծախսերի ֆինանսավորման համար («բացառված ծախս» հասկացության սահմանումը տրված է Համաձայնագրի հավելվածում),
- պահպանել երկու տարվա ընթացքում բոլոր փաստաթղթային արխիվները (պայմանագրեր, պատվերներ, հաշիվ-ապրանքագրեր, ստացականներ և այլն), որոնք փաստում են ֆինանսավորման շրջանակում կատարված ծախսերի մասին,
- պատրաստել և փակման ամսաթվից (31.12.2012թ.) հետո՝ ոչ ուշ, քան վեց ամսվա ընթացքում Ընկերակցությանը ներկայացնել այնպիսի ծավալով կամ մանրամասնությամբ հաշվետվություն, որն Ընկերակցությունը ողջամտորեն կպահանջի ծրագրի իրականացման առնչությամբ:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և նկատի ունենալով, որ Համաձայնագրի դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածի պահանջներին, ինչպես նաև դեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի փետրվարի 15-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջև «Զարգացման քաղաքականության երրորդ ծրագիր» ֆինանսավորման համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

13 մարտի 2012 թվականի
ՍԳՈ-1012

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 24-ԻՆ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՒՅՔԻ
ԿՐԿՆԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄԸ ՎԵՐԱՑՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» 1996 ԹՎԱԿԱՆԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 28-Ի ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԵՎ ՆՐԱՆ ԿԻՑ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ
ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի տեղակալ Ս. Կարայանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2011 թվականի հոկտեմբերի 24-ին Մոսկվայում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության միջև եկամուտների և գույքի կրկնակի հարկումը վերացնելու մասին» 1996 թվականի դեկտեմբերի 28-ի համաձայնագրում և նրան կից արձանագրության մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 09.02.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի տեղակալ Ս. Կարայանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով արձանագրությունը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց.**

1. «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության միջև և եկամուտների և գույքի կրկնակի հարկումը վերացնելու մասին» 1996 թվականի դեկտեմբերի 28-ի համաձայնագրում և նրան կից արձանագրության մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին արձանագրությունն ստորագրվել է 2011 թվականի հոկտեմբերի 24-ին Մոսկվայում՝ 1996 թվականի դեկտեմբերի 28-ի Համաձայնագրում և նրան կից Արձանագրությունում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու նպատակով՝ երկու երկրներում տեղի ունեցած իրավական և տնտեսական փոփոխություններին համապատասխան:

2. «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության միջև եկամուտների և գույքի կրկնակի հարկումը վերացնելու մասին» համաձայնագիրն ուժի մեջ է 1998 թվականի մարտի 17-ից:

3. Արձանագրությամբ Հայաստանի Հանրապետությունը փոխադարձության սկզբունքով ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- աջակցել մյուս կողմին իրենց վերապահված հարկային պարտավորությունների գանձման գործում,

- մյուս կողմի ռեզիդենտի՝ Հայաստանի Հանրապետությունում օրացուցային տարվա ընթացքում 183 օրվանից ոչ պակաս գումվելու կամ նախորդ օրացուցային տարում սկսված և ընթացիկ օրացուցային տարում անընդմեջ 183 օրվանից ոչ պակաս ժամանակահատվածում իրականացվող վարձու աշխատանքից ստացվող աշխատավարձը և նման այլ վարձատրությունները հարկել այն եղանակով և դրույքաչափերով, որոնք սահմանված են Հայաստանի Հանրապետության ռեզիդենտների համար,

- մյուս կողմի ռեզիդենտի կողմից Հայաստանի Հանրապետությունում մինչև 183 օր լրանալն աշխատանքները դադարեցնելու դեպքում, կատարել վճարման ենթակա հարկի գումարի վերահաշվարկ և նրանց նկատմամբ կիրառել այնպիսի դրույքաչափեր, որոնք գործում են ՀՀ ռեզիդենտ չհանդիսացող ֆիզիկական անձանց նկատմամբ, և սույժեր ու տուգանքներ չկիրառել նման դեպքերում,

- կիրառել ապահովման միջոցներ այնպիսի հարկային պարտավորությունների նկատմամբ, որոնց գանձման համար մյուս պետության օրենսդրությունը նախատեսում է ապահովման միջոցների կիրառում,

- իրավասու մարմինների միջոցով փոխանակել ցանկացած տեղեկատվություն, որը կարող է համարվել էական Համաձայնագրի խնդիրների իրականացման համար,

• մյուս կողմի տեղեկատվության հարցման դեպքում ձեռնարկել իր տրամադրության տակ գտնվող ցանկացած միջոց՝ ստանալու պահանջված տեղեկատվությունը նույնիսկ այն դեպքում, եթե մյուս կողմն իր սեփական հարկման նպատակների համար այդպիսի տեղեկության կարիք չունի,

• չներժել տեղեկատվության տրամադրումը միայն այն պատճառով, որ այդ տեղեկատվությունը գտնվում է բանկի, այլ վարկային կազմակերպության, անվանական տնօրինողի, գործակալի կամ վստահված անձի տնօրինության ներքո, կամ այդ տեղեկատվությունը վերաբերում է որևէ անձի տնօրինման իրավունքին:

4. Արձանագրությամբ սահմանված են նաև այն ուժի մեջ մտնելու կարգը և գործողության ժամկետը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2011 թվականի հոկտեմբերի 24-ին Մոսկվայում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության միջև եկամուտների և գույքի կրկնակի հարկումը վերացնելու մասին» 1996 թվականի դեկտեմբերի 28-ի համաձայնագրում և նրան կից արձանագրության մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

13 մարտի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1013

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

2008 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅՅԵՄԲԵՐԻ 14-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԻ ԱՆՁՆԱԳՐԱՎԻՋԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀԵՏԱԳԱ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ՈՒ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՇՈՒՐՋ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ (ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանության պետի տեղակալ Հ. Հունանյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2008 թվականի նոյեմբերի 14-ին ստորագրված՝ Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետություններում նոր սերնդի անճնազրավիզային փաստաթղթերի պետական տեղեկատվական համակարգերի ստեղծման և դրանց հետագա զարգացման ու կիրառման շուրջ համագործակցության մասին համաձայնագրում (կից վերապահումով) ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 02.03.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանության պետի տեղակալ Հ. Հունանյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով Համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց.**

1. Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետություններում նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի պետական տեղեկատվական համակարգերի ստեղծման և դրանց հետագա զարգացման ու կիրառման շուրջ համագործակցության մասին համաձայնագիրը (կից վերապահումով) (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2008 թվականի նոյեմբերի 14-ին:

2. Համաձայնագրի նպատակն է մարդու և քաղաքացու անձնական տվյալները մշակելիս նրա իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունն ապահովող նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի պետական տեղեկատվական համակարգերի ստեղծման գործընթացի ներդաշնակեցումը:

3. Սույն Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է, մասնավորապես՝

- ստեղծել նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի պետական տեղեկատվական համակարգեր ՀՀ ազգային անվտանգության համակարգի կատարելագործման, Համաձայնագրի մասնակից պետությունների քաղաքացիների մեկնումը երրորդ երկրներ և երրորդ երկրների քաղաքացիների մուտքը սույն Համաձայնագրի մասնակից պետություններ փոխադարձ կերպով ապահովելու, քաղաքացիների կողմից Համաձայնագրի մասնակից պետությունների սահմանների հատման համար լավագույն պայմանների ստեղծման նպատակով (հոդվ. 3).

- պետական տեղեկատվական համակարգեր ստեղծելիս հետևել հետևյալ պայմաններին՝

- քաղաքացիների կենսաչափական տվյալների արձանագրում՝ առանց ինքնասիրությունը նվաստացնելու և առողջությանը վնաս հասցնելու,
- քաղաքացիների՝ նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերում ներառված կենսաչափական տվյալների ապօրինի կրկնօրինակման հնարավորության բացառում,
- պետական տեղեկատվական համակարգում ընդգրկված տեղեկատվության գաղտնիության ապահովում և այդ տեղեկատվության սահմանափակում միայն այն տեղեկություններով, որոնք անհրաժեշտ են նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի իսկությունն ստուգելու համար,
- քաղաքացիների մասին պետական տեղեկատվական համակարգում ընդգրկված տեղեկատվության մատչելիության ապահովումն իրենց համար՝ ՀՀ օրենսդրության պահանջներին համապատասխան (հոդվ. 4).

- ընդունել ՀՀ օրենսդրական և այլ նորմատիվ իրավական ակտեր, որոնցով որոշվում են՝

- անձը հաստատող փաստաթղթերում կենսաչափական տվյալների օգտագործման հնարավորությունը,

- մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության միջոցները կենսաչափական տվյալների արձանագրման և քաղաքացիների մասին տեղեկատվության հետագա ավտոմատացված մշակման ժամանակ, ինչպես նաև քաղաքացիների վերաբերյալ անհատական, այդ թվում՝ կենսաչափական տվյալների պահպանման համակարգի հսկողության սկզբունքները,
  - ՀՀ գործադիր իշխանության՝ նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի պատրաստմանը, ձևակերպմանը և վերահսկողությանը մասնակցող ՀՀ մարմինների լիազորությունները, պատասխանատվությունը և փոխգործակցությունը,
  - պետական տեղեկատվական համակարգում առկա տեղեկատվության մատչելիության կարգը,
  - քաղաքացիների մասին նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերում գրվող տեղեկատվության կառուցվածքը և բովանդակությունը, դրա փաստաթղթային ձևակերպման, մշակման, պահպանման, օգտագործման և պաշտպանության կարգը,
  - պետական տեղեկատվական համակարգերի շահագործման հարցերը,
  - կենսաչափական տվյալների օգտագործման ոլորտում միջազգային չափանիշների հետ ներդաշնակեցված այն չափանիշների մշակման կարգը, որոնք անհրաժեշտ են նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերն ԱՊՀ շահագրգիռ պետություններում ներդնելու համար (հոդվ. 5).
  - նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի պետական տեղեկատվական համակարգերի արդյունավետ փոխգործակցության համար ապահովել՝
    - ԱՊՀ մասնակից պետություններում նոր սերնդի անձնագրավիզային և նույնականացման այլ փաստաթղթերի փոխադարձ տեստավորման անցկացումը,
    - նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի պետական տեղեկատվական համակարգերի անդրսահմանային տեղեկատվական փոխգործակցության կազմակերպման հետ կապված առաջարկությունների մշակումը՝ հաշվի առնելով տեղեկատվական անվտանգության պահանջները,
    - պատրաստման և տպագրական պաշտպանության տեխնոլոգիաների, կենսաչափական և այլ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, ինչպես նաև տեղեկատվության պաշտպանության միջոցների մշակումն ու օգտագործումը,
    - տվյալների, այդ թվում՝ անհատական բնույթի, պաշտպանված տեղեկատվական փոխանակության կազմակերպումը միգրացիոն և սահմանային վերահսկողության խնդիրների լուծման ժամանակ,
    - նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի պետական տեղեկատվական բանկի ստեղծումը,
    - նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերում առկա տեղեկատվության չթույլատրված հաշվառման հնարավորությունը կանխելու ուղղությամբ առաջարկությունների մշակումը (հոդվ. 7):
4. Մույն Համաձայնագրի՝ «Համաձայնագրում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելը» վերտառությամբ 14-րդ հոդվածի նկատմամբ Հայաստանի Հանրապետությունն արել է վերապահում:

5. 2012թ. փետրվարի 7-ի դրությամբ Համաձայնագիրն ուժի մեջ է մտել Բելառուսի Հանրապետության (24.12.2009թ.), Ղազախստանի Հանրապետության (24.12.2009թ.), Մոլդովայի Հանրապետության (24.12.2009թ.), Ռուսաստանի Դաշնության (09.04.2010թ.) համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2008 թվականի նոյեմբերի 14-ին ստորագրված՝ Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետություններում նոր սերնդի անձնագրավիզային փաստաթղթերի պետական տեղեկատվական համակարգերի ստեղծման և դրանց հետագա զարգացման ու կիրառման շուրջ համագործակցության մասին համաձայնագրում (կից վերապահումով) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

13 մարտի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1014

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 24-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ
ԵՎ ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ
«ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՋՐԱՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ»
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի նախագահ Ա. Անդրեասյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի փետրվարի 24-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման զարգացման միջազգային բանկի միջև «Համայնքային ջրամատակարարման ծրագիր» փոխառության համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը Սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի նախագահ Ա. Անդրեասյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը և գործում առկա

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱՎԳԻՐ ♦ 3(65)2012
49

մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի միջև «Համայնքային ջրամատակարարման ծրագիր» փոխառության համաձայնագիրն ստորագրվել է 2012 թվականի փետրվարի 24-ին:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն իր՝ 2012թ. մարտի 1-ի թիվ 8 արձանագրային որոշմամբ հավանություն է տվել փոխառության համաձայնագրին:

Համաձայնագրի բաղկացուցիչ մասերն են թվով 3 լրացումները, ինչպես նաև մեկ հավելված, որոնցում համապատասխանաբար ներկայացված են փոխառության միջոցների հաշվին իրականացվելիք ծրագրի նկարագրությունը (այսուհետ՝ Ծրագիր), դրա իրականացումը, փոխառության հիմնական գումարի մարման ժամանակացույցը, ինչպես նաև համաձայնագրում օգտագործված սահմանումները:

Համաձայնագրի նպատակն է օժանդակել «Հայջրնուղկոյուդու» սպասարկման ընտրված տարածքներում ջրամատակարարման որակի և առկայության բարելավումը, մասնավորապես՝ Մասիս, Էջմիածին և Աշտարակ քաղաքների և դրանց հարևանությամբ գտնվող բնակավայրերի ջրամատակարարման ցանցերի վերականգնման աշխատանքների նախագծում և վերահսկողություն, առևտրային կորուստների կրճատման նպատակով ջրաչափերի փոխարինում և ջրաչափերի խցիկների տեղադրում, պոմպակայանների և ջրամբարների ավտոմատացում և այլն (համաձայնագրի 1-ին լրացում):

Վերոհիշյալ նպատակներով Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկը (այսուհետ՝ Բանկ) Հայաստանի Հանրապետությանն է (այսուհետ՝ Փոխառու) տրամադրում տասնհինգ միլիոն դոլար գումար, որը կարող է ժամանակ առ ժամանակ փոխարկվել արժույթի՝ համաձայնագրի 2.07-րդ բաժնի դրույթների համաձայն: Փոխառության միջոցների առհանման կարգը նախատեսված է համաձայնագրի 2-րդ լրացման 4-րդ բաժնում:

Փոխառուի կողմից վճարման ենթակա սկզբնական վճարը հավասար է փոխառության գումարի մեկ քառորդ տոկոսին (0.25%):

Ըստ համաձայնագրի 2-րդ հոդվածի 2.04-րդ կետի՝ Փոխառուի կողմից տոկոսի յուրաքանչյուր ժամանակահատվածի համար վճարման ենթակա տոկոսը պետք է հավասար լինի փոխառության արժույթի համար սահմանված Կողմնորոշիչ դրույթաչափին՝ ավելացրած փոփոխական տարբերությունը (variable spread)՝ պայմանով, որ փոխառության ողջ գումարի կամ դրա մի մասի փոխարկման դեպքում Փոխառուի կողմից փոխարկման ժամանակահատվածում այդ գումարի համար վճարման ենթակա տոկոսը պետք է որոշվի «Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի փոխառությունների ընդհանուր պայմանների» (հաստատված՝ 2010թ. հուլիսի 21-ին) (այսուհետ՝ Ընդհանուր պայմաններ) դրույթների 4-րդ հոդվածի դրույթներին համապատասխան: Ընդ որում, եթե փոխառության առհանված մնացորդի որևէ գումար ժամանակին չի վճարվում, ապա Փոխառուի կողմից վճարման ենթակա տոկոսը հաշվարկվում է Ընդհանուր պայմանների 3.02-րդ բաժնի «ե» կետում սահմանված կարգով:

Ըստ համաձայնագրի վերոհիշյալ հոդվածի 2.05-րդ և 2.06-րդ կետերի՝ վճարման ամսաթվերն են յուրաքանչյուր տարվա փետրվարի 1-ը և օգոստոսի 1-ը,

իսկ փոխառության հիմնական գումարի մարումը պետք է իրականացվի համաձայնագրի 3-րդ լրացմամբ սահմանված ժամանակացույցին համապատասխան:

Համաձայնագրի 2-րդ լրացման 1-ին բաժնի «Ա» մասի 3-րդ կետի «բ» ենթակետի, 4-րդ բաժնի «Ա» մասի աղյուսակի 1-ին կետի համաձայն համապատասխանաբար նախատեսվում է, որ Փոխառուն նախատեսի իր տարեկան բյուջեում Ծրագրի իրականացման գրասենյակի այն ֆինանսական պահանջները, որոնք հնարավոր չէ ապահովել այդ գրասենյակի հավաքագրած եկամուտներից, և, որ փոխառության միջոցներից կարող են ֆինանսավորվել ծրագրի 1-ին մասի շրջանակներում նախատեսվող ապրանքների, աշխատանքների, ոչ խորհրդատվական ծառայությունների, խորհրդատվական ծառայությունների և Ծրագրի գործառնական ծախսերի 83%-ը, այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է համաֆինանսավորել վերոնշյալ ծախսերի 17%-ը:

Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարության՝ գործում առկա տեղեկանքի համաձայն, Հայաստանի Հանրապետությունը համաձայնագրով ստանձնում է ֆինանսական այլ պարտավորություններ:

2. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է նաև հետևյալ հիմնական պարտավորությունները.

- փոխառության հիմնական գումարի վճարումն իրականացնել համաձայնագրում ներկայացված մարման ժամանակացույցին համապատասխան,
- Ծրագիրն իրականացնել Ծրագրի իրականացման գրասենյակի միջոցով՝ «Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի փոխառությունների ընդհանուր պայմանների» 5-րդ հոդվածի և համաձայնագրի հավելվածը կազմող Ծրագրի, ինչպես նաև համաձայնագրի 2-րդ հավելվածի դրույթներին համապատասխան,
- ապահովել, որպեսզի Ծրագրի իրականացման գրասենյակն իր գործառնություններն իրականացնի այնպես, որ պաշտպանված լինեն Բանկի և Փոխառուի շահերը, տրվեն բոլոր այն արտոնագրերն ու թույլտվությունները, որոնք անհրաժեշտ են կառավարման միջազգային կապալառուին՝ պայմանագրային գործունեություն իրականացնելու համար, ինչպես նաև, որպեսզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունների սակագների չափի կամ կառուցվածքի բոլոր փոփոխություններն իրականացվեն պետական քաղաքականության և իրավական պահանջներին համապատասխան,
- կառավարման կապալառուի հետ տարեկան կտրվածքով ուսումնասիրել Ծրագրի իրականացման գրասենյակի ֆինանսական վիճակը, ներառյալ եկամուտներն ու ծախսերը նախորդող և հաջորդող կիսամյակների համար, նախատեսված ֆինանսական կատարողականը, անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել, ներառյալ ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով սակագների բարձրացումը, ինչպես նաև հարկերի հավաքագրման բարելավումն ապահովելու նպատակով,
- փոխառության միջոցները հասանելի դարձնել Ծրագրի իրականացման գրասենյակի համար՝ այն պայմաններով, որոնք նախատեսված են Փոխառուի և Ծրագրի իրականացման գրասենյակի միջև կնքված օժանդակ համաձայնագրով (այսուհետ՝ Օժանդակ համաձայնագիր) և հաստատված՝ Բանկի կողմից,

- օժանդակ համաձայնագրով ստանձնած պարտավորություններն իրականացնել այնպես, որ պաշտպանվեն Փոխառուի և Բանկի շահերը, իրականացվեն փոխառության նպատակները, չփոխանցվի, չփոփոխվի կամ չեղյալ չհամարվի Օժանդակ համաձայնագիրը կամ դրա որևէ դրույթ,
- ապահովել, որ Ծրագիրն իրականացվի Հակակոռուպցիոն ուղեցույցի դրույթներին համապատասխան (համաձայնագրի 2-րդ լրացման 1-ին բաժնի մաս «Գ», համաձայնագրի հավելվածի 1-ին կետ),
- Ծրագրի բոլոր միջոցառումների նկատմամբ կիրառել Ծրագրի համար մշակված՝ «Շրջակա միջավայրի կառավարման շրջանակի» չափորոշիչները, քաղաքականությունը, ընթացակարգերն ու մեխանիզմները (համաձայնագրի հավելվածի 10-րդ կետ),
- ապահովել, որպեսզի ընտրված ներդրումները բավարարեն Ընդլայնված կառավարման պայմանագրում սահմանված չափորոշիչները (համաձայնագրի հավելվածի 8-րդ կետ),
- մոնիթորինգի (մշտադիտարկման) ենթարկել և գնահատել Ծրագրի առաջընթացը և պատրաստել հաշվետվություններ՝ Ընդհանուր պայմանների 5.08-րդ բաժնի դրույթներին (համաձայնագրի հավելվածի 12-րդ կետ) համապատասխան և Բանկի համար ընդունելի ցուցանիշների հիման վրա,
- վարել կամ հանձնարարել վարել ֆինանսական կառավարման համակարգ՝ Ընդհանուր պայմանների 5.09-րդ բաժնի դրույթներին (համաձայնագրի հավելվածի 12-րդ կետ) համապատասխան,
- պատրաստել և յուրաքանչյուր օրացուցային կիսամյակի ավարտից ոչ ուշ, քան քառասունհինգ օրվա ընթացքում Բանկ ներկայացնել միջանկյալ, աուդիտ չանցած ֆինանսական հաշվետվություններ՝ Բանկի պահանջները բավարարող ձևով և բովանդակությամբ,
- աուդիտի (հաշվեքննության) ենթարկել ֆինանսական հաշվետվությունները՝ Ընդհանուր պայմանների 5.09-րդ բաժնի «բ» կետի դրույթների համաձայն,
- ապահովել, որ բացառությամբ Բանկի հետ համաձայնեցված դեպքերի, Ծրագրի իրականացման գրասենյակը չստանձնի պարտքեր, քանի դեռ այդ պարտքի գոյացմանն անմիջապես նախորդող ֆինանսական տարվա ընթացքում կամ վերջին տասներկու ամսվա ընթացքում Ծրագրի իրականացման գրասենյակի զուտ եկամուտներն առնվազն 1,2 անգամ չեն գերազանցել ֆինանսական տարվա պարտքի սպասարկման համար պահանջվող առավելագույն գումարը՝ ներառյալ վերցվելիք պարտքերը (համաձայնագրի 2-րդ լրացման 2-րդ բաժնի մաս «Բ», 4-րդ կետ),
- Ծրագրի համար պահանջվող և փոխառության միջոցներից ֆինանսավորման ենթակա բոլոր ապրանքները, աշխատանքները և ոչ խորհրդատվական ծառայությունները գնել Գնումների ուղեցույցի (համաձայնագրի հավելվածի 15-րդ կետ) 1-ին բաժնում սահմանված կամ նշված պահանջների և համաձայնագրի 3-րդ բաժնի դրույթների համաձայն:

3. Համաձայնագրի 5-րդ հոդվածում նախատեսված են համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու և դադարելու վավերապայմաններ: Համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու վերջնաժամկետը համաձայնագրի ամսաթվին հաջորդող հարյուրքսաներորդ (120-րդ) օրն է:

4. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները բխում են ՀՀ Սահմանադրությամբ պետության առջև դրված սահմանադրաիրավական խնդիրներից:

5. Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ նշում է, որ, համաձայն ՀՀ Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի կողմից ներկայացված բացատրության՝ Հայաստանի Հանրապետության համայնքներում վերոհիշյալ բնագավառում իրականացվել են աշխատանքներ, որոնք միտված են եղել.

- ջրամատակարարման համակարգերի բարելավմանը, վերականգնմանը, նոր ջրագծերի կառուցմանը,
- ջրամատակարարման համակարգի շահագործման համար անհրաժեշտ սարքավորումներով վերազինմանը և էլեկտրաէներգիայի ծախսի կրճատմանը,
- խմելու ջրի նկատմամբ բնակչության աճող պահանջների բավարարմանը, ջրի օգտագործման հաշվառման կազմակերպմանը և ջրամատակարարման միջին տևողության երկարացմանը,
- ջրամատակարարման համակարգի ֆինանսական վիճակի առողջացմանը և մասնավոր ներդրողների համար գրավիչ պայմանների ստեղծմանը և այլն:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգի բարելավման ծրագրի նախորդ փուլերում վարկային միջոցների օգտագործման արդյունավետության և նոր ֆինանսական պարտավորությունների ստանձնման նպատակահարմարությունը գնահատելիս՝ փոխառության սույն համաձայնագրի վավերացման փուլում անհրաժեշտ է արդեն իսկ ստանձնած պարտավորությունների (վերոհիշյալ աշխատանքների) կատարման արդյունավետության գնահատումը, որը, ՀՀ Սահմանադրության 77-րդ հոդվածին համապատասխան, ՀՀ Ազգային ժողովի իրավասության խընդիրն է:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի փետրվարի 24-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի միջև «Համայնքային ջրամատակարարման ծրագիր» փոխառության համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**13 մարտի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1015**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 3-ԻՆ ԴՈՒՇԱՆՔԵՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՕԴԱՆԱՎԻ ԶԱՎԹՄԱՆ (ԱՌԵՎԱՆԳՄԱՆ)
ՄԱՍԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ ԱՆԿԱԽ
ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ
ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱԿԱՕԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՈՒԺԵՐԻ ՀԵՐԹԱՊԱՀՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱՔԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի տեղակալ Ա. Նազարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2011 թվականի սեպտեմբերի 3-ին Դուշանբեում ստորագրված՝ Օդանավի զավթման (առևանգման) մասին տեղեկություն ստանալու դեպքում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների հակաօդային պաշտպանության ուժերի հերթապահների գործողությունների կազմակերպման մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը Սահմանադրական դատարան՝ մուտքագրված 23.12.2011թ.:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը, ինչպես նաև գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Օղանավի զավթման (առևանգման) մասին տեղեկություն ստանալու դեպքում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների հակաօդային պաշտպանության ուժերի հերթապահների գործողությունների կազմակերպման մասին համաձայնագիրն ստորագրվել է 2011 թվականի սեպտեմբերի 3-ին Դուշանբեում՝ օդային տարածքի անվտանգ օգտագործման, ահաբեկչությանը հակազդելու և օդանավի (թռչող սարքի) զավթման (առևանգման) մասին տեղեկություն ստանալու դեպքում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների հակաօդային պաշտպանության ուժերի հերթապահների գործողությունների կազմակերպման միասնական մոտեցման ապահովման նպատակով:

2. Համաձայնագրի բաղկացուցիչ մաս է կազմում Հավելվածը, որով հաստատվում է օդանավի (թռչող սարքի) զավթման (առևանգման) և/կամ օդային տարածքում ահաբեկչական գործողություն կատարելու սպառնալիքի մասին տեղեկություն ստանալու դեպքում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների հակաօդային պաշտպանության ուժերի հերթապահների գործողությունների կարգի մասին կանոնակարգը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- կանոնակարգին համապատասխան համագործակցել Համաձայնագրի մյուս կողմերի հետ օդային տարածքում ահաբեկչական գործողություն կատարելու սպառնալիքի և (կամ) օդանավի (թռչող սարքի) զավթման (առևանգման) մասին տեղեկություն ստանալու դեպքում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների հակաօդային պաշտպանության ուժերի հերթապահների գործողությունների կազմակերպման ուղղությամբ,

- Համաձայնագրի իրագործման ընթացքում, ՀՀ օրենսդրության և ՀՀ մասնակցությամբ համապատասխան միջազգային պայմանագրերի հիման վրա, ապահովել այն տեղեկատվությունը պահելու կարգը, որի համար փոխանցող կողմը նշել է զաղտնիություն պահելու անհրաժեշտությունը և այլն:

4. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը չի ստանձնում ֆինանսական պարտավորություններ:

5. Համաձայնագիրն ստորագրվել է Հայաստանի Հանրապետության, Բելառուսի Հանրապետության, Ղազախստանի Հանրապետության, Դրոգստանի Հանրապետության, Ռուսաստանի Դաշնության, Տաջիկստանի Հանրապետության և Ուզբեկստանի Հանրապետության կողմից:

6. Համաձայնագիրն ուժի մեջ է մտնում ուժի մեջ մտնելու համար անհրաժեշտ՝ այն ստորագրած կողմերի ներպետական ընթացակարգերի կատարման մասին երրորդ ծանուցումն ավանդապահի ստանալու օրվանից 30 օր հետո:

7. Համաձայնագրում ամրագրված դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածին և բխում են միջազգային փոխշահավետ համագործակցության հաստատման սահմանադրական սկզբունքից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2011 թվականի սեպտեմբերի 3-ին Դուշանբեում ստորագրված՝ Օդանավի զավթման (առևանգման) մասին տեղեկություն ստանալու դեպքում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների հակաօդային պաշտպանության ուժերի հերթապահների գործողությունների կազմակերպման մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**13 մարտի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1016**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 15-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ
ԵՎ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ
«ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ԾՐԱԳԻՐ»
ՓՈՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի տեղակալ Վ. Արամյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի փետրվարի 15-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի միջև «Ձարգացման քաղաքականության երրորդ ծրագիր» փոխառության համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 2012 թվականի մարտի 2-ին Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտե-

լով փոխառության համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի միջև «Զարգացման քաղաքականության երրորդ ծրագիր» փոխառության համաձայնագիրն (Փոխառության համաձայնագիր) ստորագրվել է 2012 թվականի փետրվարի 15-ին:

2. Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկը (Բանկ) Հայաստանի Հանրապետությանը (Փոխառու) տրամադրում է երեսուն միլիոն (30.000.000) ԱՄՆ դոլարի չափով փոխառություն՝ Փոխառության համաձայնագրում սահմանված պայմաններով և կարգով՝ «Զարգացման քաղաքականության երրորդ ծրագրին» օժանդակելու համար:

3. Փոխառության համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, ստանձնում է հետևյալ պարտավորությունները.

ա) վճարել սկզբնավճար՝ փոխառության գումարի մեկ տոկոսի քառորդ մասին (0,25 տոկոս) հավասար չափով.

բ) վճարել տոկոսագումար, որի դրույքաչափը հավասար է փոխառության արժույթի կողմնորոշիչ դրույքաչափին՝ գումարած փոփոխական տարբերությունը՝ պայմանով, որ փոխառության ողջ մայր գումարի կամ դրա որևէ մասի փոխարկման դեպքում, փոխարկման ժամանակահատվածում Փոխառուի կողմից այդպիսի գումարի վճարման ենթակա տոկոսը կորոշվի Փոխառության համաձայնագրով սահմանված կարգով.

գ) սկսած 2022 թվականի հուլիսի 15-ից մինչև 2036 թվականի հուլիսի 15-ը յուրաքանչյուր տարվա հունվարի 15-ին և հուլիսի 15-ին հետ վճարել փոխառության մայր գումարը՝ 3,33 տոկոս վճարման մասնաբաժնով, իսկ 2037 թվականի հունվարի 15-ին՝ 3,43 տոկոս վճարման մասնաբաժնով.

դ) երաշխավորել, որ փոխառության միջոցները չեն օգտագործվի Փոխառության համաձայնագրում սահմանված բացառված ծախսերը ֆինանսավորելու համար, իսկ եթե ցանկացած ժամանակ Բանկը որոշում է, որ փոխառության որևէ գումար օգտագործվել է բացառված ծախսեր վճարելու նպատակով, ապա Բանկից ծանուցում ստանալով, անհապաղ Բանկին վերադարձնել այդ վճարման գումարին համարժեք գումար:

4. Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը 2012 թվականի մարտի 1-ին հավանություն է տվել սույն գործով քննության առարկա Փոխառության համաձայնագրին:

5. Փոխառության համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 8 և 9-րդ հոդվածների դրույթներին, կոչված են ստեղծելու բարենպաստ պայմաններ տնտեսական գործունեության ազատության և ազատ տնտեսական մրցակցության ծավալման համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի փետրվարի 15-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի միջև «Զարգացման քաղաքականության երրորդ ծրագիր» փոխառության համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**13 մարտի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1017**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 24-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ «ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ
ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ԾՐԱԳՐԻ ԵՐՐՈՐԴ
ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ» ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ
ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012 թվականի

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի տեղակալ Վ. Արամյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի փետրվարի 24-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջև «Սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի երրորդ ծրագրի երրորդ լրացուցիչ ֆինանսավորում» ֆինանսավորման համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ Սահմանադրական դատարան 2012 թվականի մարտի 2-ին մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի տեղակալ

Վ. Արամյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Զ Ե Ց**.

1. Համաձայնագիրն ստորագրվել է 2012 թվականի փետրվարի 24-ին: Ըստ Համաձայնագրի՝ Ծրագրի ֆինանսավորմանն աջակցելու նպատակով Միջազգային զարգացման ընկերակցությունը (այսուհետ՝ Ընկերակցություն) Համաձայնագրում ամրագրված կամ նշված պայմաններով Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրում է յոթ միլիոն հարյուր հազար Փոխառության հատուկ իրավունքներին (ՓՀԻ 7100000) համարժեք վարկ (այսուհետ՝ «Վարկ» կամ «Ֆինանսավորում»): Վարկի մարումն սկսվում է 2017 թվականի ապրիլի 1-ից և ավարտվում 2036 թվականի հոկտեմբերի 1-ին: Վարկի փակման ժամկետը 2014 թվականի հունիսի 30-ն է, իսկ վճարման արժույթը՝ ԱՄՆ դոլարը:

2. Համաձայնագրի բաղկացուցիչ մասն են կազմում երեք Ժամանակացույց՝ Ժամանակացույց 1. «Ծրագրի նկարագրությունը», Ժամանակացույց 2. «Ծրագրի կատարումը», Ժամանակացույց 3. «Մարման ժամանակացույցը», և Հավելված: Ժամանակացույց 1-ը ներառում է Ծրագրի նպատակների իրականացման համար նախատեսվող միջոցառումները: Ժամանակացույց 2-ը ներառում է Ծրագրի իրականացման ինստիտուցիոնալ և հակակոռուպցիոն միջոցառումները, Ծրագրի հաշվետվությունները, ֆինանսական կառավարումը, աուդիտը, զնումները, ապրանքների և աշխատանքների, խորհրդատուների ծառայությունների զնման առանձին մեթոդները, ֆինանսական միջոցների մասհանումը, մասհանման պայմաններն ու ժամանակահատվածը: Ժամանակացույց 3-ը նախատեսում է մարման ժամանակացույցը՝ ներառելով վճարման կոնկրետ ժամկետը:

3. Ծրագրի նպատակն է օժանդակել անապահովների և խոցելի խմբերի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված ՀՀ-ի քաղաքականությանը՝ աղքատ համայնքներում և առավել խոցելի խմբերի համար համայնքային ենթակառուցվածքի որակի և մատչելիության բարելավման և ծածկույթի ընդլայնման միջոցով՝ ի պատասխան աճող առանցքային կարիքների, համայնքային և քաղաքային մակարդակում լրացուցիչ ինստիտուցիոնալ կարողությունների ստեղծումը խթանելու միջոցով՝ նպատակ ունենալով բարելավել ծառայությունների մատուցման և համայնքային ներդրումների որակն ու կայունությունը, բարձրացնել հաշվետվողականությունը և տեղական մակարդակում ընդլայնել շահագրգիռ կողմերի հնարավորություններն ու համայնքային ենթակառուցվածքի և ծառայությունների ապահովմանն առնչվող զբաղվածության հնարավորությունների ստեղծման միջոցով:

4. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- ֆինանսավորման չմասհանված մնացորդի դիմաց, կիսամյակային մուծումներով, յուրաքանչյուր տարվա ապրիլի 1-ին և հոկտեմբերի 1-ին Ընկերակցությանը վճարել պարտավորավճար՝ տարեկան առավելագույնը 0.5 % (1%-ի 1/2) դրույքաչափով,
- վարկի մասհանված մնացորդի դիմաց յուրաքանչյուր տարվա ապրիլի 1-ին և հոկտեմբերի 1-ին Ընկերակցությանը վճարել սպասարկման տարեկան վճար՝ մեկ տոկոսի երեք քառորդին (1%-ի 3/4-ը) հավասար դրույքաչափով,

ներին առնչվող գնումների վրա, ինչպես նաև իրականացնել շահառուների վրա Ծրագրի իրականացման ազդեցության գնահատում,

- ՀՄՆՀ-ից պահանջել Ընկերակցության ուսումնասիրությանը և հաստատմանը ներկայացնելու տարեկան աշխատանքային ծրագրերը և բյուջեն, ինչպես նաև Ընկերակցությանը ներկայացնել վերջինիս պահանջները բավարարող Ծրագրի իրականացման վերաբերյալ եռամսյակային և տարեկան առաջընթացի վերաբերյալ հաշվետվություններ,

- չսահմանափակելով Համաձայնագրի 3.01 բաժնի դրույթները և բացառությամբ այն դեպքերի, երբ Հայաստանի Հանրապետությունը և Ընկերակցությունը ձեռք են բերում այլ համաձայնություն, մինչև Ծրագրի ավարտը Ծրագրի հաշվին պահել մնացորդ, որի գումարը բավարար է Ծրագրի իրականացման հաջորդ երեք (3) ամիսների համար,

- Ծրագրի իրականացումը դյուրացնելու նպատակով ՀՄՆՀ-ին մատչելի դարձնել Ֆինանսավորման միջոցները՝ փոփոխություն կատարելով Հայաստանի Հանրապետության և ՀՄՆՀ-ի միջև Լրացուցիչ համաձայնագրում՝ Ընկերակցության կողմից հաստատված պայմաններով («Իրականացման համաձայնագիր»),

- ապահովել, որպեսզի Ծրագիրն իրականացվի Հակակոռուպցիոն ուղեցույցների դրույթների համաձայն,

- ապահովել, որպեսզի սահմանված ժամկետում ձեռնարկվեն Բնապահպանական ուղեցույցների իրականացման համար անհրաժեշտ բոլոր միջոցառումները. բացառությամբ այն դեպքերի, երբ Ընկերակցության հետ ձեռք է բերվում այլ համաձայնություն՝ չզիջել, չփոփոխել, անվավեր չճանաչել կամ չհրաժարվել Բնապահպանական ուղեցույցներից կամ դրանց որևէ դրույթից,

- իրականացնել Ծրագրի առաջընթացի մոնիտորինգն ու գնահատումը և պատրաստել Ծրագրի հաշվետվություններ՝ Ընդհանուր պայմանների բաժին 4.08-ի դրույթներին համապատասխան և Ընկերակցության համար ընդունելի ցուցանիշների հիման վրա,

- վարել կամ ապահովել ֆինանսական կառավարման համակարգի վարումը՝ Ընդհանուր պայմանների բաժին 4.09-ի դրույթների համաձայն,

- չսահմանափակելով Համաձայնագրի 2-րդ Ժամանակացույցի II բաժնի «Ա» կետի դրույթները՝ ՀՄՆՀ-ի միջոցով պատրաստել և յուրաքանչյուր օրացուցային եռամսյակի ավարտից ոչ ուշ, քան քառասունհինգ (45) օր հետո Ընկերակցությանը ներկայացնել տվյալ եռամսյակը ընդգրկող, ատդիսի չենթարկված միջանկյալ ֆինանսական հաշվետվություն՝ Ընկերակցության պահանջները բավարարող ձևով և բովանդակությամբ,

- Ծրագրի համար պահանջվող և Ֆինանսավորման միջոցներից ֆինանսավորվող բոլոր ապրանքները, աշխատանքներն ու ոչ խորհրդատվական ծառայությունները ձեռք բերել Գնումների ուղեցույցների I բաժնում ամրագրված կամ նշված պահանջների և Համաձայնագրի 2-րդ Ժամանակացույցի III բաժնի դրույթների համաձայն,

- Ծրագրի համար պահանջվող և Ֆինանսավորման միջոցներից ֆինանսավորվող խորհրդատուների ծառայությունները ձեռք բերել Խորհրդատուների ուղեցույցների I և IV բաժիններում ամրագրված կամ նշված պահանջների և Համաձայնագրի 2-րդ Ժամանակացույցի III բաժնի դրույթների համաձայն,

- բացառությամբ Համաձայնագրի 2-րդ ժամանակացույցի III բաժնի «Բ» կետի 2-րդ ենթակետում նախատեսված դեպքերի՝ ապրանքների, աշխատանքների և ոչ խորհրդատվական ծառայությունների գնումները կատարել Միջազգային մրցակցային գնման ընթացակարգով կնքված պայմանագրերով,

- բացառությամբ Համաձայնագրի 2-րդ ժամանակացույցի III բաժնի «Գ» կետի 2-րդ ենթակետում նախատեսված դեպքերի՝ խորհրդատուների ծառայությունների գնումն իրականացնել Որակի և գնի վրա հիմնված ընտրության մեթոդով:

5. Համաձայնագրի Հավելվածով փոփոխություններ են նախատեսվում Ընդհանուր պայմանների 3.02 բաժնում, Հավելվածի 28-րդ, 37-րդ, 50-րդ կետերում, ինչպես նաև Հավելվածը լրացվում է նոր 32-րդ կետով՝ համապատասխան վերահամարակալմամբ:

6. Համաձայնագրի V հոդվածում ամրագրված են նաև Համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելու կամ դրա գործողությունը դադարեցնելու կարգն ու ժամկետները:

7. Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ Սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի III ծրագրի համաձայնագիրը (վարկ թիվ 4238-AM) ստորագրվել է Հայաստանի Հանրապետության և Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջև 2006 թվականի նոյեմբերի 1-ին՝ Սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի ծրագրի ֆինանսավորման նպատակով: Ծրագրի նպատակն է համայնքային ենթակառուցվածքների և ծառայությունների որակի բարելավման, համայնքային և քաղաքային մակարդակում լրացուցիչ ինստիտուցիոնալ կարողության խթանման միջոցով աջակցել աղքատ և խոցելի խմբերի կյանքի ստանդարտների բարձրացմանն ուղղված քաղաքականությանը: Նշված Համաձայնագիրը վավերացվել է ՀՀ Ազգային ժողովի 2006 թվականի նոյեմբերի 28-ի Ն-316-3 որոշմամբ:

8. Համաձայնագրի հիմքում դրված ծրագրային դրույթների, Համաձայնագրի իրացման կառուցակարգերի, ֆինանսական միջոցների հատկացման ու օգտագործման, ինչպես նաև վարկային ռեսուրսների մարման ընթացակարգերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ Հայաստանի Հանրապետության կողմից ստանձնվող միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարումը կարող է երաշխավորվել միայն հստակ ու գործուն վերահսկողական համակարգերի գործունակության ամրապնդման պայմաններում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի փետրվարի 24-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջև «Սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի երրորդ ծրագրի երրորդ լրացուցիչ ֆինանսավորում» ֆինանսավորման համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

13 մարտի 2012 թվականի
ՍԴՈ - 1018

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 5-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՔՈՒՎԵՅԹԻ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՕԴԱՅԻՆ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 մարտի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության պետ Ա. Մովսեսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2011 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Քուվեյթի Պետության կառավարության միջև օդային հաղորդակցությունների մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 11 հունվարի 2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով դիմումը, գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրու-

թյունը, հետազոտելով համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Ձ Ե Ց**.

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Քուվեյթի Պետության կառավարության միջև օդային հաղորդակցությունների մասին համաձայնագիրն (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2011 թվականի հոկտեմբերի 5-ին՝ Երևանում:

Համաձայնագրի նպատակը Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Քուվեյթի Պետության կառավարության միջև օդային հաղորդակցությունների զարգացումը խթանելը և հնարավոր առավելագույն միջոցներով այս բնագավառում միջազգային համագործակցությանը նպաստելը, «Միջազգային քաղաքացիական ավիացիայի մասին» կոնվենցիայի և «Միջազգային օդային տարանցիկ հաղորդակցությունների մասին» համաձայնագրի սկզբունքները և դրույթներն այս հաղորդակցությունների նկատմամբ կիրառելն է:

Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը, ի թիվս այլնի, պարտավորվում է՝

- Քուվեյթի Պետության կառավարությանը տրամադրել Համաձայնագրով սահմանված իրավունքները՝ նշանակված ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների կողմից երթուղիների ցանկի համապատասխան մասում սահմանված երթուղիներով միջազգային օդային հաղորդակցությունների հաստատման և շահագործման նպատակով,
- Պայմանավորվող կողմի նշանակված ավիաընկերությանը կամ ավիաընկերություններին սահմանված երթուղիներով համաձայնեցված հաղորդակցությունները շահագործելիս տրամադրել Համաձայնագրով նախատեսված արտոնություններ, ինչպիսիք են՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքի վրայով անվայրէջք թռիչք կատարելը, նշված տարածքում կանգառներ կատարելը ոչ առևտրային նպատակներով, նշված տարածքում կանգառներ կատարել՝ չվացուցակում նշված երթուղու կետում կամ կետերում միջազգային երթևեկության ընթացքում ուղևորներ, բեռ և փոստ օդանավ վերցնելու և իջեցնելու նպատակով,
- Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների նշանակման վերաբերյալ դիվանագիտական ուղիներով գրավոր հայտնել մյուս Պայմանավորվող կողմին՝ սահմանված երթուղիներով համաձայնեցված հաղորդակցություններ շահագործելու նպատակով,
- որպես արտոնություններ տրամադրող կողմ՝ թույլատրել մյուս Պայմանավորվող կողմի նշանակված ավիաընկերությանն սկսել օդային հաղորդակցություններ,
- Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող օդանավակայանների և այլ ավիացիոն միջոցների օգտագործման համար Քուվեյթի Պետության կառավարության նշանակված ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների օդանավի համար սահմանված վճարները չնախատեսել ավելի բարձր, քան նույնպիսի միջազգային հաղորդակցություններում ներգրավված իր ազգային ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների համար սահմանված վճարներն են,

- Քուվեյթի Պետության կառավարության նշանակած ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների օդանավը, որը շահագործվում է միջազգային օդային հաղորդակցություններում, ինչպես նաև դրա հիմնական սարքավորումները, պահեստամասերը, վառելիքի և քսայուղերի պաշարները, օդանավում առկա պաշարները (ներառյալ մթերքը, ըմպելիքները և ծխախոտը), որոնք նախատեսված են թռիչքի ընթացքում սպառման համար, ազատել բոլոր տեսակի մաքսատուրքերից, տեսչական վճարներից կամ այլ տուրքերից ու հարկերից՝ պայմանով, որ նման սարքավորումները և պաշարները մնան օդանավում մինչև դրանց վերարտահանումը,
- Քուվեյթի Պետության կառավարության նշանակած ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների շարժական սեփականությունը, ինչպիսիք են՝ գրասենյակային սարքավորումներն ու գրենական պիտույքները, ճամփորդական փաստաթղթերը, ներառյալ ավիաընկերության տոմսերը, ավիաբեռնագրերը, ինչպես նաև գովազդային նյութերը և տարածման համար նախատեսված առարկաները, որոնք ներմուծվել են Հայաստանի Հանրապետության տարածք, ազատել բոլոր տեսակի մաքսատուրքերից, տեսչական վճարներից կամ այլ տուրքերից ու հարկերից,
- թույլատրել Քուվեյթի Պետության կառավարության նշանակած ավիաընկերությանը կամ ավիաընկերություններին պաշտոնական փոխարժեքով ազատ փոխանցել իր տարածքում ստացված եկամուտների ավելցուկները՝ կապված Պայմանավորվող կողմի նշանակված ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների կողմից ուղևորների, ուղեբեռի, փոստի և բեռի փոխադրման հետ,
- հնարավորություն ընձեռել Քուվեյթի Պետության կառավարության նշանակած ավիաընկերությանը կամ ավիաընկերություններին Հայաստանի Հանրապետության տարածքում հիմնելու իրենց սեփական տեխնիկական և առևտրային ներկայացուցչությունը,
- Հայաստանի Հանրապետության տարածքով տարանցվող ուղևորները, ուղեբեռը և փոստը ենթարկել մաքսային և (կամ) ներգաղթի պարզեցված ստուգման,
- Հայաստանի Հանրապետության տարածքով տարանցվող՝ տարանցիկ բեռն ու ուղեբեռն ազատել մաքսատուրքերից, տեսչական ստուգումներից և այլ ազգային տուրքերից կամ գանձումներից, եթե դա ուղիղ տարանցում է,
- վերահաստատել, որ միջազգային իրավունքից բխող՝ Պայմանավորվող կողմերի իրավունքներին ու պարտավորություններին համապատասխան քաղաքացիական ավիացիայի անվտանգությունն ապօրինի միջամտություններից պաշտպանելու՝ միմյանց նկատմամբ իրենց պարտավորությունը կազմում է Համաձայնագրի անբաժանելի մասը,
- Քուվեյթի Պետության կառավարության խնդրանքի դեպքում տրամադրել անհրաժեշտ ողջ օժանդակությունը՝ կանխելու համար քաղաքացիական օդանավերի անօրինական զավթման գործողությունների և նման օդանավերի, դրանց ուղևորների և անձնակազմերի, օդանավակայանների և օդազնացային միջոցների անվտանգության դեմ ուղղված անօրինական այլ գործողությունները, ինչպես նաև քաղաքացիական ավիացիայի դեմ ուղղված ցանկացած այլ սպառնալիք:

Համաձայնագրով նախատեսված է Համաձայնագրի մեկնաբանումից կամ կիրառումից ծագող վեճի դեպքում Պայմանավորվող կողմերի ավիացիոն իշխանությունների կողմից վեճերի կարգավորման ընթացակարգը:

Համաձայնագիրը ենթակա է գրանցման Քաղաքացիական ավիացիայի միջազգային կազմակերպությունում:

Համաձայնագիրն ունի Հավելված, որը հանդիսանում է Համաձայնագրի բաղկացուցիչ մասը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Մ Ե Ր**.

1. 2011 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Քուվեյթի Պետության կառավարության միջև օդային հաղորդակցությունների մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**13 մարտի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1019**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՇԱՎԱՐՇ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԵՎ ԱՅԼՈՑ ԴԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ
138-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

11 ապրիլի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով.
Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի,
Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի,
Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ դիմող կողմի ներկայացուցիչ Կ. Մեժումյանի,
գործով որպես պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական
ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական
վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի
և առաջատար մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի
1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի
մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38, 68 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Շավարշ Սկրտչյանի
և այլոց դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ
հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության
հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Շավարշ Սկրտչյանի և այլոց՝ 17.01.2012թ.
ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի
բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության վարչական
դատավարության օրենսգիրքը, վիճարկվող խնդրի իրավակարգավորման
վերաբերյալ օրենսդրության այլ ակտերը և միջազգային իրավական պրակտիկան,
Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունները,
ինչպես նաև գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության
սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց.**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(65)2012

1. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2007 թվականի դեկտեմբերի 10-ին և ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի հունվարի 1-ից:

Օրենսգրքի՝ սույն գործով վիճարկվող «Հայցադիմումների քննության առանձնահատկությունները» վերտառությամբ 138-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Սույն օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով նախատեսված գործերը դատարանը քննում է գրավոր ընթացակարգով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ տվյալ գործը դատարանի գնահատմամբ ձեռք է բերել հասարակական մեծ հնչեղություն, կամ դրա բանավոր դատաքննությունը կնպաստի գործի հանգամանքների առավել արագ բացահայտմանը»:

2. Քննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. Շավարշ Մկրտչյանը և այլոք հայցով դիմել են ՀՀ վարչական դատարան՝ ընդդեմ ՀՀ կառավարության՝ խնդրելով անվավեր ճանաչել ՀՀ կառավարության 26.06.2009թ. թիվ 944-Ն որոշումը՝ «Հայաստանի Հանրապետության Սյունիքի մարզի Հալիձորի գյուղական համայնքի քաղաքացիների սեփականությունը հանդիսացող հողամասերի նկատմամբ բացառիկ գերակա հանրային շահ ճանաչելու և հողերի նպատակային նշանակությունը փոփոխելու մասին»: Վարչական դատարանը հիմք ընդունելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածը՝ դիմումն ընդունել է քննության գրավոր ընթացակարգով: Դիմող կողմը միջնորդություն է ներկայացրել գործը հրապարակային քննելու վերաբերյալ, որը դատարանը մերժել է՝ գտնելով, որ գործով առկա չեն ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածով սահմանված բանավոր քննության համար անհրաժեշտ հիմքերը և 01.03.2010թ. հրապարակել է թիվ ՎԴ/4396/05/09 որոշումը՝ ՀՀ կառավարության 26.06.2009թ. թիվ 944-Ն որոշումն անվավեր ճանաչելու մասին պահանջը մերժելու մասին: Այդ որոշման դեմ բերված վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 05.05.2010թ. որոշմամբ վերադարձրել է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 141-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիմքով՝ նշելով նաև, որ նորմատիվ իրավական ակտի իրավաչափությունը վիճարկելու գործերով վարչական դատարանի ակտերը կարող են բողոքարկվել ՀՀ վճռաբեկ դատարան միայն նյութական իրավունքի խախտման հիմքով: ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԳՈ-936 որոշմամբ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 141-րդ հոդվածի 1-ին մասն այն մասով, որով արգելափակվում է անձի իրավունքը՝ դատավարական իրավունքի նորմի խախտման հիմքով բողոքարկելու նորմատիվ իրավական ակտերի իրավաչափությունը վիճարկելու վերաբերյալ գործերով վարչական դատարանի դատական ակտերը, ճանաչվել է ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ, 18-րդ և 19-րդ հոդվածներին հակասող և անվավեր: Հիմք ընդունելով Սահմանադրական դատարանի հիշյալ որոշումը՝ դիմողները նոր հանգամանքի հիմքով ներկայացրել են վճռաբեկ բողոք, որը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից 29.07.2011թ. որոշմամբ բավարարվել է մասնակիորեն, իսկ դիմողների դատավարական իրավունքի խախտման հիմքով մերժվել է և ՀՀ վարչական դատարանի 01.03.2010թ. որոշումը թողնվել է օրինական ուժի մեջ: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը միաժամանակ պատճառաբանված և հիմնավոր է գտել ՀՀ վարչական դատարանի դիրքորոշումը՝ գործը բանավոր ընթացակարգով քննելու միջնորդու-

թյունը մերժելու վերաբերյալ, քանի որ գործով չի հիմնավորվել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածով սահմանված դեպքերից որևէ մեկի առկայությունը, այն է՝ գործը ձեռք է բերել հասարակական մեծ հնչեղություն, կամ դրա բանավոր դատաքննությունը կնպաստի գործի հանգամանքների առավել արագ բացահայտմանը:

3. Դիմող կողմը գտնում է, որ վիճարկվող նորմը ՀՀ վարչական և ՀՀ վճռաբեկ դատարանների մեկնաբանությամբ չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրությանը, քանի որ «ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածով նախատեսված՝ գործը գրավոր ընթացակարգով քննելու կանոնը չի կարող համարվել առանց հրապարակային դատաքննության դատական ակտի հրապարակման դատարանի իրավունք» և չի բխում ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի պահանջներից «և խախտվում է դրանցով երաշխավորված հայցվորների իրավունքը»: Գործի հրապարակային քննության իրավունքն անձի սահմանադրական իրավունք է, «որի սահմանափակման դեպքերը թվարկված են նույն Սահմանադրությամբ, որպիսիք այս դեպքում առկա չեն, իսկ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի համաձայն դա բարձրագույն արժեք է և պետությունը սահմանափակված է այդ իրավունքով»: Հակառակ վերը նշված սահմանադրական և Կոնվենցիայով երաշխավորված սկզբունքի, ինչպես գտնում է դիմող կողմը, ՀՀ վարչական դատարանը դատական միստերի դահլիճում, կողմերի մասնակցությամբ գործի հրապարակային քննություն չի կատարել և «առանց գործի հրապարակային դատաքննության պետք է հրապարակի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտը, ինչով էլ խախտվում են մեր կողմի վերը նշված իրավունքները»: Դիմող կողմը մաս գտնում է, որ դատարանի մասն մոտեցմամբ իրենք զրկվում են դատարանին ապացույցներ ներկայացնելու հնարավորությունից: Բացի դրանից, «դատարանը նույնացրել, հետևաբար իրար է խառնել երկու տարբեր սկզբունքներ. սահմանադրական՝ հրապարակայնության սկզբունքը, որը երաշխավորում է գործերը դռնբաց քննելը, որպես բացառություն սահմանելով դռնփակ դատական միստերի դեպքերը, և բանավորության սկզբունքը, որը վերաբերում է գործը բանավոր կամ գրավոր ընթացակարգով քննելու դեպքերին»: Ըստ դիմողի՝ «հրապարակայնության սկզբունքը չի նույնանում գործը բանավոր կամ գրավոր ընթացակարգով քննելու հետ, մասնավորապես, գործը կարող է բանավորությամբ քննվել դռնփակ, որը բանավորության պահանջի պահպանում կլինի, բայց հրապարակայնության սկզբունքի խախտում, եթե առկա չեն Սահմանադրությամբ ու Կոնվենցիայով սահմանված՝ դռնփակության հիմքերը»: Արդյունքում, ինչպես գտնում է դիմող կողմը, «վարչական դատարանի համար հնարավորություն է ստեղծվում նորմատիվ ակտերի վիճարկման գործերը գրավոր ընթացակարգով քննելու պատրվակով դրանք քննել առանց հրապարակային դատաքննության, մասնավորապես, հայցադիմումը ստանալուց որոշ ժամանակ անց, առանց գործի հրապարակային կամ դռնփակ դատաքննության», որով խախտվում է ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ և Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածներով երաշխավորված՝ գործին մասնակցող անձանց իրավունքները:

4. Պատասխանողը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ, 18-րդ և 19-րդ հոդվածներին հետևյալ հիմնավորմամբ. հաշվի առնելով հրապարակայնության կարևորությունն անձի արդար դատական քննության իրավունքի իրացման տեսանկյունից՝ դատական քննության հրապարակայնությունը բարձրացվել է արդարադատության սահմանադրական սկզբունքի մակարդակի և իր արտացոլումն է գտել ինչպես դատական համակարգի անկախությունն ու մարդու իրավունքների պաշտպանության երաշխիքներն ամրագրող միջազգային իրավական փաստաթղթերում, այնպես էլ ներպետական օրենսդրությամբ: Ըստ պատասխանող կողմի՝ «հրապարակայնությունը հանդես է գալիս լայն և նեղ իմաստներով: Հրապարակայնությունը լայն իմաստով նշանակում է գործի քննությանը քաղաքացիների և զանգվածային տեղեկատվության միջոցների ներկայություն, իսկ նեղ իմաստով՝ կողմերի և գործին մասնակցող այլ անձանց ներկայություն դատական քննությանը»: Դատավարական սկզբունքներից է նաև դատական քննության բանավորությունը, «որը հնարավորություն է տալիս ապահովելու հրապարակայնության սկզբունքի առավել ամբողջական իրացումը դատական քննության ընթացքում»: Դատավարական սկզբունքները, թեկուզ ինքնուրույն, իրենց բովանդակությամբ բնորոշում են դատավարության այս կամ այն ինստիտուտը (փուլը), բայց և միաժամանակ գտնվում են սերտ փոխկապվածության մեջ, կազմում մեկ միասնական տրամաբանական-իրավական համակարգ: Պատասխանող կողմը նաև գտնում է, որ «գործերի քննության բանավոր ձևը հրապարակայնության սկզբունքի իրականացման նախապայման է»: Բանավորությունը պարզ և մատչելի է դատավարության բոլոր մասնակիցների համար, որը հնարավորություն է տալիս դատարանին և գործին մասնակցող անձանց «հեշտ ընկալելու գործի հանգամանքները, ճիշտ գնահատելու դրանք, իսկ դատական միստին ներկա քաղաքացիներին և ՁԼՄ ներկայացուցիչներին՝ ծանոթանալու քննվող գործին, վերահսկողություն իրականացնելու դատարանի գործունեության նկատմամբ: Բանավորության շնորհիվ դատավարության բոլոր մասնակիցները կարող են կատարել մտքերի կենդանի և արագ փոխանակություն»: Միաժամանակ, ըստ պատասխանող կողմի, հիմնավոր պատճառներով դատավարության իրականացումը միայն բանավորության սկզբունքի կիրառմամբ անհնարին է, և հաշվի առնելով որոշ գործերի առանձնահատկությունները՝ դրանց առավել արդյունավետ քննությունը կարող է իրականացվել գրավոր ձևով, և բանավոր ընթացակարգի բացակայությունն արդարացվում է, եթե դատարանը քննում է բացառապես իրավունքի մասին հարցեր, որի դեպքում էլ «ապացույցներ ներկայացնելը ոչ միայն կողմի իրավունքն է, այլև պարտականությունը»: Ըստ պատասխանող կողմի՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքը հնարավորություն է տալիս ներկայացնելու լրացուցիչ ապացույցներ գործը քննության նախապատրաստելու ավարտից հետո, ինչպես նաև հայցվորին իրավունք է ընձեռում մինչև դատաքննություն նշանակելը փոփոխել հայցի հիմքը կամ առարկան:

5. Սույն գործի շրջանակներում Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պարզել՝
- գրավոր ընթացակարգի՝ որպես արդար և հրապարակային դատաքննության սահմանադրական իրավունքի իրացման դատավարական ձևի,

օրենսդրական երաշխավորման բովանդակությունն ու առանձնահատկությունները,

- գրավոր ընթացակարգով դատաքննության միջազգային իրավական (եվրոպական) պրակտիկայի և այդ բնագավառում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի բովանդակությունն ու առանձնահատկությունները,
- վարչական դատարանին ընդդատյա գործերով գրավոր ընթացակարգով դատաքննության պայմաններում մասնակիցների իրավունքների (այդ թվում՝ դատավարական) պաշտպանության երաշխավորումն ինչպես վիճարկվող, այնպես էլ դրանց հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ նորմերում:

6. ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու համար անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք: Այդ իրավունքը երաշխավորված է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական կոմիտեիցիայով (այսուհետ՝ Կոմիտեիցիա), որի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները, ունի ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք: Ընդ որում, այդ իրավունքի իրացման նվազագույն և կարևոր երաշխիքներն են՝ **հրապարակային դատաքննությունը** (մասնավորապես՝ գործը քննող դատարանի, քննության առարկա գործի, քննության վայրի, ժամանակի, դատաքննության կարգի և այլնի մասին հրապարակային տեղեկությունները), ինչպես նաև **դատական ակտի պարտադիր հրապարակումը**:

ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածին համապատասխան, ինչպես նաև ստանձնած միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում պետության խնդիրն է օրենսդրությամբ ապահովել արդարադատության իրականացումն ընթացակարգային այնպիսի կանոններով, որոնցով երաշխավորվեն հրապարակային դատաքննության իրավունքի իրացման անհրաժեշտ իրավական պայմաններ, այդ թվում՝ նաև դատարանում գործերի քննության դատավարական ձևերի բազմազանության կիրառմամբ, ելնելով քննվող գործերի առանձնահատկություններից և դրանց արդար, արագ ու արդյունավետ լուծման անհրաժեշտությունից: Վերջինիս նպատակով է պայմանավորված գործերի դատաքննության ընթացակարգային այնպիսի ձևերի առկայությունը, ինչպիսիք են դատաքննության **բանավոր և գրավոր ընթացակարգերը** կամ բանավորության և գրավոր քննության սկզբունքները: Գրավոր ընթացակարգի պայմաններում գործի քննությունն իրականացվում է առանց «բանավոր լսումների»՝ առանց կողմերի ուղղակի մասնակցության, որը պայմանավորված է դատավարական մի շարք առանձնահատկություններով:

Ձևավորված միջազգային օրենսդրական և արդարադատական պրակտիկայում դատաքննության վերոնշյալ երկու սկզբունքներն էլ հավասարապես կարևորված են և ունեն տարբեր դրսևորումներ՝ պայմանավորված իրավական տվյալ համակարգով, դատական համակարգի կառուցակարգով, արդարադատություն իրականացնող մարմինների գործառնությունների բովանդակությամբ, ինչպես նաև դատարաններում քննվող կոնկրետ գործերի առանձնահատկություն-

ներով, դատավարության կողմերի կամաարտահայտմամբ և ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված այլ հանգամանքներով: Այդ պրակտիկայի համալիր ուսումնասիրությունն սկզբունքորեն հանգեցնում է հետևյալին.

- դատաքննության բանավորության և գրավոր քննության սկզբունքները հավասարապես կիրառելի են արդարադատության բոլոր բնագավառներում (ընդհանուր իրավասության (քրեական և քաղաքացիական գործերով), վարչական, սահմանադրական և մասնագիտացված այլ արդարադատության),
- եթե քննության բանավոր ընթացակարգն սկզբունքորեն կիրառելի է առանց բացառության, ապա գրավոր ընթացակարգով դատաքննությունն իրականացվում է առանձնահատուկ դեպքերում և որոշակի հանգամանքների առկայությամբ, մասնավորապես.

1/ երբ բացակայում է դատական գործով փաստական հանգամանքների բանավոր քննության անհրաժեշտությունը կամ, եթե դատարան ներկայացված նյութերի (փաստաթղթեր և այլն) բանավոր ուսումնասիրումը (քննությունը) վիճարկվող հարցի հետագա հստակեցմանը չի նպաստելու, և եթե այն չի հակասում մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության հանրաճանաչ սկզբունքներին,

2/ առկա է դատավարության կողմերի միջնորդությամբ կամ առանց դրա կայացված դատական որոշում՝ գործի քննությունը գրավոր ընթացակարգով կազմակերպելու վերաբերյալ,

3/ դատաքննության նախապատրաստման փուլում, երբ քննարկվում է դիմումի ընդունելիության հարցը,

4/ հանրային շահերին սպառնացող վտանգը կանխելու կամ անհրաժեշտ այլ նպատակներով՝ դատարանի կողմից ժամանակավոր միջոցներ կիրառելու հարցը որոշելու դեպքերում,

5/ դատաքննությանը չմասնակցելու վերաբերյալ դատավարության մասնակիցների միջնորդության առկայության դեպքում՝ դատարանի որոշմամբ,

6/ եթե դատարանն անհրաժեշտ է համարել որոշում կայացնել գործում առկա գրավոր փաստաթղթերի հիման վրա,

7/ եթե գործի հետ կապված հանգամանքների պարզումն այլ կերպ (բանավոր քննությամբ) անհնարին է,

8/ գործով արագ դատաքննություն ապահովելու նպատակով,

9/ միայն իրավունքի կամ ընթացակարգային հարցերի վերաբերյալ որոշում կայացնելու անհրաժեշտության դեպքերում,

10/ դատական վերադատության (վերաքննության, վճռաբեկության) կարգով գործեր (բողոքներ, զանգատներ) քննելիս, եթե այլ կարգ նախատեսված չէ,

11/ եթե գործի քննությունը չի հանգեցնում որևէ փաստացի կամ իրավական հիմնախնդրի, և փաստերը հստակեցված են,

12/ եթե դատարանի որոշումը չի պարունակելու իրավական գնահատականներ,

13/ եթե դատարանում քննվող դիմումն անվերապահ հիմնավորված է կամ ակնհայտ անհիմն է, և դատարանը գտնում է, որ բանավոր քննության անհրաժեշտություն չկա,

14/ հանրային իրավունքի վերաբերյալ վեճեր քննելիս,

15/ եթե կողմերի միջև առկա չէ իրավական վեճ կամ պատասխանող կողմը համաձայն է դատարան ներկայացված պահանջներին:

Վերոհիշյալ իրավապայմաններն արտացոլված են նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում: Մասնավորապես, եվրոպական դատարանը շեշտել է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով ամրագրված՝ գործի իրապարակային քննության իրավունքն անհրաժեշտաբար ներառում է «բանավոր լսման» իրավունքը: Այնուամենայնիվ, նման լսումներ անցկացնելու պարտավորությունը բացարձակ չէ: Այսպես, բանավոր քննության բացակայությունը կարող է համատեղելի լինել 6-րդ հոդվածի պահանջների հետ, երբ քննության ենթակա հարցը չի բարձրացնում փաստի կամ իրավունքի հետ կապված այնպիսի հարց, որը կարող է պատշաճ ձևով լուծվել գործի նյութերի հիման վրա՝ առանց կողմերի բանավոր դիտարկումների (Elsholz v. Germany, Judgment of 13 July 2000, p.66, Fredin v. Sweden (no. 2), Judgment of 23 February 1994, pp. 21-22; Fischer v. Austria, Judgment of 26 April 1995, p. 44):

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի պրակտիկան Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի իմաստով գրավոր դատաքննությունը գնահատում է որպես արդար և իրապարակային, եթե.

- պայմանավորված է բացառիկ հանգամանքներով,
- իրականացվում է ողջամիտ ժամկետներում, ինչպես նաև արագ դատաքննություն ապահովելու նկատառումներով,
- պայմանավորված է քննվող գործի առանձնահատկությամբ,
- սկզբունքորեն կիրառվում է իրավունքի վերաբերյալ հարցեր լուծելիս, ինչպես նաև փաստական այնպիսի հանգամանքներ քննելիս, որպիսիք արդարացված են գրավոր ընթացակարգի պայմաններում:

Հետևաբար, սույն գործով վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը որոշելիս Սահմանադրական դատարանն առաջնորդվում է նաև վերոթվարկյալ չափանիշներին դրանց համապատասխանությունը գնահատելու անհրաժեշտությամբ:

Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դատաքննության գրավոր, ինչպես և բանավոր ընթացակարգերն արդարադատության իրականացման կազմակերպական-ընթացակարգային ձևեր են, որոնք իրավական ամրագրմամբ ներդրվելով արդարադատական պրակտիկայում՝ կոչված են. մի դեպքում՝ առանց «բանավոր լսումների» դատաքննական գործողությունների իրականացման, մյուս դեպքում՝ դրանց կատարմամբ ապահովելու դատական գործերի արդար, արդյունավետ և իրապարակային քննություն, դատական ակտերի կայացում և դրանց իրապարակում: Բոլոր դեպքերում, թե՛ բանավոր և թե՛ գրավոր ընթացակարգով գործերի դատաքննությունը պետք է անհրաժեշտ երաշխիքներ ապահովի դատաքննության մասնակիցների իրավունքների իրացման համար:

7. Դատաքննության գրավոր ընթացակարգի ինստիտուտը ՀՀ իրավահամակարգում ներդրված է սահմանադրական, ինչպես նաև վարչական արդարադատության բնագավառներում և կոչված է երաշխավորելու արդար, իրապարակային դատաքննություն որոշակի առանձնահատուկ գործերով և հանգամանքներում: Վարչական դատավարության շրջանակներում գրավոր ընթացակարգով քննություն կարող է կազմակերպվել գործով կողմերի կամաարտահայտ-

մասը կամ դատարանի նախաձեռնությամբ՝ որոշակի հիմքերի առկայության դեպքերում: Այդ ընթացակարգը վարչադատական գործերով կիրառվում է արագացված դատաքննություն իրականացնելիս (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետ), վարչական դատարանի ակտերի դեմ (այդ թվում՝ միջանկյալ) բերված վերաքննիչ բողոքներ քննելիս (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 117.10-րդ հոդվածի 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ մասեր), վերաքննիչ դատարանի կողմից վարչական դատարանի միջանկյալ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում կայացված որոշումները վճռաբեկության կարգով վերանայելիս (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 118-րդ հոդվածի 3-րդ մաս), նորմատիվ իրավական ակտերի իրավաչափությունը վիճարկելու վերաբերյալ գործեր քննելիս (այդ թվում՝ ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 147-րդ հոդվածում նախատեսված գործերով), բացառությամբ այն դեպքերի, երբ տվյալ գործը դատարանի գնահատմամբ ձեռք է բերել հասարակական մեծ հնչեղություն, կամ դրա բանավոր դատաքննությունը կնպաստի գործի հանգամանքների առավել արագ բացահայտմանը (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 138-րդ հոդված), ինչպես նաև վճարման կարգադրություն արձակելու վերաբերյալ հայցադիմում քննելիս (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 158-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Հարկ է նշել, որ ի տարբերություն օրենսգրքի վերը հիշատակված հոդվածներում ամփոփված գրավոր քննության կանոնների, բանավոր քննության կանոնները կամ վարչական դատարաններում դատաքննության ընդհանուր կարգը (համակարգված նորմերի ձևով) նախատեսված է օրենսգրքի 16-րդ գլխում:

8. Անդրադառնալով սույն գործով վիճարկվող նորմի սահմանադրականությանը՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ գլխում ներառված նորմերի, այդ թվում՝ 138-րդ հոդվածի համաձայն, նորմատիվ իրավական ակտերի (օրենսգրքի 135-րդ հոդվածում թվարկված) իրավաչափությունը վիճարկելու վերաբերյալ գործերի վարույթը, որպես կանոն, վարչական դատարանն իրականացնում է գրավոր ընթացակարգով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ տվյալ գործը դատարանի գնահատմամբ ձեռք է բերել հասարակական մեծ հնչեղություն, կամ դրա բանավոր դատաքննությունը կնպաստի գործի հանգամանքների առավել արագ բացահայտմանը: Ինչպես հետևում է հիշյալ իրավակարգավորման բովանդակությունից՝ օրենսդիրը գրավոր ընթացակարգով դատաքննությունը պարտադիր է համարել այն գործերով, երբ օբյեկտիվորեն դատարանի առջև դրված է նորմատիվ ակտով նախատեսված **իրավունքի բովանդակության (իրավադրույթի իրավաչափության), դրա միատեսակ և ճշգրիտ ընկալման ու մեկնաբանման հարց**, որի լուծումը պահանջում է, նախևառաջ, վարչական դատարանի կողմից վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի ուսումնասիրում, դրա իրավահամեմատական վերլուծություն ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող նորմատիվ ակտի դրույթների հետ և այլն: Այսինքն՝ այսպիսի գործերով (հանրային-իրավական վեճերից բխող) դատարանը, որպես կանոն, դատաքննական գործողությունների հրապարակային-բանավոր, կողմերի անմիջական մասնակցությամբ կատարելու անհրաժեշտություն չունի, որը թելադրված է արդյունավետ դատաքննություն կազմակերպելու նպատակով: Միաժամանակ, նկատի ունենալով կոնկրետ և իրավաբանորեն փաստված հանգամանքները, ելնելով տվյալ գործի քննությանը հասարակության առավել լայն մասնակցություն կամ դատաքննության նկատմամբ հասարակական առավել անմիջական հսկողություն ապահո-

վելու, ինչպես նաև առավել արագ քննություն կազմակերպելու անհրաժեշտությունից, դատարանն իրավասու է պատճառաբանված որոշմամբ գործի քննությունը կազմակերպել բանավոր ընթացակարգով: Բացի դրանից, էլնելով կոնկրետ հանգամանքներից, ինչպես նաև վերոհիշյալ այլ նկատառումներից, վարչական դատարանն իրավասու է իր հայեցողությամբ կամ կողմերի պատճառաբանված միջնորդությամբ միևնույն գործի քննության շրջանակներում համատեղել ընթացակարգային՝ բանավոր և գրավոր ձևերը (օրինակ՝ ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 108-րդ, 111-րդ և 138-րդ հոդվածներում նախատեսված հիմքերով)՝ նպատակ ունենալով առավել արդյունավետ ու արագ ապահովել գործի հանգամանքների պարզումը:

Պետք է նկատի ունենալ նաև, որ նույնիսկ բանավոր քննության դեպքերում էլ գործի հանգամանքների պարզումը դատարանում ընթանում է ոչ միայն «բանավոր լուծման» կազմակերպման, այլև **գրավոր ապացույցների ուսումնասիրման միջոցով**: Հետևաբար, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործով վիճարկվող իրավակարգավորման շրջանակներում **բանավոր քննության սկզբունքը բացարձակ չէ**:

9. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նշել, որ սույն գործով առաջադրված հարցերը, ըստ դիմող կողմի արտահայտած դիրքորոշումների ընդհանուր բովանդակության, պահանջում են բացահայտել նաև գրավոր դատաքննության և բանավորության սկզբունքների, ինչպես նաև հասարակության համար արդարադատության մատչելիության սկզբունքի կիրառելիության փոխառնչությունների իրավական բովանդակությունը:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դատավարության հրապարակայնությունն առաջին հերթին նշանակում է հասարակական վերահսկողության իրականացման հնարավորություն դատավարության և դատարանի ընդունած ակտերի նկատմամբ:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ հարկ է համարում նշել, որ դատաքննության գրավոր ընթացակարգի և դատաքննության հրապարակայնության սկզբունքների «կարծեցյալ բախումը» հատկապես ակներև է այն դեպքում, երբ ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում նախատեսված հրապարակային քննության երաշխիքի համատեքստում բանավորության սկզբունքը բացառող ցանկացած իրավադրույթ միայն առերևույթ կարող է վիճահարույց թվալ: Սակայն դատաքննության գրավոր ընթացակարգի կիրառումն արդարադատության հիմնարար սկզբունքների իրականացման երաշխիքների խախտում չի կարող դիտվել՝ կողմերի համաձայնությամբ այն իրականացվելու, ինչպես նաև օրենքով նախատեսված այն դեպքերում, երբ անհրաժեշտ չէ լսել փորձագետին, հարցաքննել վկաներին, կատարել զննում, տալ դատական հանձնարարություններ (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետ, 117.10-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Մյուս կողմից՝ գրավոր քննությունը բացառվում է, երբ բանավոր քննություն անցկացնելու վերաբերյալ առկա են օրենքով հստակ նախատեսված պարտադիր հանգամանքներ: Սահմանադրական դատարանը նաև գտնում է, որ գրավոր ընթացակարգով դատաքննությունը, ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով, չի կարող մեկնաբանվել որպես ոչ հրապարակային սկզբունքով արդարադատության իրականացում, առավել ևս՝ մեկնաբանվել որպես ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի 2-րդ մասի նոր-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 3(65)2012
78

մատիվ պայմանների անտեսման միջոց, եթե այն իրականացվում է հստակ սահմանված ընթացակարգով՝ երաշխավորելով դատաքննության մասնակիցների իրավունքների արդյունավետ իրացումը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում ամրագրված սկզբունքի համաձայն ևս հրապարակային դատաքննության (անկախ իրականացման ընթացակարգային ձևից) առաջնահերթ բաղադրիչներն են **գործի հանգամանքների քննության (կամ «բանավոր լուսմների») անցկացումը և որոշման հրապարակումը**: Այդ դատարանի դիրքորոշման համաձայն. «ԵՄ անդամ բոլոր պետությունները ճանաչում են հրապարակայնության սկզբունքը, սակայն նրանց օրենսդրական համակարգերը և դատական պրակտիկան ունեն որոշակի տարբերություններ ինչպես դրա ծավալի, այնպես էլ **իրականացման եղանակի** առումով՝ կապված լուսմների անցկացման և դատական որոշումների հրապարակման հետ: Հարցի ձևական կողմը, այնուամենայնիվ, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված հրապարակայնության պահանջների հիմքում ընկած նպատակի համեմատությամբ ունի **երկրորդական նշանակություն**» (Sutter v. Switzerland Judgment of 22 February 1984, p. 27, Adolf v. Austria Judgment of 26 March 1982, para. 30, Pretto and others v. Italy Judgment of 8 December 1983, para. 23, and Axen v. Germany Judgment of 8 December 1983, para. 25):

Այստեղից հետևում է, որ իրավունքի հարց քննելիս վարչական դատարանը պարտավոր լինելով պահպանել ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածով երաշխավորված արդարադատության հրապարակայնության սկզբունքը, ելնելով գործի կոնկրետ հանգամանքներից, իրավասու է, իսկ օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում՝ պարտավոր է, մի դեպքում կիրառել (հասարակության համար գործի քննության հանգամանքներն առավել մատչելի դարձնելու նպատակով) կամ չկիրառել այդ սկզբունքի առավել լայն կիրառման միջոցներ, մյուս դեպքում՝ կազմակերպել առավել արագ ու արդյունավետ դատաքննություն:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոթվարկյալ բոլոր դեպքերում էլ օրենսդիրը վարչական դատարանին պարտավորեցրել է՝ անկախ քննվող գործի առանձնահատկությունից և գրավոր քննությամբ գործը լուծելու հիմք հանդիսացող այլ հանգամանքներից, **անվերապահ իրականացնել գործերի արդար, արդյունավետ և հրապարակային քննություն**, հետևաբար՝ այդպիսի իրավակարգավորումը հետապնդում է սահմանադրաիրավական նպատակ:

10. Սույն գործի շրջանակներում անհրաժեշտ համարելով նաև պարզել վիճարկվող իրավակարգավորմամբ դատավարության մասնակիցների իրավունքների երաշխավորման խնդիրը, հարկ է արձանագրել, որ ինչպես հետևում է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ գլխում ներառված նորմերի և դրանց հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ նորմերի վերլուծությունից, գրավոր ընթացակարգով գործերի քննության պարագայում էլ **դատավարության մասնակիցները (այդ թվում՝ կողմերը) կաշկանդված չեն իրացնելու իրենց դատավարական իրավունքները և կրում են համապատասխան պարտականություններ** (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 15-րդ, 16-րդ, 19-րդ, 25-րդ, հոդվածներ, 26-րդ հոդվածի 4-րդ մաս, 36-րդ հոդվածի 4-րդ մաս, 39-րդ, 42-րդ, 43-րդ, 44-րդ, 48-րդ, 83-րդ, 84-րդ, 85-րդ հոդվածներ), որպիսիք կարող են իրացվել՝ **հաշվի առնելով գրավոր քննության առանձնահատկությունները**, մասնավորապես այն

դեպքերում, երբ խնդիրն առնչվում է դատավարական գործողությունների կատարմանը (ապացույցների հետազոտմանը, ինչպես նախատեսված է ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 7-րդ գլխում նախատեսված կանոններով)) ու դրան առնչվող մասնակիցների իրավունքներին ու պարտականություններին: Հետևաբար, **Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ առանձնահատկությունների կիրառմամբ էլ մասնակիցների իրավունքների և պարտականությունների հիմնական նորմատիվ էությունը չի փոխվում:** Այլ կերպ, ինչպես հետևում է վերոհիշյալ վերլուծությունից, գրավոր ընթացակարգի դեպքում էլ օրենսդիրը երաշխավորել է **մրցակցային դատաքննության կանոնների պահպանում** (այդ թվում՝ օրենսգրքի 2-րդ գլխի նորմատիվ պահանջների): Իսկ այդպիսի ընթացակարգով կայացված դատական ակտերը, ինչպես հետևում է վերոհիշյալ նորմերի բովանդակությունից, անվերապահ ենթակա են ինչպես **հրապարակման** (ի գիտություն՝ կողմերի), այնպես էլ **պաշտոնական հրապարակման** (ի գիտություն՝ հանրությանը) (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 142-րդ հոդված): Այսինքն՝ այդ ակտերի ամբողջական տեքստերն սկզբունքորեն մատչելի են դարձվում նույն կերպ, ինչպես կներկայացվեին բանավոր լուսնների արդյունքում: Միաժամանակ, գրավոր ընթացակարգով դատաքննության արդյունքում ակտերի կայացմանը և հրապարակմանը հաջորդում են օրենքով նախատեսված անհրաժեշտ իրավական հետևանքներ (ՀՀ վարչ. դատ. օր.-ի 140-րդ հոդված), որոնք հասանելի և գնահատելի են ինչպես դատավարության կողմերի, այնպես էլ հանրության համար, և այդ ակտերը **վերանայման ենթակա են** օրենսգրքի 141-րդ հոդվածում, 19.1-րդ, 20-րդ, 22-րդ գլուխներում և 4-րդ բաժնում նախատեսված կանոններով սահմանված կարգով:

11. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև գրավոր սկզբունքով քննվող գործերով դատավարության մասնակիցների իրավունքների երաշխավորման խնդիրը դիտարկել այդ իրավունքների իրականացման առանձնահատկությունների և դատական հայեցողության շրջանակներում դրանց դրսևորման հնարավորությունների համատեքստում, նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ, ի տարբերություն բանավոր ընթացակարգի (օրենսգրքի 16-րդ գլուխ), ինչպես նաև ՀՀ սահմանադրական արդարադատական պրակտիկայի, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում որոշակիացված և համակարգված չեն գրավոր քննության կանոնները: Դրանց բացակայությունը, թեև սահմանադրականության խնդիր անմիջականորեն չի առաջացնում, սակայն անձանց իրավունքների, ինչպես նաև արդար և հրապարակային դատաքննության երաշխավորմանն արգելք կարող է հանդիսանալ: Այդպիսի քննության շրջանակներում անձանց՝ օրենսգրքով երաշխավորված դատավարական իրավունքների իրականացման իրավական հնարավոր (հստակ կանխատեսելի) միջոցներն անորոշ են և կարող են ըստ էության լուծվել դատարանի բացարձակ հայեցողության շրջանակներում:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարությունում առկա է իրավակարգավորման բաց՝ կապված գրավոր ընթացակարգով դատավարության հստակ կարգի բացակայության հետ: Այդ բացի հաղթահարումն օրենսդիր մարմնի իրավասության հարցն է, որը կարող է իրացվել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում գրավոր ընթացակարգի կանոններ նախատեսելով, այդ թվում՝

- գրավոր քննության նախապատրաստման և անցկացման կարգը,
- դատավարության մասնակիցների՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով վերապահված իրավունքների իրացման կարգը/կապված **դատաքննության ողջ ընթացքում** գրավոր ապացույցների, լրացուցիչ նյութերի, բացատրությունների, փաստարկների (հակափաստարկների), միջնորդությունների և դրանց ներկայացման ժամկետների ու դատավարական այլ գործողությունների կատարման հետ/,
- գրավոր քննության շրջանակներում դատական միջանկյալ ակտերի կայացման կարգը,
- գրավոր դատաքննության ընթացքում դատարանի անհրաժեշտ գործողությունների շրջանակը /կապված՝ մի կողմից, մասնակիցների, մյուս կողմից՝ մասնակիցների և դատարանի միջև փաստաթղթաշրջանառության կազմակերպման ու կարգի (ժամկետների) հետ/,
- գրավոր քննության ընթացքի արձանագրման և դրան ծանոթանալու կարգը,
- գրավոր ընթացակարգով քննության արդյունքում գործով ըստ էության որոշման կայացման և հրապարակման կարգը:

Հետևաբար, ելնելով վիճարկվող նորմերի և դրանց հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ նորմերի սահմանադրաիրավական բովանդակությունից, համադրելով ՀՀ վարչական արդարադատության բնագավառում գրավոր քննության ընթացակարգի ընդհանուր իրավակարգավորումն արդար և հրապարակային դատաքննության իրավունքի ու դրա երաշխավորման ընթացակարգային ձևերի կիրառման միջազգային իրավական պրակտիկայում ամրագրված սկզբունքներին ու մոտեցումներին, ինչպես նաև ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի նորմատիվ ընդհանուր բովանդակության հետ, միաժամանակ, անհրաժեշտ համարելով օրենսդիր մարմնի կողմից ՀՀ վարչական դատավարությունում առկա բացի լուծումը՝ Սահմանադրական դատարանը գրտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածն ինքնին սահմանադրականության խնդիր չի կարող հարուցել:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:
2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**11 ապրիլի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1020**

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 3(65)2012
81

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՆ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՀԱՎԱՔԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ»
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՆԴԱՍ
ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐՈՒՄ ՌԱԶՄԱԿԱՆ
ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ ՏԵՂԱԿԱՅԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

17 ապրիլի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ Շ. Քոչարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դրնքաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2011 թվականի դեկտեմբերի 20-ին Մոսկվայում ստորագրված՝ «Հավաքական անվտանգության մասին» պայմանագրի կազմակերպության անդամ պետությունների տարածքներում ռազմական ենթակառուցվածքի օբյեկտներ տեղակայելու մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը Սահմանադրական դատարան՝ մուտքագրված 06.03.2012թ.:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցիչ գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով արձա-

82 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿՎԱԳԻՐ • 3(65)2012

նագրությունը, ինչպես նաև գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Հավաքական անվտանգության մասին» պայմանագրի կազմակերպության անդամ պետությունների տարածքներում ռազմական ենթակառուցվածքի օբյեկտներ տեղակայելու մասին արձանագրությունն ստորագրվել է 2011 թվականի դեկտեմբերի 20-ին Մոսկվայում՝ «Հավաքական անվտանգության մասին» պայմանագրի կազմակերպության գործունեության արդյունավետության բարձրացման և կազմակերպության շրջանակներում իրականացվող համագործակցության հետագա զարգացման նպատակով:

2. Արձանագրությամբ հստակեցվում է ՀԱՊԿ կանոնադրության 7-րդ հոդվածի երկրորդ պարբերությամբ նախատեսված՝ ՀԱՊԿ անդամ պետությունների՝ իրենց տարածքներում կազմակերպության անդամ չհանդիսացող պետությունների գորքերի (ուժերի) խմբավորումների, ռազմական ենթակառուցվածքի օբյեկտների տեղակայման մասին որոշումների ընդունման մեխանիզմը: Կանոնադրությամբ սահմանվում է, որ որոշումներն ընդունվում են անհետաձգելի խորհրդակցությունների անցկացումից հետո: Արձանագրությամբ սահմանվում է, որ «Հավաքական անվտանգության մասին» պայմանագրի կազմակերպության անդամ պետություններն ընդունում են որոշումներ՝ իրենց տարածքներում կազմակերպության անդամ չհանդիսացող պետությունների գորքերի (ուժերի) խմբավորումների, ռազմական ենթակառուցվածքի օբյեկտների տեղակայման մասին՝ «Հավաքական անվտանգության մասին» պայմանագրի կազմակերպության անդամ այլ պետությունների հետ անհետաձգելի խորհրդակցություններ անցկացնելուց (համաձայնեցնելուց) հետո և նրանց պաշտոնական առարկությունների բացակայության դեպքում:

3. Արձանագրությամբ Հայաստանի Հանրապետությունը չի ստանձնում ֆինանսական պարտավորություններ:

4. Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում այն ստորագրած Կողմերի՝ դրա ուժի մեջ մտնելու համար անհրաժեշտ ներպետական ընթացակարգերի կատարման մասին չորրորդ գրավոր ծանուցումն ավանդապահին ի պահ հանձնելու օրվանից:

5. Արձանագրության մեջ ամրագրված դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածին և բխում են միջազգային փոխշահավետ համագործակցության հաստատման սահմանադրական սկզբունքից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2011 թվականի դեկտեմբերի 20-ին Մոսկվայում ստորագրված՝ «Հավաքական անվտանգության մասին» պայմանագրի կազմակերպության անդամ պետությունների տարածքներում ռազմական ենթակառուցվածքի օբյեկտներ տեղակայելու մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

17 ապրիլի 2012 թվականի
ՍԳՈ - 1021

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 79-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ
ՄԱՍԻ 4-ՐԴ ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

17 ապրիլի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչ Ա. Վարդևանյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի և առաջատար մասնագետ Հ. Սարդարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 31.01.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգիրքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2007 թվականի դեկտեմբերի 10-ին և ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի հունվարի 1-ից:

Օրենսգրքի՝ «Հայցադիմումի ընդունումը մերժելը» վերտառությամբ 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը սահմանում է. «Վարչական դատարանը մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, եթե՝ ... հայցադիմում է ներկայացրել դրա իրավունքն ակնհայտորեն չունեցող անձը»:

2. Դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող իրավանդումով սահմանված՝ հայցադիմումի ընդունումը մերժելու իրավական հիմքը՝ իրավակիրառական պրակտիկայում տրված մեկնաբանությամբ, չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրությանն այն պատճառաբանությամբ, որ վիճարկվող իրավանդումը՝ օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի հետ համակարգային կապի մեջ, ենթադրում է դիմողի իրավունքները շոշափող վարչական ակտերը և գործողությունները վիճարկելու իրավունք, այսինքն՝ անձը կարող է համարվել դիմելու իրավունք ակնհայտորեն չունեցող, եթե իր կողմից վիճարկվող ակտը կամ գործողությունը չի շոշափում իր իրավունքներն ու օրինական շահերը և չի վերաբերում իրեն:

Դիմողը գտնում է նաև, որ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթը չի վկայում այն մասին, թե վարչական դատարանը հայցադիմումը վարույթ ընդունելու փուլում կարող է ակնհայտության չափանիշով գնահատական տալ իրավունքի սուբյեկտին վերաբերող ակտով **վերջինիս նյութական իրավունքների խախտման հարցին**, քանի որ խախտման առկայության կամ բացակայության հարցը պետք է որոշվի դատական քննության՝ գործի ըստ էության լուծման ընթացքում: Հակառակ դեպքում, ըստ դիմողի, կխախտվեն հավասարության պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում գործի հրապարակային քննության, դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքները, օրենքի և դատարանի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքը:

Դիմողը պնդում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթի կիրառման դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է դատարանների կողմից դրա՝ հակասական մեկնաբանման և կիրառության մասին: Այս առնչությամբ դիմողը հայտնում է, որ գրությամբ դիմել է ՀՀ դատարանների նախագահների խորհուրդ՝ առաջարկելով խորհրդատվական բնույթի պաշտոնական պարզաբանում տալ խնդրո առարկա դրույթի կիրառման դատական պրակտիկայի վերաբերյալ, ինչի առնչությամբ ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի կողմից 17.09.2011թ. ընդունվել է թիվ 127 որոշումը:

Դիմողը գտնում է նաև, որ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթը՝ իրավակիրառական պրակտիկայում դրան տրված մեկնաբանությամբ, անհամաչափ սահմանափակում է անձի դատական պաշտպանության իրավունքը, արդար դատաքննության իրավունքը, օրենքի և դատարանի առջև բոլորի հավասարության սահմանադրական սկզբունքը՝ դրանով իսկ հակասելով ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածին, 18-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 19-րդ հոդվածի 1-ին մասին և 43-րդ հոդվածին:

Անդրադառնալով պատասխանող կողմի գրավոր բացատրություններին՝ դիմողը շեշտում է, որ «...վարչական դատարանում անձի դատական պաշտպանու-

թյան իրավունքի իրականացումը, հանդիսանալով իրավունքի պաշտպանության հիմնական միջոց, չի կարող համադրվել իրավունքի պաշտպանության սուբսիդիար միջոցների հետ, որոնց պարագայում նման սահմանափակման ու չափանիշի սահմանումը լիովին իրավաչափ է»:

3. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ, գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի, 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 43-րդ հոդվածի դրույթներին:

Իր դիրքորոշումը հիմնավորելու համար պատասխանող կողմը հղում է կատարում ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածին, 19-րդ հոդվածի 1-ին մասին, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 8-րդ հոդվածին, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածին, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածին, «շահագրգիռ անձ» հասկացության վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի 04.04.2008թ. ՄԴՈ-747 որոշման 7-րդ կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշմանը: Վարչական դատարան դիմելու իրավունքի գնահատման համար շեշտադրելով խախտված իրավունքը **տվյալ անձին պատկանելու հանգամանքը**՝ պատասխանող կողմը գտնում է, որ. «եթե հայցադիմումում առկա չեն Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերը, ապա հայցադիմում ներկայացրած անձը չի կարող համարվել «շահագրգիռ անձ» և տրամաբանորեն դասվում է հայցադիմում ներկայացնելու իրավունքը ակնհայտորեն չունեցող անձանց շարքին»:

Միաժամանակ, հղում կատարելով օրենսգրքի 72 և 76-րդ հոդվածներին, 77-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերին՝ պատասխանող կողմը գտնում է նաև, որ. «...եթե հայցադիմումի և դրան կից ներկայացվող փաստաթղթերի ուսումնասիրության ընթացքում դատավորը հանգում է այն եզրակացության, որ հայցադիմումը ներկայացրել է ոչ «շահագրգիռ անձը», այսինքն այն անձը, որի իրավունքները և ազատությունները չեն խախտվել կամ անմիջականորեն չեն կարող խախտվել պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց վարչական ակտերով, գործողություններով կամ անգործությամբ, ապա նա պարտավոր է ընդունել՝ հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին որոշում»:

4. Սույն գործի քննության շրջանակներում Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթը դիտարկել դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության սահմանադրական իրավունքների երաշխավորման, ինչպես նաև օրենսգրքի այլ դրույթների հետ այդ դրույթի համակարգային ամբողջականության ապահովման տեսանկյունից:

Օրենսգրքի՝ «Վարչական դատարան դիմելու իրավունքը» վերստառությամբ 3-րդ հոդվածի վերլուծությունը, հիմք ընդունելով նաև օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 07.09.2010թ. ՄԴՈ-906 որոշման 7-րդ կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, վկայում է, որ օրենսդիրը, կոնկրետ դեպքում՝ ֆիզիկական և իրա-

վաբանական անձանց առնչությամբ, սահմանել է վարչական դատարան դիմելու իրավունքի իրականացման հստակ իրավական նախապայմաններ, ըստ որի՝

ա/ յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ դատարան դիմելու իրավունքը կարող է իրականացնել միայն այն դեպքում, երբ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց վարչական ակտերով, գործողություններով կամ անգործությամբ խախտվել են կամ անմիջականորեն կարող են խախտվել **նրա՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ, միջազգային պայմանագրերով, օրենքներով և այլ իրավական ակտերով ամրագրված իրավունքները և ազատությունները, այդ թվում, եթե՝ խոչընդոտներ են հարուցվել կամ չեն ապահովվել անհրաժեշտ պայմաններ այդ իրավունքների և ազատությունների իրականացման համար,**

բ/ շահագրգիռ (կանոնադրական համապատասխան իրավասությամբ օժտված) հասարակական կազմակերպություններն իրավասու են դիմել վարչական դատարան՝ տվյալ ոլորտում անձանց խախտված իրավունքների համար դատարան դիմելու իրավունքի իրացման դեպքերը և կարգն օրենսգրքով սահմանված լինելու դեպքում՝ հաշվի առնելով *actio popularis* բողոքների ինստիտուտի առնչությամբ եվրոպական ներկա զարգացումների միտումները:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը, նախատեսելով վարչական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների ցանկը, նրանց՝ դատարան դիմելու իրավունքի իրականացումը յուրաքանչյուր դեպքում պայմանավորել է որոշակի իրավական նախադրյալների, այն է՝ «իրավական շահի» առկայությամբ: Ընդ որում, յուրաքանչյուր դատավարական սուբյեկտի պարագայում այն կրում է իրեն ներհատուկ բնույթ: Նրանց «իրավական շահը», կախված գործի փաստական հանգամանքներից, ինչպես նաև կոնկրետ սուբյեկտի իրավական կարգավիճակից, կրում է անհատականացված, կոնկրետ հասցեավորված բնույթ, և դրա առկայությունը յուրաքանչյուր դեպքում ենթակա է պարտադիր բացահայտման վարչական դատավարության՝ հայցադիմումի ընդունելիության փուլում:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի իրավակարգավորման առարկայի իմաստով դատարան դիմելու իրավունքի առկայության համար բավարար չէ միայն սուբյեկտների անհրաժեշտ կազմի վերաբերյալ պահանջի բավարարումը: Այն, ի թիվս այլ պայմանների, պետք է դիտարկվի նաև համապատասխան սուբյեկտի մոտ դատարան դիմելու նկատմամբ իրավական շահի առկայության համատեքստում՝ ելակետ ընդունելով օրենսդրորեն սահմանված իրավական նախադրյալները:

5. Օրենսգրքի՝ «Գործ հարուցելու հիմքը և հայցի տեսակները» վերառությամբ 11-րդ գլխի նորմերի վերլուծությունը վկայում է, որ վարչական դատարան ներկայացվող հայցադիմումների համար նախատեսված են որոշակի իրավական պահանջներ և պայմաններ, որոնք վերաբերում են ինչպես դրա ներկայացման կարգին, այնպես էլ ձևին և բովանդակությանը: Ընդ որում՝ նմանատիպ պայմանների պահպանումը կրում է պարտադիր բնույթ: ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 17.03.2009թ. ՍԴԱՌ-21 աշխատակարգային որոշման 8-րդ կետում, ելնելով իր՝ 09.04.2007թ. ՍԴՌ-690 և 11.04.2007թ. ՍԴՌ-691 որոշումներում

արտահայտած իրավական դիրքորոշումներից, վերահաստատել է, որ դատարան (այդ թվում՝ Սահմանադրական դատարան) դիմելու հետ կապված իրավահարաբերությունների օրենսդրական կարգավորման նպատակը ոչ միայն դիմումի բովանդակության վերաբերյալ պարտադիր պայմաններ սահմանելն է, այլև այն քննության ընդունելու (կամ չընդունելու) պատճառաբանման նորմատիվ պահանջի սահմանումը: Ի թիվս վերոնշյալի՝ դատարանը գտել է նաև, որ անձի իրավունքների դատական պաշտպանության արդյունավետ իրականացումը պայմանավորված է նաև օրենքներով նախատեսված ընթացակարգային պահանջների հստակ և միակերպ կատարմամբ, որպիսիք իրավական պայմաններ կատեղծեն, մի կողմից, անձի դատարան հասցեագրված դիմումը, դրանում բարձրացված հարցերն օբյեկտիվ գնահատելու, նաև այն հիմնավոր ճանաչելու, մյուս կողմից՝ դատարանի՝ այդ դիմումի քննության (այդ թվում՝ նախնական) արդյունքում պատճառաբանված որոշում կայացնելու համար:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսգրքով նախատեսված է կոնկրետ իրավական կառուցակարգ, որի շրջանակներում դատարանն իրավասու է գնահատել հայցադիմումի ընդունելիությանն առնչվող պահանջների և պայմանների պահպանվածությունը: Այսպես՝ օրենսգրքի 78-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատավորը **վերադարձնում է** հայցադիմումը, եթե՝

- չեն պահպանվել օրենսգրքի 72-րդ հոդվածով սահմանված՝ հայցադիմումին առաջադրվող պահանջները.
- հայցադիմումը ստորագրված չէ, կամ այն ստորագրել է ստորագրելու լիազորություն չունեցող անձը կամ այնպիսի անձ, որի պաշտոնական դրությունը նշված չէ.
- չեն ներկայացվել սահմանված կարգով և չափով պետական տուրքի վճարումը հավաստող փաստաթղթեր, իսկ այն դեպքերում, երբ օրենքով նախատեսված է պետական տուրքի վճարումը հետաձգելու կամ տարածամկետելու կամ դրա չափը նվազեցնելու հնարավորություն՝ բացակայում է դրա վերաբերյալ միջնորդությունը, կամ նման միջնորդությունը մերժվել է.
- մեկ հայցադիմումում միացված են մեկ կամ մի քանի պատասխանողին ուղղված՝ միմյանց հետ չկապված պահանջներ.
- մինչև հայցադիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշում կայացնելը հայցվորը դիմել է այն վերադարձնելու մասին:

Նման միջանկյալ դատական ակտ կայացնելով՝ վարչական դատարանը պատշաճ հիմնավորմամբ պետք է մատնանշի այն բոլոր առերևույթ թերությունները, որոնք թույլ են տրվել հայցվորի կողմից ներկայացված հայցադիմումում: Բացի դրանից, օրենսգրքի 78-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իրավականոնակարգմանը համապատասխան՝ հայցադիմումում թույլ տրված խախտումները վերացնելու համար նախատեսված է հայցադիմումը վերադարձնելու մասին որոշումն ստանալու օրվանից հաշվարկվող **15-օրյա ժամկետ**, որի սահմաններում շտկված և վարչական դատարան ներկայացված հայցադիմումը համարվում է ընդունված վերջինիս սկզբնական ներկայացման օրը:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը վարչական դատարանի վերոնշյալ լիազորությունը սահմանելով, **ըստ էության, չի բացառում վերջինիս կողմից մատնանշված առերևույթ**

թերությունների վերացման դեպքում նույն հայցադիմումը կրկին անգամ ներկայացնելու իրավական հնարավորությունը:

6. Սկզբունքորեն այլ իրավական խնդիրների լուծմանն է նպատակաուղղված վարչական դատարանի՝ օրենսգրքի 79-րդ հոդվածով նախատեսված՝ **հայցադիմումի ընդունումը մերժելու** լիազորությունը, որի իրականացումը հանգեցնում է տրամազծորեն այլ իրավական հետևանքների: Հիշյալ իրավական նորմով օրենսդիրը սահմանել է այն իրավական հիմքերի սպառնիչ ցանկը, որոնց առկայության ուժով դատարանը պարտավոր է մերժել ներկայացված հայցադիմումի ընդունումը, այն է՝

- հայցը ենթակա չէ վարչական դատարանում քննության.
- նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և նույն հիմքերով առկա է դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճիռ.
- այլ դատարանի վարություն առկա է նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ գործ.
- հայցադիմում է ներկայացրել դրա իրավունքն ակնհայտորեն չունեցող անձը.
- օրենսգրքի 78-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված ժամկետում հայցվորը չի վերացրել հայցադիմումի այնպիսի թերությունները, որոնց չվերացնելն արգելք է գործի քննության համար.
- մինչև հայցադիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշում կայացնելը հայցվորը դիմել է այն հետ վերցնելու մասին, բացառությամբ օրենսգրքի 24-րդ գլխով սահմանված գործերի:

Վերլուծելով հիշյալ իրավական հիմքերը և համադրելով դրանք օրենսգրքի 78-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված (հայցադիմումը վերադարձնելու) իրավական հիմքերի հետ՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ իրենց իրավական բնույթով դրանք լուծում են իրավասուբյեկտության խնդիր, և հստակեցնում են այն պայմանները, որոնց առկայությունն օրենքի ուժով անհնարին է դարձնում տվյալ հայցադիմումի հիման վրա վարչական դատավարության իրականացումը:

Կարևոր է նաև այն հանգամանքը, որ նշված հիմքերով հայցադիմումի մերժման դեպքում առկա է նաև բողոքարկման իրավունքը, և նման որոշումը կարող է բողոքարկվել օրենսգրքով սահմանված ընթացակարգով:

7. Դիտարկելով վերոհիշյալ իրավական կարգավորման կառուցակարգը՝ Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նկատել, որ օրենսդիրը վարչական դատարան ներկայացվող հայցադիմումի ընդունելիության հարցի լուծման առնչությամբ սահմանել է դատարանի լիազորությունների սպառնիչ ցանկը, որոնց իրականացմամբ՝ դատարանը վարչական դատավարության հիշյալ փուլում պետք է իրավական գնահատական տա, թե արդյո՞ք հայցվորն իրավասու է դիմել դատարան, արդյո՞ք առկա է նրա մոտ դատարան դիմելու իրավական պահանջ, արդյո՞ք հայցվորը կարող է հանդիսանալ խախտման օբյեկտ հանդիսացող իրավունքի կրող: Սահմանադրական դատարանն ինքնանպատակ չի համարում այն հանգամանքը, որ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթում օգտագործված է «ակնհայտորեն» բառը: Վերջինս վկայում է այն մասին, որ օրենսդիրը հայցադիմումի ընդունելիության փուլում **բացառում է վարչական դա-**

տարան դիմելու իրավունքի անկայությունն ստուգելու համար նյութական իրավունքի խախտման փաստի անկայության կամ բացակայության հարցն առանց համապատասխան դատավարական ընթացակարգերի քննության առարկա դարձնելը: Օրենսգրքի վիճարկվող դրույթում «ակնհայտորեն» բառը ենթադրում է, որ առանց նյութական իրավունքի խախտման փաստի բացահայտման՝ կասկածից վեր է տվյալ իրավունքը հայցվորին չպատկանելը, հայցադիմումում խախտված տվյալ իրավունքը հայցվորին պատկանելու վերաբերյալ հիմնավորվածության բացակայությունը կամ այդպիսի ենթադրյալ հիմնավորման ակնհայտ անհիմն լինելը, վիճարկվող վարչական ակտի, գործողության կամ անգործության և հայցվորի իրավունքների և ազատությունների ենթադրյալ խախտման փաստի միջև առկա հնարավոր պատճառահետևանքային կապի բացակայությունը, այդպիսի կապի վերաբերյալ հիմնավորվածության բացակայությունը կամ այդպիսի ենթադրյալ հիմնավորման ակնհայտ անհիմն լինելը: Օրենսգրքի վիճարկվող դրույթում «ակնհայտորեն» բառի ամրագրմամբ օրենսդիրը նպատակ է հետապնդել հայցադիմումի ընդունելիության փուլում ստուգելու ոչ թե նյութական իրավունքի խախտման անկայությունը, այլ ենթադրյալ խախտված իրավունքը տվյալ անձին պատկանելու հանգամանքը, այսինքն՝ հայցվորի՝ «շահագրգիռ անձ» հանդիսանալու հանգամանքը:

Այդ մասին է վկայում նաև վարչական դատարանի մի շարք միջանկյալ գործերով կայացրած դատական ակտերի ուսումնասիրությունը:

Մասնավորապես, ՀՀ վարչական դատարանն իր՝ 22.02.2010թ. ՎԳ/0430/05/10 վարչական գործով կայացված՝ «Հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին» որոշմամբ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Տվյալ դեպքում ՀՀ ԿԱ պետական եկամուտների կոմիտեի Արաբկիրի հարկային տեսչության՝ 16.12.2009թ. թիվ 1006719 ստուգման ակտը վերաբերում է «ԱԲԳ-ԴԳՎ» ՍՊ ընկերությանը, նշված ակտով լրացուցիչ հարկային պարտավորություններ են առաջադրվել նշված ընկերությանը, մինչդեռ ընկերության խախտված իրավունքների պաշտպանության նպատակով հայցադիմումը դատարան է ներկայացվել ոչ թե «ԱԲԳ-ԴԳՎ» ՍՊ ընկերության, ի դեմս տնօրենի, կողմից, այլ՝ հայցադիմում ներկայացնելու իրավունք չունեցող ընկերության մասնակից հանդիսացող Քնարիկ Ջինաշյանը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն՝ վարչական դատարանը մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, եթե հայցադիմում է ներկայացրել դրա իրավունքն ակնհայտորեն չունեցող անձը:

Փաստորեն ՀՀ ԿԱ պետական եկամուտների կոմիտեի Արաբկիրի հարկային տեսչության 16.12.2009թ. թիվ 1006719 ստուգման ակտը վերացնելու պահանջի մասին հայցադիմումը դատարան է ներկայացրել դրա իրավունքն ակնհայտորեն չունեցող անձը, ուստի հայցադիմումի ընդունումը ենթակա է մերժմանը:

Նույն դատարանի մեկ այլ՝ 28.10.2010թ. թիվ ՎԳ/3844/05/10 վարչական գործով կայացված՝ «Հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին» որոշմամբ արտահայտվել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «... Տվյալ դեպքում Երևան քաղաքի Չաքիյան 8 շենքի թիվ 13 բնակարանը համաձայն ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի կողմից տրված թիվ 2674386 վկայականի հանդիսանում է Մառլենա Սերգեյի Կարապետյանի սեփականությունը,

իսկ Սերգեյ Գրիգորյանին 26.01.1999թ. 011-ի կողմից տրված անձնագրի համաձայն վերջինս հաշվառված է Երևան քաղաքի Մաշտոցի պողոտայի 50 շենքի 15 բնակարանում և հայցադիմումին կից փաստաթղթերից չի հաստատվում հայցվորի տիրապետման իրավունքը Երևան քաղաքի Չաքիյան 8 շենքի թիվ 13 բնակարանի նկատմամբ: Փաստորեն Մառլենա Սերգեյի Կարապետյանի փոխարեն սեփականության և տիրապետման իրավունքի խախտումները վերացնելու վերաբերյալ պահանջ ներկայացրել է Սերգեյ Գրիգորյանը, որի իրավունքը վերջինս ակնհայտորեն չունի, քանի որ նրա՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, միջազգային պայմանագրերով, օրենքներով և այլ իրավական ակտերով ամրագրված իրավունքների և ազատությունների խախտման մասին խոսք չի կարող լինել, ուստի հայցադիմումի ընդունումը ենթակա է մերժման»:

Միանգամայն տեղին է ՀՀ սահմանադրական դատարան ներկայացված՝ ՀՀ դատական դեպարտամենտի դիքորոշումներում կատարված այն շեշտադրումը, համաձայն որի՝ «...սույն նորմում տեղ գտած ձևակերպումը կարող է վերաբերել միայն չափազանց պարզորոշ, միանշանակ և հստակ հայցադիմում ներկայացնելու իրավունք չունենալուն, երբ դատարանն աներկբայորեն և հիմնավոր կերպով գտնում է, որ տվյալ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձն աշղպիսի հայցադիմում ներկայացնելու իրավունք չուներ, և, իհարկե, չի վերաբերում այն դեպքերին, երբ դատարանը գործի ամբողջական և մանրակրկիտ ուսումնասիրության, մասնավորապես, նյութական իրավունքի խախտման առկայության հարցի գնահատման արդյունքում է հանգում նմանատիպ դիրքորոշման»:

Ինչ վերաբերում է «շահագրգիռ անձ» հասկացությանը, ապա դրա սահմանադրաիրավական բովանդակությունը բացահայտված է սահմանադրական դատարանի 04.04.2008թ. ՍԴՈ-747 որոշման 7-րդ կետում, որը կիրառելի է նաև սույն գործով:

8. ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 13.04.2010թ. ՍԴՈ-873 որոշմամբ անդրադարձել է վարչական դատավարության համակարգում վճռաբեկ բողոքների **ընդունելիության** հարցին: Հաշվի առնելով վերոհիշյալ որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է նաև, որ վարչական դատավարությունում հայցադիմումի ընդունելության փուլում **նյութական իրավունքի խախտման փաստի առկայության պարզումն** իր բնույթով չի վերաբերում դիմումի ընդունելիության պայմաններին, նման փաստի հաստատումը կամ հերքումը կարող է տեղի ունենալ դատաքննության փուլում՝ արդարության բոլոր պահանջների ու կողմերի իրավունքների պահպանմամբ, հակառակ դեպքում արդարացի դատաքննության իրավունքը կիմաստագրելվի:

Հետևաբար, վարչական դատավարությունում հայցադիմումի ընդունելիության հարցի քննության փուլում ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը չի կարող ընկալվել ու մեկնաբանվել որպես **նյութական իրավունքի խախտման առկայությունն ստուգելու՝** վարչական դատարանի պարտավորվածություն՝ դրանով **իսկ ընդունելիության հարցի լուծումը կախման մեջ դնելով գործի դատաքննության փուլում ըստ էության լուծման ենթակա հարցից**, սահմանափակելով վարչական դատարանի մատչելիու-

քյունը՝ դատական պաշտպանության սահմանադրաիրավական միջոցը դարձնելով անարդյունավետ: Այս փուլում, ինչպես նշվեց, դատարանի խնդիրն է ստուգելու ոչ թե նյութական իրավունքի խախտման առկայությունը, այլ ենթադրյալ խախտված իրավունքը՝ տվյալ անձին ակնհայտորեն պատկանելու կամ չպատկանելու հանգամանքը:

Նյութական իրավունքի խախտման առկայության կամ բացակայության փաստին դատարանը պարտավոր է անդրադառնալ դատաքննության փուլում: Հակառակ պարագայում տեղ կգտնի արդարադատության մերժման իրողությունը, ինչը կհակասի ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածների, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ սահմանադրաիրավական այն բովանդակությամբ, համաձայն որի՝ վարչական դատավարությունում հայցադիմումի ընդունելիության հարցի քննության փուլում այն չի կարող ընկալվել ու մեկնաբանվել որպես նյութական իրավունքի խախտման առկայության կամ բացակայության փաստը հաստատելու՝ օրենքով նախատեսված պահանջ կամ հայեցողություն:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**17 ապրիլի 2012 թվականի
ՍԴՈ - 1022**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅՄԲԵՐԻ 19-ԻՆ ՍԱՆԿՏ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՄԱՏԵՂԵԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՌՈՒՍՏԱԲԺՇԿԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀԵՏԱԳԱ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՈՒ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ (ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՈՎ)
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

4 մայիսի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարի տեղակալ Ս. Խաչատրյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի նոյեմբերի 19-ին Սանկտ Պետերբուրգում ստորագրված՝ Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների՝ համատեղելի ազգային հետուտաբժշկական համակարգերի ստեղծման և դրանց հետագա զարգացման ու օգտագործման գործում համագործակցության մասին համաձայնագրում (կից վերապահումով) ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 2012 թվականի ապրիլի 11-ին Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Զ Ե Ց**.

1. Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների՝ համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծման և դրանց հետագա զարգացման ու օգտագործման գործում համագործակցության մասին համաձայնագիրը (Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2010 թվականի նոյեմբերի 19-ին՝ Սանկտ Պետերբուրգում:

Համաձայնագրի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը կատարել է վերապահում:

2. Համաձայնագրի նպատակն է՝ ԱՊՀ մասնակից պետություններում համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծումն ու դրանց փոխգործակցության հետագա ապահովումը՝ Համաձայնագրի մասնակից պետությունների բնակչությանը որակյալ և հանրամատչելի բժշկական օգնություն ցուցաբերելու նպատակով՝ անկախ սոցիալական դիրքից և բնակության վայրից:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, ստանձնում է հետևյալ պարտավորությունները.

ա) ստեղծել համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգեր կամ ապահովել գոյություն ունեցող ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի համատեղելիությունը Համաձայնագրի մասնակից պետություններում բարձրակարգ հեռուստաբժշկական ծառայությունների մատուցման նպատակով՝ բժշկական օգնության ստացման և ցուցաբերման ընթացքում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքների և օրինական շահերի՝ պետությունների կողմից երաշխավորված պաշտպանվածության պայմաններում.

բ) համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծման ժամանակ կատարել հետևալ պայմանները.

- մարդկանց առողջության մասին տվյալների արձանագրում՝ առանց անձի արժանապատվության նսեմացման.
- որոշակի տվյալների հավաքման նպատակի մասին անձին իրազեկում.
- հեռուստաբժշկական համակարգերում պարունակվող՝ մարդու մասին տվյալների անօրինական վերարտադրման հնարավորությունների բացառում, որոնք խախտում են քաղաքացիների անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքը՝ Համաձայնագրի մասնակից պետությունների օրենսդրությանը համապատասխան.
- օրինական հիմքերի վրա հեռուստաբժշկական համակարգում պարունակվող տեղեկատվության գաղտնիության ապահովում և այդ տեղեկատվության սահմանափակում կոնկրետ հեռուստաբժշկական ծառայության մատուցման համար անհրաժեշտ տեղեկություններով.

- ֆիզիկական անձանց՝ իրենց մասին հեռուստաբժշկական համակարգում պարունակվող տեղեկության հասանելիության ապահովում՝ Համաձայնագրի մասնակից պետությունների օրենսդրության պահանջներին համապատասխան.

գ) համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծման և արդյունավետ շահագործման համար ապահովել Հայաստանի Հանրապետության նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունում՝ Համաձայնագրով սահմանված հարցերի շրջանակով.

դ) Համաձայնագրով և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծումն իրականացնել Համաձայնագրով սահմանված բազային սկզբունքներին համապատասխան.

ե) Համաձայնագրի շրջանակներում համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծման նպատակով, Համաձայնագրի մասնակից պետությունների օրենսդրությանը համապատասխան, ապահովել.

- Համաձայնագրի մասնակից պետություններում գոյություն ունեցող ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի և դրանց հետ կապված այլ տեղեկատվական-կոմունիկացիոն համակարգերի փոխադարձ ուսումնասիրությունների անցկացում.
- առկա ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի համատեղելիության ապահովման առաջարկությունների մշակում կամ անդրսահմանային տեղեկատվական փոխգործակցության կազմակերպման համար համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի մշակում՝ հաշվի առնելով տեղեկատվական անվտանգության պահանջները.
- մասնակցություն հեռուստաբժշկական տեխնոլոգիաների և համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի գործունեության համար սարքավորումների, ինչպես նաև համակարգերի հետ աշխատող տեղեկատվության պաշտպանության միջոցների միջազգային չափանիշների մշակմանը.
- առաջին հերթին անհատական բնույթի տվյալների՝ պաշտպանված տեղեկատվության փոխանակման կազմակերպում համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի շահագործման գործընթացում տարբեր խնդիրների լուծման ժամանակ.
- համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծման և գործողության ժամանակ օգտագործվող փաստաթղթերի՝ պետական տեղեկատվական բանկերի ստեղծում.
- տեղեկատվության դասակարգման և կողավորման համատեղելի համակարգի օգտագործում ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի փոխգործակցության ժամանակ:

Համաձայնագրի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության կատարած վերապահման համաձայն Հայաստանի Հանրապետությունը կմասնակցի համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծման մասին Համաձայնագրի իրականացմանը՝ այդ նպատակների համար պետական բյուջեով նախատեսված միջոցների շրջանակներում:

4. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 9-րդ հոդվածի դրույթներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2010 թվականի նոյեմբերի 19-ին Սանկտ Պետերբուրգում ստորագրված՝ Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների՝ համատեղելի ազգային հեռուստաբժշկական համակարգերի ստեղծման և դրանց հետագա զարգացման ու օգտագործման գործում համագործակցության մասին համաձայնագրում (կից վերապահումով) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

4 մայիսի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1023

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1973 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 18-ԻՆ ԿԻՈՏՈՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԵՐԻ ՊԱՐՁԵՑՄԱՆ ԵՎ
ՆԵՐԴԱՇՆԱԿԵՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ (ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

4 մայիսի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի նախագահի առաջին տեղակալ Ա. Ալավերդյանի, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1973 թվականի մայիսի 18-ին Կիոտոյում ստորագրված՝ Մաքսային ընթացակարգերի պարզեցման և ներդաշնակեցման մասին միջազգային կոնվենցիայում (փոփոխություններով) ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 03.04.2012թ. ՀՀ Սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով կոնվենցիան և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

88 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵՎԱԳԻՐ • 3(65)2012

1. Կոնվենցիան ստորագրվել է 1973 թվականի մայիսի 18-ին Կիոտոյում՝ առևտրի և փոխանակումների զարգացմանն արդյունավետորեն նպաստելու նպատակով:

2. Կոնվենցիայի անբաժանելի մաս է կազմում Գլխավոր հավելվածը, որում սահմանված են, մասնավորապես, մաքսագերծման ընթացակարգերը, կիրառվող հարկերն ու տուրքերը, մաքսային հսկողության իրականացման կարգը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման կարգը, կողմերի միջև առաջացող վեճերի լուծման կարգը և այլն: Գլխավոր հավելվածը պարտադիր է բոլոր կողմերի համար, իսկ հատուկ հավելվածները՝ միայն այն պետությունների համար, որոնք ընդունում են դրանք:

3. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- աջակցել մաքսային ընթացակարգերի պարզեցմանն ու ներդաշնակեցմանը և պահպանել Կոնվենցիայով սահմանված ստանդարտները, անցումային ստանդարտները և առաջարկվող գործելակերպերը,

- ծանուցել Կոնվենցիայի կառավարման խորհրդի գլխավոր քարտուղարին այն տարածքների մասին, որոնք կազմում են մաքսային կամ տնտեսական միություն, և այդ տարածքները կդիտվեն որպես մեկ միասնական տարածք,

- իրականացնել Գլխավոր հավելվածի ստանդարտներն ու անցումային ստանդարտները՝ Կոնվենցիայով սահմանված ժամկետներում,

- ազգային օրենսդրությամբ հնարավորինս պարզ կերպով սահմանել Գլխավոր հավելվածի ընթացակարգերի և գործելակերպերի կիրառման համար կատարման ենթակա պայմանները և իրականացման ենթակա մաքսային ընթացակարգերը,

- տուրքերի և հարկերի դրույքաչափերը հրատարակել պաշտոնական հրատարակություններում, ինչպես նաև ազգային օրենսդրությամբ սահմանել այն մեթոդները, որոնք կարող են կիրառվել տուրքերի և հարկերի վճարման համար, և վճարման ամսաթիվն ու վայրը,

- ազգային օրենսդրությամբ սահմանել նաև այն ժամանակահատվածը, որի ընթացքում մաքսային ծառայությունը կարող է ձեռնարկել օրենքով սահմանված գործողություն այն տուրքերը և հարկերը գանձելու ուղղությամբ, որոնք վճարման օրվա դրությամբ դեռ կատարված չեն, ինչպես նաև սահմանել այդ գումարների նկատմամբ վճարվող տոկոսադրույքները,

- մաքսային հսկողության ենթարկել բոլոր ապրանքները՝ ներառյալ փոխադրամիջոցները, որոնք մուտք են գործում մաքսային տարածք կամ դուրս են գալիս այդ տարածքից՝ անկախ այն փաստից, թե դրանք ենթակա են տուրքեր և հարկեր գանձելու, թե՛ ոչ,

- մաքսային գործողությունների համար, որոնք տվյալ անձի ընտրությամբ իրականացվում են իր իսկ կողմից, չստեղծել պակաս բարենպաստ պայմաններ կամ դրանց նկատմամբ չառաջադրել առավել խիստ պահանջներ, քան այն մաքսային գործողությունների դեպքում, որոնք իրականացվում են երրորդ կողմի միջոցով՝ համապատասխան անձի համար,

• ազգային օրենսդրությամբ սահմանել մաքսային հարցերով բողոքարկման իրավունք, ինչպես նաև մաքսային ծառայությանը նախնական բողոք ներկայացնելու իրավունք:

4. Կոնվենցիայում սահմանված են նաև կառավարման կոմիտեի ստեղծման և գործունեության իրականացման կարգը, Կոնվենցիայի վավերացման, կիրառման, դրույթների և վերապահումների ընդունման կարգը, Կոնվենցիայում փոփոխությունների կատարման, կողմերի միջև վեճերի կարգավորման կարգն ու պայմանները, ինչպես նաև Կոնվենցիայի գործողության ժամկետը և դրա ուժի մեջ մտնելու կարգը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 1973 թվականի մայիսի 18-ին Կիոտոյում ստորագրված՝ Մաքսային ընթացակարգերի պարզեցման և ներդաշնակեցման մասին միջազգային կոնվենցիայում (փոփոխություններով) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

4 մայիսի 2012 թվականի
ՄԴՈ-1024

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2005 թվականի ՀՈՒԼԻՍԻ 8-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

4 մայիսի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր միջուկային անվտանգության կարգավորման պետական կոմիտեի նախագահ Ա. Մարտիրոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2005 թվականի հուլիսի 8-ին ստորագրված՝ «Միջուկային նյութի ֆիզիկական պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի փոփոխության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 11.04.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով կոնվենցիայի փոփոխությունը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց.**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(65)2012

1. Կոնվենցիայի փոփոխությունն ընդունվել է 2005 թվականի հուլիսի 8-ին՝ 1979 թվականի հոկտեմբերի 26-ին ստորագրված՝ Միջուկային նյութի ֆիզիկական պաշտպանության մասին կոնվենցիայում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու նպատակով:

2. Միջուկային նյութի ֆիզիկական պաշտպանության մասին կոնվենցիան Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993 թվականի սեպտեմբերի 23-ին:

3. Սույն փոփոխություններով խմբագրվում, ինչպես նաև բովանդակային փոփոխությունների են ենթարկվում Կոնվենցիայի որոշ դրույթներ, ինչպես նաև Կոնվենցիան լրացվում է նոր հոդվածներով, մասնավորապես նախատեսվում է Կոնվենցիայի վերնագրի փոփոխություն, որն այսուհետ անվանվելու է Միջուկային նյութի և միջուկային տեղակայանքների ֆիզիկական պաշտպանության մասին կոնվենցիա:

4. Սույն փոփոխություններով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- Կոնվենցիան կիրառել խաղաղ նպատակներով օգտագործվող, պահեստավորված և փոխադրվող միջուկային նյութի և խաղաղ նպատակներով օգտագործվող միջուկային տեղակայանքների նկատմամբ՝ պայմանով, որ Կոնվենցիայի դրույթները կիրառվեն միայն այն միջուկային նյութի նկատմամբ, որը միջազգային փոխադրման ընթացքում է,

- ամբողջությամբ կրել իր սահմաններում ֆիզիկական պաշտպանության ռեժիմի սահմանման, իրականացման և պահպանման ողջ պատասխանատվությունը,

- Կոնվենցիայի որևէ դրույթ չնեկնաբանել որպես խաղաղ նպատակներով օգտագործվող միջուկային նյութի կամ միջուկային տեղակայանքի դեմ ուղղված զինված ուժի կիրառման կամ դրա սպառնալիքի օրինական թույլտվություն,

- Կոնվենցիայի դրույթները չկիրառել ռազմական նպատակներով օգտագործվող կամ պահվող միջուկային նյութի նկատմամբ կամ այդպիսի նյութեր պարունակող միջուկային տեղակայանքների նկատմամբ,

- մշակել, ներդնել և պահպանել միջուկային նյութի և միջուկային տեղակայանքների ֆիզիկական պաշտպանության համապատասխան ռեժիմ,

- օգտագործվող, պահեստավորված և փոխադրվող միջուկային նյութը գործունեից կամ դրան անօրինական այլ ձևերով տիրանալուց պաշտպանելու համար ստեղծել ու պահել ֆիզիկական պաշտպանությունը կարգավորող իրավական և կարգավորող համակարգ, նշանակել իրավասու մարմիններ, որոնք պատասխանատու կլինեն այդ համակարգի ներդրման համար, ինչպես նաև ազգային օրենսդրությանը համապատասխան՝ տրամադրել հնարավոր առավելագույն աջակցություն,

- ապահովել արագ ու համապարփակ միջոցառումների իրականացում կորսված կամ գողացված միջուկային նյութի հայտնաբերման և, անհրաժեշտության դեպքում, նաև վերականգնման համար, ինչպես նաև պաշտպանել միջուկային նյութերն ու միջուկային տեղակայանքները սաբոտաժից,

- իրականացնել պատշաճ պաշտպանություն միջուկային նյութի փոխադրման ժամանակ, մինչև այդ պատասխանատվությունը սահմանված կարգով փոխանցվի մեկ այլ պետության,

• հստակ սահմանել պետության ներսում ֆիզիկական պաշտպանության տարբեր տարրերի իրականացման համար պատասխանատվությունը և ապահովել, որ միջուկային նյութերի կամ միջուկային տեղակայանքների ֆիզիկական պաշտպանության իրականացման առաջնային պատասխանատվությունը կրեն համապատասխան լիցենզիա կամ թույլտվություն տրամադրող այլ փաստաթղթեր ունեցող անձինք,

• ֆիզիկական պաշտպանության հիմքում դնել սպառնալիքի ընթացիկ գնահատումը, ինչպես նաև մշակել և ներդնել որակի ապահովման քաղաքականություն և որակի ապահովման ծրագրեր,

• սահմանել պահանջներ՝ պաշտպանելու համար այն տեղեկությունների գաղտնիությունը, որոնց անօրինական բացահայտումը կարող է վտանգել միջուկային նյութերի ու միջուկային տեղակայանքների ֆիզիկական պաշտպանությունը,

• նշանակել Կոնվենցիայի հետ կապված հարցերով կապն ապահովող բաժին և միմյանց այդ մասին տեղեկացնել ուղղակիորեն կամ Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալության միջոցով,

• կիրառել պատժամիջոցներ միջուկային նյութի գողության կամ կողոպուտի, միջուկային նյութի յուրացման կամ խարդախությամբ ձեռք բերելու և Կոնվենցիայով սահմանված այլ դեպքերում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2005 թվականի հուլիսի 8-ին ստորագրված՝ «Միջուկային նյութի ֆիզիկական պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի փոփոխության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**4 մայիսի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1025**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 3(65)2012

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 թվականի սեպտեմբերի 24-ին ՆՅՈՒ ՅՈՐՔՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ ԴԵՊԻ ԾՈՎ ԵԼՔ ՉՈՒՆԵՑՈՂ ԶԱՐԳԱՅՈՂ
ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԲԱԶՄԱԿՈՂՄ
ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

4 մայիսի 2012թ.

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵՎԱԳԻՐ • 3(65)2012

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարի տեղակալ Գ. Մելքոնյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի սեպտեմբերի 24-ին Նյու Յորքում ստորագրված՝ Դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների համար միջազգային գիտահետազոտական կենտրոն ստեղծելու մասին բազմակողմ համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ Սահմանադրական դատարան 2012 թվականի ապրիլի 11-ին մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների համար միջազգային գիտահետազոտական կենտրոն ստեղծելու մասին բազմակողմ համաձայնագիրն (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ընդունվել է 2010 թվականի սեպտեմբերի 24-ին Նյու Յորքում՝ դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների համար միջազգային գիտահետազոտական կենտրոն ստեղծելու նպատակով: Հայաստանի Հանրապետության կողմից այն ստորագրվել է 2011 թվականի հոկտեմբերի 28-ին:

2. Համաձայնագրով նախատեսվում է, որ Գիտահետազոտական կենտրոնի կենտրոնակայանը գտնվելու է Մոնղոլիայի Ուլան Բատոր քաղաքում: Կողմերը կարող են թույլատրել, որ Գիտահետազոտական կենտրոնը ներկայացուցչություններ ունենա այլ վայրերում:

3. Համաձայնագրով ստեղծվելիք Միջազգային գիտահետազոտական կենտրոնի ընդհանուր նպատակը բարձրորակ հետազոտության արդյունքների և քարոզչության կիրառումն է՝ դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների հնարավորությունը միջազգային առևտրում բարելավելու, ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող խնդիրների վերաբերյալ տվյալների շտեմարաններ պատրաստելու ու տարածելու, համագործակցությունը խթանելու, տեղեկատվություն փոխանակելու, միջազգային կազմակերպությունների, այդ թվում՝ ՄԱԿ-ի համակարգի և գործընկերների հետ շարունակական հարաբերություններ հաստատելու, այդ երկրների համար հրատարակությունների, հետազոտությունների և ուսումնասիրությունների մատչելիության ապահովման գործում:

4. Համաձայնագրի 3-րդ հոդվածին համապատասխան՝ Գիտահետազոտական կենտրոնն իր նպատակներն իրագործելու համար՝

ա) հարաբերություններ է հաստատում դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների մասնագիտացված կառույցների, միջազգային կազմակերպությունների, այդ թվում՝ ՄԱԿ-ի համակարգի կազմակերպությունների, Համաշխարհային բանկի, ԱՀԿ-ի, Ավտոտրանսպորտի միջազգային միավորման, Համաշխարհային մաքսային կազմակերպության և դոնոր երկրների, դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրներում և այլ երկրներում գիտահետազոտական ինստիտուտների, մասնավոր հատվածի ու քաղաքացիական հասարակության կառույցների հետ, ինչպես նաև հրավիրում է աշխատանքային խմբի հանդիպումներ և կազմակերպում առցանց քննարկումներ՝ այդ երկրներին վերաբերող թեմաների շուրջ,

բ) հանդես է գալիս գաղափարներով ու գործնական առաջարկներով, որոնք քննարկվում են դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների խմբի կողմից տարբեր հանդիպումների և խորհրդաժողովների ժամանակ,

գ) ստեղծում է կայք՝ 2003 թվականի օգոստոսին Ալմաթիում կայացած նախարարական միջազգային խորհրդաժողովում ընդունված Գործողությունների ծրագրի իրականացման հարցում դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների կողմից իրականացվող ողջ գործունեությունը, Գիտահետազոտական կենտրոնի և այլ գործընկեր կառույցների կողմից ձեռք բերված հետազոտության արդյունքները, ուսումնասիրությունները, խորհրդաժողովների ու գազաթնաժողովների արդյունքները խթանելու համար,

դ) հավաքագրում, համակարգում, վերլուծում և կայքի ու այլ միջոցներով տարածում է համապատասխան տեղեկատվություն՝ դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների, միջազգային կազմակերպությունների և դոնոր երկրների

կողմից Ալմաթիի Գործողությունների ծրագրի իրականացման հարցում այդ երկրների համար մշակվող գործողությունների ու ծրագրերի վերաբերյալ:

5. Համաձայնագրի 5-րդ հոդվածով նախատեսվում է, որ Միջազգային գիտահետազոտական կենտրոնը բաղկացած կլինի կառավարիչների խորհրդից և քարտուղարությունից:

6. Կառավարիչների խորհուրդը սույն Համաձայնագրով ստեղծված բարձրագույն մարմինն է, որը կազմված է Կողմերի մեկական ներկայացուցիչներից, որոնք պաշտոնավարում են երկու տարի ժամկետով՝ պաշտոնավարման ժամկետը միայն մեկ անգամ երկարաձգելու հնարավորությամբ: Խորհուրդն ամեն տարի հերթական նստաշրջանի ժամանակ ընտրում է Խորհրդի նախագահ և նախագահի տեղակալ, որոնք պաշտոնավարում են մինչև Խորհրդի հաջորդ հերթական նստաշրջանը:

Խորհուրդը սահմանում և ընդունում է իր աշխատակարգը, վերանայում և հաստատում է Գիտահետազոտական կենտրոնի գործունեության բոլոր հայեցակետերը՝ ներառյալ բյուջեն, աշխատանքային պլանն ու ֆինանսական միջոցների ներգրավման աշխատանքները, տարեկան զեկույցը, կարող է իր հայեցողությամբ հրավիրել դիտորդներ մասնակցելու Խորհրդի նիստերին և որոշում կայացնել Խորհրդատվական խորհուրդ ստեղծելու վերաբերյալ:

7. Քարտուղարությունը ղեկավարում է գործադիր տնօրենը, դրա կազմում ընդգրկված են Գործառնությունների հարցերով տնօրենը, գլխավոր վերլուծաբանը, հետազոտողներն ու վերլուծաբանները և վարչական ու ֆինանսական հարցերով օգնականը:

Քարտուղարությունն իրականացնում է տարեկան աշխատանքային պլանի մշակումն ու կատարումը, բյուջեի կազմումը, ներքին և ֆինանսական կանոնակարգերի ու կանոնների, ինչպես նաև վարչական ակտերի մշակումն ու վերանայումը, ֆինանսական միջոցների ներգրավման պլանների և հասարակության հետ կապերի խթանման ծրագրերի մշակումն ու զարգացումը և միջազգային կազմակերպությունների, վործազեկտների, քաղաքացիական հասարակության ու մասնավոր հատվածի ներկայացուցիչների հետ կապերի ստեղծումը:

8. Ըստ Համաձայնագրի 8-րդ հոդվածի՝ Խորհրդի նախագահը, գործադիր տնօրենի աջակցությամբ, պատասխանատու է Գիտահետազոտական կենտրոնի ծրագրերին և գործունեությանն ուղղված ֆինանսական ու տեխնիկական ռեսուրսների կենտրոնացման համար:

Անդամ պետություններին հարցում կներկայացվի Գիտահետազոտական կենտրոնին կամավոր միջոցներ հատկացնելու վերաբերյալ: Գիտահետազոտական կենտրոնին կվերապահվի նաև միջազգային կազմակերպություններից և այլ գործընկերներից, այդ թվում՝ մասնավոր կազմակերպություններից, ֆինանսական միջոցներ ներգրավելու մանդատը:

Խորհուրդը և գործադիր տնօրենը կենտրոնացնում են Գիտահետազոտական կենտրոնի ֆինանսավորմանն ուղղված ռեսուրսները, որոնք ի պահ կհանձնվեն հավատարմագրային հիմնադրամին, իսկ վերջինիս կառավարման մեխանիզմները կհամաձայնեցվեն Խորհրդի անդամների կողմից:

9. Համաձայնագրի 9-րդ հոդվածի համաձայն՝ Գիտահետազոտական կենտրոնին տրվում է միջազգային կարգավիճակ և արտոնվում օգտվել Մոնոլիա-յում գործող նմանատիպ միջազգային կազմակերպություններին շնորհվող արտոնություններից ու անձեռնմխելիությունից:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԳԻՐ ♦ 3(65)2012

10. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է մի շարք պարտավորություններ, մասնավորապես՝

ա) համաձայնել ստեղծելու Միջազգային գիտահետազոտական կենտրոն դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների համար,

բ) նշանակել մեկ ներկայացուցիչ դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների համար Միջազգային գիտահետազոտական կենտրոնի Կառավարիչների խորհրդում,

գ) կարգավորել Համաձայնագրի կողմերի միջև դրա մեկնաբանմանը կամ կիրառմանը վերաբերող ցանկացած վեճ բանակցությունների կամ կարգավորման այլ համաձայնեցված մեխանիզմների միջոցով:

11. Համաձայնագրի եզրափակիչ դրույթները նվիրված են վերջինիս ստորագրմանն ու վավերացմանը (հոդված 10), դրա ուժի մեջ մտնելուն (հոդված 12) և փոփոխություններ կատարելուն (հոդված 13), դրա մեկնաբանման կամ կիրառման հետ կապված հնարավոր վեճերի լուծմանը (հոդված 14):

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2010 թվականի սեպտեմբերի 24-ին Նյու Յորքում ստորագրված՝ Դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող երկրների համար միջազգային գիտահետազոտական կենտրոն ստեղծելու մասին բազմակողմ համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**4 մայիսի 2012 թվականի
ՍԴՈ - 1026**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 11-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ
1-ԻՆ ՄԱՍԻ, 31-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 3-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՎ 33-ՐԴ
ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

5 մայիսի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝
դիմող կողմի ներկայացուցիչ, փաստաբան Վ. Գրիգորյանի,
պատասխանող կողմի՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝
ՀՀ Ազգային ժողովի պետաիրավական հարցերի մշտական հանձնաժողովի
նախագահ Գ. Հարությունյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի և 33-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը 28.04.2012թ. ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահի կողմից օրենքով սահմանված կարգով ՀՀ սահմանադրական դատարան ներկայացված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի 29 պատգամավորների (ավելի քան մեկ հինգերորդի) դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի բացատրությունները, հետազոտելով ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը, օրենսդրության այլ ակտեր, գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը (այսուհետ՝ օրենսգիրք) ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2011 թվականի մայիսի 26-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2011 թվականի հունիսի 14-ին և ուժի մեջ է մտել 2011 թվականի հունիսի 26-ից:

Օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է. «1. Հայաստանի Հանրապետության ընտրողների ցուցակը, բացառությամբ զինվորական մասերում կազմվող, ինչպես նաև ընտրողների ստորագրած ցուցակների, ազատ է ծանոթության համար:

Ընտրողների ստորագրած ցուցակները հրապարակման ենթակա չեն, դրանցից լուսապատճեններ չեն հանվում, դրանք չեն լուսանկարվում և տեսանկարահանվում»:

Օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը սահմանում է. «1. Դիտորդը, զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցիչն իրավունք ունեն՝... 3) անարգել ծանոթանալու քվեաթերթիկների նմուշներին, ընտրական հանձնաժողովի նախագահի, նախագահի տեղակալի, քարտուղարի կամ հանձնաժողովի անդամներից որևէ մեկի ներկայությամբ, ում կհանձնարարի հանձնաժողովի նախագահը, անարգել ծանոթանալու տվյալ ընտրական հանձնաժողովի տնօրինության տակ գտնվող ընտրական փաստաթղթերին, ընտրական հանձնաժողովների որոշումներին, նիստերի արձանագրություններին, դատարանի համապատասխան վճիռներին, լիազոր մարմնի՝ ընտրողին տրամադրած համապատասխան տեղեկանքին, ստանալու դրանց պատճենները կամ դրանցից քաղվածքներ (բացառությամբ ընտրողների ստորագրած ցուցակների), քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի ժամանակ ինքնուրույն կատարելու քաղվածքներ ընտրողների ստորագրած ցուցակներից»:

Օրենսգրքի 33-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը սահմանում է.

«1. Վստահված անձն իրավունք ունի՝... 2) անարգել ծանոթանալու քվեաթերթիկների նմուշներին, ընտրական հանձնաժողովի նախագահի, նախագահի տեղակալի, քարտուղարի կամ հանձնաժողովի անդամներից որևէ մեկի ներկայությամբ, ում կհանձնարարի հանձնաժողովի նախագահը, անարգել ծանոթանալու տվյալ ընտրական հանձնաժողովի տնօրինության տակ գտնվող ընտրական փաստաթղթերին, ընտրական հանձնաժողովների որոշումներին, նիստերի արձանագրություններին, դատարանի համապատասխան վճիռներին, լիազոր մարմնի՝ ընտրողին տրամադրած համապատասխան տեղեկանքին, ստանալու դրանց պատճենները կամ դրանցից քաղվածքներ (բացառությամբ ընտրողների ստորագրած ցուցակների), քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի ժամանակ ինքնուրույն կատարելու քաղվածքներ ընտրողների ստորագրած ցուցակներից»:

2. Դիմող կողմը՝ ՀՀ Ազգային ժողովի թվով 29 պատգամավորներ (համաձայն ներկայացված ձևաթղթի), գտնում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը և 33-րդ հոդվածի

1-ին մասի 2-րդ կետը՝ «...այն մասով, որ մասով որ դրանցով նախատեսված են ընտրողների կողմից ստորագրված ցուցակների հրապարակման սահմանափակումներ», հակասում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

Վկայակոչելով ՀՀ Սահմանադրության և միջազգային իրավունքի մի շարք նորմեր՝ դիմողների հիմնական փաստարկները հանգում են նրան, որ ընտրողների կողմից ստորագրված ցուցակների գաղտնիացումը և դրանցում պարունակվող տեղեկությունների հրապարակման բացարձակ սահմանափակումները հակասում են տեղեկություններ փնտրելու և ստանալու՝ մարդու հիմնարար իրավունքներին, ինչպես նաև հանգեցնում են ազատ ընտրական իրավունքի սահմանափակմանը: Կողմը գտնում է, որ ընտրողների կողմից ստորագրված ցուցակների հրապարակումը չի կարող դիտվել որպես գաղտնի ընտրական իրավունքի բաղադրատարր և արդարացված չէ նաև ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների պաշտպանության անհրաժեշտության վկայակոչմամբ նման նորմերի անհրաժեշտության հիմնավորումը:

Դիմող կողմը գտնում է, որ վեճի առարկա դրույթներով «... նախատեսված արգելքը բացարձակ է», այն տարածվում է նաև տեղեկատվությունը դատարանների տրամադրելու վրա, բացառում է այդ ցուցակների նկատմամբ դատական վերահսկողությունը և խոչընդոտում է անձանց իրավունքների խախտումների դեմ արդյունավետ պաշտպանության միջոցների իրավունքի իրացմանը:

Դիմողների կարծիքով, վեճի առարկա դրույթներով նախատեսված արգելքը «...բացառում է ժողովրդի կողմից ընտրությունների միջոցով (ինչպես նաև՝ հանրաքվեի) իշխանության իրականացման փաստի ապացուցման հնարավորությունը»:

3. Պատասխանող կողմն առարկելով դիմող կողմի փաստարկներին՝ գտնում է, որ ընդհանրապես անհիմն է տվյալ հարցին անդրադառնալ միջազգային իրավունքի և ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի տեսանկյունից, քանի որ տեղեկատվության ազատության իրավունքը բացարձակ չէ և Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի հիմքով դրա սահմանափակումը պայմանավորված է նաև այլոց սահմանադրական իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանությամբ: Հետևաբար, ըստ պատասխանողի՝ ընտրողների ստորագրած ցուցակների հրապարակման սահմանափակումն իրավաչափ նպատակ է հետապնդում:

Պատասխանող կողմը գտնում է նաև, որ հիմնավոր չեն դիմող կողմի փաստարկները դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության իրավունքների սահմանափակման առումով: Եթե ՀՀ նախորդ ընտրական օրենսգրքում այս հարցի առնչությամբ կար որոշակի անհստակություն, ապա նոր օրենսգրքի 31 և 33-րդ հոդվածներին՝ վեճի առարկա դրույթներում դիտորդներին, զանգվածային լրատվության միջոցներին, վստահված անձանց քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի ժամանակ այդ ցուցակներին ծանոթանալու և ինքնուրույն քաղվածքներ կատարելու իրավասությամբ օժտելն ինքնանպատակ չէ: Բնականաբար, դա դիտվում է որպես նրանց վերահսկողական գործառնության իրականացման անհրաժեշտ մաս: Իսկ այդ իրավասությունները պարտավոր են հանրային վերահսկողության իրենց առաքելությունը պատշաճ ձևով կատարել, ինչը պատասխան կլինի նաև դիմող կողմի բերած վերջին փաստարկին ու ժողովրդաիշխանության սահմանադրական սկզբունքի յուրատեսակ ընկալմանը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԳԻՐ ♦ 3(65)2012

Կողմը նաև գտնում է, որ տվյալ հիմնախնդիրը չի կարող քննության առարկա դառնալ՝ շրջանցելով ՀՀ Սահմանադրության 23 և 42-րդ հոդվածների պահանջները: Մտացածին ու անհիմն է համարվում նաև ստորագրված ցուցակներում պարունակվող տեղեկատվության նկատմամբ պետական մեծաշնորհի առկայության վերաբերյալ հարցադրումը:

4. ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վեճի առարկա դրույթների սահմանադրականության հարցն անհրաժեշտ է քննության առնել դրանց համակարգային ամբողջականության մեջ: ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի առաջին մասը հրապարակման ենթակա չի համարում ընտրողների ստորագրած ցուցակները, դրանք չեն կարող նաև լուսապատճենահանվել, լուսանկարվել և տեսանկարահանվել: Միաժամանակ, օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը և 33-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը, ինչպես նաև 48-րդ հոդվածի 14-րդ մասն արտոնում են համապատասխան իրավասուբյեկտներին քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի և բողոքարկման գործընթացում ծանոթանալ այդ ցուցակներին և ինքնուրույն քաղվածքներ կատարել:

Նման իրավակարգավորումը հիմք է տվել սահմանադրական դատարանի դիմած Ազգային ժողովի պատգամավորներին պնդելու, որ առկա է «...ստորագրված ցուցակների բացարձակ գաղտնիացում» կամ «բացարձակապես գաղտնի է պահվում ընտրություններին վերաբերող ամենակարևոր տեղեկությունները՝ ընտրություններին մասնակցած անձանց իրական մասնակցության մասին տեղեկությունները»: Շեշտվում է նաև, որ «Օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով և 33-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված դրույթներով նախատեսված արգելքը բացարձակ է, և այն տարածվում է նաև նման տեղեկատվությունը դատարաններին տրամադրելու վրա»: Ելնելով նման պնդումներից՝ դատողություններ են արվում նաև ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածների պահանջների անտեսման մասին:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների բուն նախաշեմին նման դիմում ներկայացնելու փաստը և հատկապես պատգամավորների կողմից առկա իրավակարգավորման բնույթի ու բովանդակության համանման մեկնաբանությունները և դրանց մեծ հասարակական հնչեղություն հաղորդելը կարող են տարակարծիք մտացունցների տեղիք տալ իրավակիրառ պրակտիկայում՝ հատկապես քվեարկությունների արդյունքների բողոքարկման փուլում, ուստի անհրաժեշտություն է առաջանում անդրադառնալ վեճի առարկա նորմերի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը և դրանից ելնելով՝ գնահատել այդ նորմերի սահմանադրականությունը:

5. Ընտրողների ստորագրած ցուցակների հրապարակման սահմանափակումը բազմիցս քննարկման առարկա է դարձել միջազգային իրավական պրակտիկայում: Իրավակարգավորման հնարավոր տարբերակների ու սահմանափակման շրջանակների ընտրությունը համարվում է տվյալ երկրի օրենսդիր մարմնի իրավասությանը վերաբերող խնդիր: Առանձին երկրներում այդ ցուցակներում պարունակվող տեղեկատվությունը պաշտպանվում է անձնական տվյալների պաշտպանության մասին օրենքներով, կամ այն մատչելի է համարվում միայն ծառայողական նպատակներով օգտագործման համար: Կան նաև օրի-

նակներ, երբ այդ ցուցակներից պատճենահանումն արգելվել է դատարանի որոշմամբ:

Տվյալ հարցի առնչությամբ բազմիցս հստակ դիրքորոշում են արտահայտել Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը (Վենետիկի հանձնաժողով) և ԵԱՀԿ Մարդու իրավունքների և ժողովրդավարական հաստատությունների գրասենյակը, որոնց կողմից են մշակվել այս ոլորտին առնչվող եվրոպական հիմնական չափորոշիչները: Բոլոր դեպքերում ընդհանուր մոտեցումն այն է, որ խնդրի լուծումը փնտրվում է ոչ թե տեղեկատվության ազատության իրավունքի բացարձակեցման, այլ դրա իրավաչափ սահմանափակման ու նաև այլոց իրավունքների պաշտպանության երաշխիքների ապահովման համատեքստում: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման մոտեցումը համահունչ է նաև ՀՀ Սահմանադրության 27 և 43-րդ հոդվածների սահմանադրաիրավական բովանդակությանը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը դեռևս իր՝ 16.04.2003թ. ՍԳՈ-412 որոշման մեջ կոնկրետ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել այդ հարցի վերաբերյալ, շեշտելով, որ «...պաշտպանում է Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի լիազույստ նիստի կողմից 2002թ. հոկտեմբերին վավերացված այն իրավական դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ քվեարկությանը մասնակցածների կողմից արդեն իսկ ստորագրված և լրացված ընտրական ցուցակները համարվում են քվեարկության գաղտնիության տարրերից մեկը և հրապարակման ենթակա չեն: Սակայն դա չի ենթադրում օրենքով սահմանված կարգով ստուգումների ժամանակ ընտրական ցուցակներին ծանոթանալու անթույլատրելիություն»: Նման իրավական դիրքորոշումը վկայում է, որ ստորագրած ընտրական ցուցակների վրա բացարձակ արգելք դրվել չի կարող, ինչն արտացոլվեց նաև ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 31, 33 և 48-րդ հոդվածներում ամրագրված նորմերում՝ այդ ցուցակներին ծանոթանալու և դրանցից քաղվածքներ կատարելու վերաբերյալ:

Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագիրք. ցուցումներ և բացատրական զեկույց» 30.10.2002թ. (CDL-AD (2002) 23) փաստաթղթի 4-րդ կետի /գաղտնի ընտրական իրավունք /c/-րդ ենթակետում շեշտվում է. որ «Փաստացի քվեարկած անձանց ցուցակը չպետք է հրապարակվի», իսկ Բացատրական զեկույցի 54-րդ կետում պարզաբանվում է. «...քանի որ քվեարկության չմասնակցելը կարող է վկայել քաղաքական ընտրության մասին, ապա քվեարկած անձանց ցուցակը չպետք է հրապարակվի»: Միաժամանակ քվեարկած անձանց ցուցակի հրապարակումն արգելելու պահանջի խախտումը գնահատվում է որպես քվեարկության գաղտնիության սկզբունքի խախտում: Ի դեպ, այդ փաստաթուղթը նախ ընդունվել է Եվրախորհրդի Ժողովրդավարական ընտրությունների խորհրդի կողմից (Ցուցումները՝ 03.07.2002թ., Բացատրական ցեկույցը՝ 16.10..2002թ.), հետագայում հաստատվել է Եվրախորհրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի 2003 թվականի հունվարի 30-ի 1320(2003) բանաձևով և հավանության է արժանացել Եվրախորհրդի Նախարարների կոմիտեի 2004 թվականի մայիսի 13-ի 114-րդ նիստում ընդունված «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագրքի մասին» հռչակագրով՝ գնահատելով դրանում ամրագրված ցուցումները որպես եվրոպական ընտրական ժառանգության հիմնարար սկզբունքների արտացոլում:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԳԻՐ ♦ 3(65)2012

ԵԱՀԿ Մարդու իրավունքների և ժողովրդավարական հաստատությունների գրասենյակը և Վենետիկի հանձնաժողովն այս հարցին անդրադարձել են նաև մի շարք այլ փաստաթղթերում: Մասնավորապես, ՀՀ Ազգային ժողովի՝ ընտրական օրենսդրության բարեփոխումների աշխատանքային խմբի ներկայացրած առաջարկությունների վերաբերյալ CDL-EL(2010)003, 2010թ. փետրվարի 3-ի համատեղ դիտողություններում կրկին անդրադառնալով ընտրական հարցերով կանոնագրքի Բացատրական զեկույցի նշված 54-րդ կետին՝ վերահաստատել է դրանում արտահայտված դիրքորոշումը: 2010թ. դեկտեմբերի 22-ի CDL-AD (2010)043 զեկույցում հիմնավորվում է, որ ընտրողների ցուցակների նկատմամբ հանրային հսկողության, դրանց հրապարակայնության ապահովման պահանջները վերաբերում են քվեարկությանը նախորդող ժամանակահատվածին: Նշվում է, որ ընտրացուցակները պետք է մատչելի լինեն ողջամիտ ժամանակահատվածում և վայրերում, որպեսզի ընտրողներին հնարավորություն տրվի ստուգելու իրենց վերաբերյալ անձնական տվյալները, իսկ ընտրական գործընթացի մասնակիցները կարողանան դրանք ուսումնասիրել և անհրաժեշտ հսկողություն իրականացնել: Ընտրողների գրանցման գործընթացի նկատմամբ մոնիտորինգի ԵԱՀԿ/ԺՄԻԳ CDL-EL(2009)015 փաստաթղթում նշվում է. «Ընտրողների գրանցման գործընթացի թափանցիկությունը հանրային վստահության ապահովման առանցքային միջոց է: Այս գործընթացի թափանցիկությունն ապահովում է ընտրողների ցուցակների մատչելիությունը մինչև ընտրությունը»: Հատուկ կարևորվում է նաև ընտրողների անհատական տվյալների պաշտպանության հանգամանքը:

6. Նշված մոտեցումներն իրավաչափ, ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններին ու ՀՀ Սահմանադրությանը համահունչ համարելով հանդերձ, ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դրանք չեն կարող դիտվել որպես ընտրական իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության ու անմիջական ժողովրդավարության սահմանադրական սկզբունքի իրացման արգելք: Առավել ևս դա վերաբերում է ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանությանը, ինչի առնչությամբ մտահոգություն են արտահայտել Սահմանադրական դատարան դիմած պատգամավորները: Արդարադատության իրականացումը դատարաններին պարտավորեցնում է դատական ընդդատության շրջանակներում քննության առարկա դարձնել ցանկացած տեղեկատվություն, ինչն ունի ապացուցողական նշանակություն իրավունքների պաշտպանության տեսանկյունից:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սահմանադրաիրավական առումով «հրապարակման ենթակա չեն» կամ «չպետք է հրապարակվի» արտահայտություններին իրավակիրառական պրակտիկայում չի կարող այնպիսի տարածական մեկնաբանություն տրվել, ինչը կխոչընդոտի ազատ ընտրությունը կամ կարգելափակի ընտրողների ստորագրած ցուցակների ուսումնասիրության հնարավորությունը՝ ընտրական իրավունքի պաշտպանության համատեքստում, ինչպես նաև դրանց չհրապարակման սահմանափակումը որևէ կերպ տարածվի նման տեղեկությունները դատարաններին տրամադրելու վրա: Տվյալ արտահայտությունները վերաբերում են հրապարակային տպագրությանը՝ քվեարկության գաղտնիության երաշխավորման և ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածով նախատեսված սահմանափակումների համատեքստում: Սակայն որևէ

սահմանափակում չի կարող խոչընդոտել ընտրական գործընթացի վերահսկմանն օրենքով սահմանված կարգով մասնակցող իրավասուբյեկտների գործունեությունը, ինչի արդյունավետ իրականացումով է մեծապես պայմանավորված հանրային վստահությունն ընտրական գործընթացի հանդեպ: Խնդիրն այն է, թե նրանք ինչպիսի իրավագիտակցությամբ ու արդյունավետությամբ են իրականացնում այդ առաքելությունը: Պրակտիկան վկայում է, որ հաճախ անվստահության պատճառը վերահսկողական գործառույթի ոչ պատշաճ կատարումն է, ինչին կոնկրետ օրինակներով անդրադարձել է Սահմանադրական դատարանն իր նախորդ որոշումներում:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ քվեարկության արդյունքների առնչությամբ վեճի շրջանակներում ստորագրված ընտրական ցուցակներին ծանոթանալը և համապատասխան քաղվածքներ կատարելն օրենքով նախատեսված սուբյեկտների, տվյալ դեպքում՝ դիտորդի, վստահված անձի, զանգվածային լրատվական միջոցի ներկայացուցչի ու դիմողի (համաձայն ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի, 33-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի, 48-րդ հոդվածի 14-րդ մասի) իրավունքն է: Իսկ ներկայացված փաստերի հիման վրա այդ ցուցակներում տեղ գտած խախտումներին իրավական գնահատական տալը համապատասխան ընտրական հանձնաժողովների ու դատարանի պարտականությունն է: Հետևաբար, **ընտրական իրավունքի պաշտպանության օրենքով նախատեսված գործընթացների շրջանակներում վերահսկողական համապատասխան իրավասությամբ օժտված իրավասուբյեկտների համար ընտրական իրավունքի պաշտպանությանը վերաբերող որևէ տեղեկատվության մատչելիությունը չի կարող արգելափակվել՝ առավել ևս նման տեղեկատվությունը դատարաններին տրամադրելու առնչությամբ:** Այս սկզբունքային մոտեցումն է դրված վեճի առարկա նորմերի իրավակարգավորման հիմքում և, մասնավորապես, անհիմն է այն պնդումը, որ «Օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով և 33-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված դրույթներով նախատեսված արգելքը բացարձակ է, և այն տարածվում է նաև նման տեղեկատվությունը դատարաններին տրամադրելու վրա»:

Խնդիրն ընտրություններում քվեարկության գաղտնիության սկզբունքի և ընտրական իրավունքի արդյունավետ պաշտպանության իրավաչափ հավասարակշռության ապահովումն է: Դա հնարավոր է ու անհրաժեշտ, երբ ընտրախախտումների հայտնաբերման և ուսումնասիրման շրջանակներում ցանկացած իրավաչափ գործողության կատարման ընթացքում օրենքով սահմանված կարգով վերահսկման գործընթացին մասնակից իրավասուբյեկտների համար մատչելի են արդեն իսկ ստորագրված ընտրացուցակները: Դա ենթադրում է ոչ միայն իրենց իրավասությունների պատշաճ իմացությամբ դրանց ծանոթանալն ու քաղվածքներ կատարելը, ինչպես նախատեսված է ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 31, 33 և 48-րդ հոդվածներով, այլև հնարավոր խախտումներ արձանագրելու դեպքում ընտրական իրավունքի պաշտպանության շրջանակներում քվեարկության արդյունքների հավաստիության վիճարկման հնարավորություն՝ ՀՀ ընտրական և վարչական դատավարության օրենսգրքերով սահմանված կարգով: Ուստի ընտրական հանձնաժողովների պարտականությունն է ընտրական գործընթացի վերահսկմանն օրենքով նախատեսված կարգով մասնակցող իրավասուբյեկտների համար ընտրական իրավունքների պաշտպանության շրջանակ-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱՎՈՐ ♦ 3(65)2012

ներում այդ ցուցակներին լիարժեք ծանոթանալու պայմաններ ստեղծելը: Դա հատկապես անհրաժեշտ է դատական քննությունը ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածների պահանջներին համապատասխան երաշխավորելու ու հնարավոր ընտրախախտումները վերացնելու համար: Իսկ ընտրական գործընթացի վերահսկմանը մասնակցող իրավասուբյեկտների շրջանակի և նրանց գործունեության կարգի սահմանումն օրենսդիր մարմնի իրավասության հարցն է:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածների դրույթներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի և 33-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի դրույթները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ օրենսգրքում ամրագրված և սույն որոշման մեջ ներկայացված սահմանադրաիրավական այն բովանդակությամբ, ինչը, համաձայն «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 64-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9.2-րդ կետի, համառոտ ձևով ենթադրում է, որ այդ դրույթները չեն կարող մեկնաբանվել որպես ընտրական իրավունքի սահմանափակում ու գործնականում արգելափակել ընտրախախտումների բացահայտման առնչությամբ ցանկացած իրավաչափ գործողության կատարման ընթացքում ընտրական գործընթացը սահմանված կարգով վերահսկող իրավասուբյեկտների համար ընտրողների ստորագրած ցուցակների մատչելիությունը՝ որպես ընտրական իրավունքի պաշտպանության, այդ թվում՝ դատական կարգով, անհրաժեշտ երաշխիք:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**5 մայիսի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1027**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԵՍ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԴԱՇԻՆՔԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ
ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՄԻ 13-Ի՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՀԱՄԱՄԱՍՆԱԿԱՆ
ԸՆՏՐԱԿԱՐԳՈՎ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐ ԸՆՏՐՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ»
N 265-Ա ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՎԻՃԱՐԿԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

31 մայիսի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թովուկյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի, մասնակցությամբ՝

դիմող կողմի ներկայացուցիչներ Լ. Ջուրաբյանի (25.05.2012թ. դատական նիստին) և Վ. Գրիգորյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցիչներ Տ. Մուկուչյանի, Ա. Սմբատյանի և Ն. Հովհաննիսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 9-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25-րդ և 74-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «Հայ ազգային կոնգրես» կուսակցությունների դաշինքի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի մայիսի 13-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով պատգամավորներ ընտրվելու մասին» N 265-Ա որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել «Հայ ազգային կոնգրես» կուսակցությունների դաշինքի՝ 2012 թվականի մայիսի 18-ին Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵՎԱԳԻՐ • 3(65)2012

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը, 2012 թվականի մայիսի 19-ի աշխատակարգային նիստում քննարկելով վերոհիշյալ դիմումի ընդունելիության հարցը, կայացրել է գործը քննության ընդունելու և գործով որպես պատասխանող կողմ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին ներգրավելու վերաբերյալ որոշում: Միաժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 31-րդ հոդվածի 5-րդ մասով սահմանված կարգով գործով զեկուցողներ են նշանակվել Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի անդամներ Ֆ. Թոխյանը և Ա. Պետրոսյանը:

Լսելով սույն գործով զեկուցողների հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, ուսումնասիրելով նրանց կողմից ներկայացված փաստարկները, ինչպես նաև հետազոտելով դիմումը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Զ Ե Ց**:

1. Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրություններն անցկացվել են 2012 թվականի մայիսի 6-ին՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 68-րդ հոդվածում նախատեսված ժամկետում:

Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 14-րդ հոդվածին համապատասխան քվեարկությունը կազմակերպելու և քվեարկության արդյունքներն ամփոփելու նպատակով հանրապետության տարածքում կազմավորվել են թվով 1982 ընտրական տեղամասեր:

Ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով հանրապետության տարածքում կազմավորվել է 41 ընտրատարածք: Նույն օրենսգրքի 34-րդ հոդվածին համապատասխան կազմավորվել է ընտրական հանձնաժողովների եռաստիճան համակարգ՝ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով, ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներ և տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներ: ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 49-րդ հոդվածով սահմանված լիազորությունների շրջանակներում ընտրությունների ողջ գործընթացը կազմակերպել և ընտրությունների օրինականության նկատմամբ վերահսկողությունն իրականացրել է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը:

2. Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգով հավատարմագրվել և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի ընտրությունների նախապատրաստման, անցկացման և արդյունքների ամփոփման ընթացքում դիտորդական առաքելություն են իրականացրել 9 միջազգային կազմակերպությունների, Հայաստանի Հանրապետությունում հավատարմագրված դիվանագիտական ներկայացուցչությունների, տարբեր երկրների կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովների 647 դիտորդներ, ինչպես նաև 54 տեղական կազմակերպությունների 31451 դիտորդներ:

Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի ընտրությունների միջազգային դիտարկում՝ նախնական հանգամանքների և եզրակացությունների վերաբերյալ համատև հայտարարություն են ներկայացրել ԵԱՀԿ Ժողովրդավա-

րական հաստատությունների և մարդու իրավունքների գրասենյակը (ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ), ԵԱՀԿ խորհրդարանական վեհաժողովը (ԵԱՀԿ ԽՎ), Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը (ԵԽԽՎ) և Եվրոպական խորհրդարանը (ԵԽ): Ընտրությունների վերաբերյալ եզրակացություններ են ներկայացրել նաև Անկախ պետությունների համագործակցության միջխորհրդարանական վեհաժողովը, դիտորդական առաքելություն իրականացրած տեղական կազմակերպությունները:

3. Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը, իր՝ 2012 թվականի մայիսի 13-ի N 264-Ա որոշմամբ, հիմք ընդունելով ընտրական տեղամասերում, ինչպես նաև էլեկտրոնային եղանակով քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունները, վերահաշվարկի արդյունքները, կազմել է արձանագրություն՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով 2012 թվականի մայիսի 6-ի քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ: Համաձայն հիշյալ արձանագրության՝ Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգով քվեաթերթիկում ընդգրկված ութ կուսակցություններին և մեկ կուսակցությունների դաշինքին կողմ քվեարկած քվեաթերթիկների թիվը կազմել է. «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն՝ 454.673, «Ժառանգություն» կուսակցություն՝ 86.998, Հայ Ազգային Կոնգրես կուսակցությունների դաշինք՝ 106.903, «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցություն» կուսակցություն՝ 85.550, Հայաստանի Դեմոկրատական կուսակցություն (ՀԴԿ)՝ 5.577, Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցություն՝ 15.899, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցություն՝ 664.440, Միավորված Հայեր կուսակցություն՝ 2.945, «Օրինաց Երկիր» կուսակցություն՝ 83.123: Քվեատուփերում առկա սահմանված մնուշի քվեարկության ծրարների թիվը կազմել է 1.559.052, իսկ անճշտությունների գումարային չափը՝ 3.355:

Հիմք ընդունելով Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի մայիսի 13-ի՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունը, 2012 թվականի մայիսի 13-ին ընդունված՝ «2012 թվականի մայիսի 6-ի Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրության արդյունքների վերաբերյալ» N264-Ա որոշումը և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով, Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն իր՝ 2012 թվականի մայիսի 13-ի N 265-Ա որոշմամբ որոշել է, որ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով պատգամավորներ են ընտրվել. «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության ընտրական ցուցակից՝ 28 պատգամավոր, «Ժառանգություն» կուսակցության ընտրական ցուցակից՝ 5 պատգամավոր, Հայ Ազգային Կոնգրես կուսակցությունների դաշինքի ընտրական ցուցակից՝ 7 պատգամավոր, «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցություն» կուսակցության ընտրական ցուցակից՝ 5 պատգամավոր, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության ընտրական ցուցակից՝ 40 պատգամավոր, «Օրինաց Երկիր» կուսակցության ընտրական ցուցակից՝ 5 պատգամավոր:

4. Դիմող կողմը վիճարկելով ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2012թ. մայիսի 13-ի N265-Ա որոշումը՝ գտնում է, որ անհրաժեշտ է այն անվավեր ճանաչել, պնդելով, որ «2012 թվականի մայիսի 6-ի Ազգային ժողովի պատգամավորների ընտրությունների նախապատրաստման, նախընտրական քարոզչության ողջ ընթացքում և քվեարկության օրվա դրությամբ խախտվել է ընտրությունների անցկացման հավասարության սկզբունքը՝ համաձայն Սահմանադրության 4 հոդվածի»: Որպես դրա փաստարկ է ներկայացվում Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության նախագահի կողմից Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի իրավասությունների իրականացման հետ համատեղ նախընտրական քարոզչությանը մասնակցությունը: Դիմողը գտնում է, որ «Հանրապետության Նախագահն ունի լայն իշխանական լիազորություններ, որոնց բերումով նա ուղղակիորեն վերահսկում է պետական իշխանության համակարգի մի զգալի մասը: Այս ամենի բերումով, որևէ քաղաքական ուժի օգտին նրա կողմից կատարված կոչերը, առավել ևս իր պաշտոնական լիազորությունների իրականացման ընթացքում, հանգեցնում է պետական իշխանության հնարավորությունների և այլ ռեսուրսների կիրառման հոգուտ այդ՝ քարոզվող ուժի՝ հակառակ Սահմանադրության 4 հոդվածով նախատեսված ազատ ընտրությունների բովանդակությունը կազմող սկզբունքների»:

Դիմողը վկայակոչում է նաև ՀՀ վարչապետի և պետական պաշտոններ զբաղեցնող մի շարք այլ անձանց մասնակցությունն ընտրական գործընթացներին: Անդրադառնում է ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջների չապահովմանը:

Դիմողն անարդյունավետ է համարում ընտրական գործընթացի վերահսկման և ընտրական տեղամասերում քվեարկության, ինչպես նաև ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելու բողոքարկման գործող համակարգը և գտնում է, որ այն չի հանդիսանում ընտրական իրավունքի պաշտպանության արդյունավետ միջոց:

Դիմողը հավաստի չի համարում ընտրական ցուցակներում ընդգրկված, ինչպես նաև քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների թիվը, ինչը, ըստ դիմողի, պայմանավորված է «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների անտեսմամբ:

Դիմողը որպես փաստարկ է դիտարկում նաև ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ կողմից 2012թ. մայիսի 7-ին հրապարակված «Նախնական հանգամանքների և եզրակացությունների վերաբերյալ» հայտարարության մեջ դիմողի՝ Սահմանադրական դատարան ներկայացրած դիմումում վկայակոչված իրավունքներին վերաբերելի տեղեկություններն ու փաստերը:

Գործի դատաքննության փուլում դիմող կողմի ներկայացուցիչ Վ. Գրիգորյանը գրավոր ձևով Սահմանադրական դատարանին խնդրեց «...անտեսել դիմումի 2.3 կետն ամբողջությամբ»: Միաժամանակ, դիմողի ներկայացուցիչ Լ. Չուրաբյանը գրավոր պարզաբանում է ներկայացրել առ այն, որ Սահմանադրական դատարանում բացատրություններ ներկայացնելիս «... ես թյուրիմացաբար, հենվելով անցյալ ընտրությունների հետ կապված իմ ընկալման վրա, ասել եմ, որ երբ շուտ են տվել քվեատուփերը, պարզվել է, որ Հանրապետականի օգտին քվեարկված քվեաթերթիկները հայտնվել են հիմնականում քվեատուփի վերևի մասում: Իրականում, Ընտրական նոր օրենսգրքի համաձայն, հաշվարկի ժամանակ քվեատուփերը չեն շուտ տալիս: Մեր վստահված անձանց դիտար-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(65)2012

կումների և զեկույցների հիման վրա ներկայացված պնդման էությունն այն է, որ գոյություն է ունեցել հստակ կոռեկցիա. առավոտյան ժամերին քվեարկած քվեաթերթիկները ճնշող մեծամասնությամբ եղել են Հանրապետականի օգտին»:

Դիմողը հավաստի չի համարում նաև որոշ բնակավայրերում բնակչության թվի և ընտրողների թվի հարաբերակցությունը, ինչպես նաև օրվա տարբեր ժամերին մի շարք տեղամասերում քվեարկությանը մասնակցածների պաշտոնական տվյալները:

5. Պատասխանող կողմն առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ՝ գտնում է, որ 2012թ. մայիսի 13-ի N 265-Ա որոշումը կայացնելիս բացառապես ղեկավարվել է ՀՀ ընտրական օրենսգրքի պահանջներով: Վկայակոչելով նաև 2012թ. մայիսի 13-ի N 263-Ա որոշման մեջ արտահայտած դիրքորոշումները, գտնում է, որ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը բավարար հիմքեր չի ունեցել ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով 2012թ. մայիսի 6-ի ընտրությունների արդյունքներով այլ որոշում կայացնելու համար: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը գտնում է, որ ընտրությունները կայացել են, արդյունքները վավեր են և հստակ ու որոշակի են մանդատների բաշխումը թեկնածուների միջև:

Պատասխանող կողմը գտնում է նաև, որ պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց՝ ընտրական գործընթացին մասնակցելու հարցը երաշխավորվել է ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգին համապատասխան, դիմողն այս հարցը ժամանակին օրենքով սահմանված կարգով չի բողոքարկել, իսկ օրենքի նորմերի սահմանադրականության հարցի բարձրացումը դուրս է սույն վեճի առարկայի շրջանակներից:

Պատասխանող կողմը գտնում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջների խախտումը մասնակի ու տեխնիկական բնույթ է կրել և վիճակը շտկվել է կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի օպերատիվ միջամտության արդյունքում:

Ինչ վերաբերում է վերահսկման և բողոքարկման համակարգի անարդյունավետության առնչությամբ դիմողի պնդումներին, պատասխանող կողմը գտնում է, որ նման հարցադրումը չափազանցված է, ավելին՝ տվյալ գործընթացին մասնակից իրավասուբյեկտներին լիարժեք հնարավորություն է տրվել իրենց իրավասությունների իրացման համար: Իսկ թե նրանք ինչ արդյունավետությամբ են այն իրացրել՝ ակնհայտ է դառնում ներկայացված դիմում-բողոքների ու հատուկ կարծիքների թվի և որակի ուսումնասիրությունից: Ըստ պատասխանողի բերած փաստարկների՝ ՀՀ-ում կազմավորված 1982 ընտրական տեղամասերում համամասնական ընտրակարգով ընտրության քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի դիմում է ներկայացվել միայն 11 ընտրական տեղամասերում, կամ որ նույնն է՝ ընդհանուր ընտրական տեղամասերի 0.55 տոկոսում, և դրանցից միայն 4-ն է իրականացվել «Հայ ազգային կոնգրես» կուսակցությունների դաշինքի վստահված անձանց դիմումով: Առկա չէ որևէ բողոք, այդ թվում՝ դիմումին կից ներկայացված նյութերում, որ որևէ իրավասու անձի արգելվել է ծանոթանալ ընտրողների ստորագրած ցուցակներին, թույլ չի տրվել քվեարկության ընթացքում նշումներ կամ գրառումներ կատարել, ինչպես նաև առկա չէ սահմանված կարգով ներկայացված համամասնական ընտրակարգով վերահաշվարկ կա-

տարելու վերաբերյալ որևէ մերժված կամ չընդունված դիմում, ինչը նշանակում է, որ ընտրողների ստորագրած ցուցակին ծանոթանալու և դրանից քաղվածքներ կատարելու իրավունքը լրիվ ծավալով չի իրացվել հենց դիմումատուի կողմից: Իսկ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների 13.810 բազմակուսակցական անդամներից հատուկ կարծիք է ներկայացրել միայն 17-ը, ինչը կազմում է նրանց ընդհանուր թվի 0.12 տոկոսը:

Ընտրողների և քվեարկությանը մասնակցածների թվի վերաբերյալ դիմողի դիտարկումները պատասխանողը գնահատում է որպես առանց փաստարկի դատողություններ և գտնում է, որ դիմողը կարող էր ընտրացուցակների հարցն օրենքով սահմանված կարգով վիճարկել քվեարկությանը նախորդող փուլում, ինչը չի արվել:

Դիմողի ներկայացրած թվական տվյալների վերաբերյալ պատասխանողը գտնում է, որ դրանք ապացուցողական որևէ հիմք չունեն, հասարակական կազմակերպության համացանցից վերցված ոչ հավաստի տվյալներ են, իսկ այդ ընտրատեղամասերում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ դիմող կողմի ներկայացուցիչները ժամանակին ու օրենքով սահմանված կարգով որևէ դիմում-բողոք չեն ներկայացրել: Ինչ վերաբերում է մի քանի բնակավայրերում բնակչության թվի և ընտրողների թվի տարբերությանը, ապա դա առկա է այն ընտրական տեղամասերում, որտեղ համապետական ընտրությանը մասնակցել են նաև զինծառայողներ: Պատասխանողն ընդգծում է նաև, որ դիմողը չի ներկայացրել որևէ փաստ, որ տեղամասում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ կազմված արձանագրությունը չհամապատասխանի կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից հրապարակված արդյունքների աղյուսակավորմանը:

Պատասխանող կողմը գտնում է, որ ընդհանրապես ակնհայտ անհիմն դիմում է ներկայացվել Սահմանադրական դատարան և գործի վարույթը ենթակա էր կարճման:

6. ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ ընտրական գործընթացների իրավակարգավորման վերջին տարիների փոփոխությունները Հայաստանում կարևոր անդրադարձ ունեցան ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության ոլորտում, ինչը, սակայն, դեռևս պատշաճ ձևով չի ընկալվել ընտրական գործընթացին մասնակից իրավասուբյեկտների կողմից: Այդ փոփոխությունները, որոնց վրա Սահմանադրական դատարանը բազմիցս ուշադրություն է հրավիրել, առաջին հերթին վերաբերում են 2005թ. սահմանադրական բարեփոխումներին, երբ վերանայվեց ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3-րդ կետը, համաձայն որի՝ Սահմանադրական դատարանը լուծում էր Հանրապետության Նախագահի և պատգամավորների ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճերը: Գործող Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետով նախկինի փոխարեն ամրագրվեց նոր դրույթ, համաձայն որի՝ Սահմանադրական դատարանն օրենքով սահմանված կարգով լուծում է Հանրապետության Նախագահի և պատգամավորների ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը:

Ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության հարցում կարևոր իրավագործություն վերապահվեց 2008 թվականից Հայաստանի Հանրապետությունում գործող վարչական դատարանին: Ընդ որում, 2007 թվականի նոյեմբերի

28-ին ընդունված ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 145-րդ հոդվածով սահմանվեց, որ թեկնածուների ու կուսակցությունների ընտրական ցուցակները, ցուցակներում ընդգրկված թեկնածուներին գրանցելու, չգրանցելու, գրանցումն ուժը կորցրած կամ անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ վարչական ակտերի իրավաչափությունը վիճարկելու մասին գործերն ըստ էության քննում և լուծում է վարչական դատարանը՝ կողեզիալ՝ 5 դատավորի կազմով: Նույն կարգով են քննվում նաև ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նորմատիվ բնույթ ունեցող որոշումների իրավաչափությունը վիճարկելու վերաբերյալ գործերը:

Համաձայն ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 150-րդ հոդվածի՝ ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերով վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը վերջնական են, վերանայման ենթակա չեն և ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից:

Նկատի ունենալով ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության դատավարական առանձնահատկություններն ու այդպիսի գործերով ընդդատության հանգամանքը, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի մի շարք հոդվածներ նախատեսում են, որ առանձին ընտրական վեճեր քննվում և լուծվում են ՀՀ *վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով*: Մասնավորապես, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Ընտրողների ցուցակներում անճշտությունների վերացման և ցուցակում լրացում կատարելու վերաբերյալ վեճերը լուծվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով և ժամկետներում»: Ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ գործերը վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով քննում են պատասխանողի գտնվելու վայրի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանները /ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 145-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ/:

Ընտրական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածը սահմանում է՝ «Պատգամավորի թեկնածուի գրանցումը մերժելու կամ անվավեր ճանաչելու մասին ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի որոշումը կարող է վիճարկվել Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով և ժամկետներում»: Իսկ նույն օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Կուսակցության, կուսակցությունների դաշինքի ընտրական ցուցակի կամ դրանում ընդգրկված թեկնածուի գրանցումը մերժելու, գրանցումն անվավեր ճանաչելու մասին կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումը կարող է վիճարկվել Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով և ժամկետներում»:

Ընդ որում, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Կուսակցության, կուսակցությունների դաշինքի ընտրական ցուցակի գրանցումը դատարանի վճռի հիման վրա ուժը կորցրած է ճանաչվում, եթե խախտվել են սույն օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 8-րդ մասի կամ սույն օրենսգրքի 26-րդ հոդվածի դրույթները»: Իսկ օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 8-րդ մասը, մասնավորապես, սահմանում է, որ՝ «Նախընտրական քարոզչության սահմանված կարգի այնպիսի խախտման դեպքում, որը կարող է էական ազդեցություն ունենալ ընտրությունների արդյունքների վրա, եթե այն կատարել է թեկնածուն, համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունը, կուսակցությունների դաշինքը, ապա թեկնածուին, կուսակցության, կուսակցությունների դաշինքի ընտրական ցուցակը գրանցած հանձնաժողովը դիմում է

դատարան՝ թեկնածուի, կուսակցության, կուսակցության դաշինքի ընտրական ցուցակի գրանցումն ուժը կորցրած ճանաչելու համար»:

ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածն իր հերթին սահմանում է, որ՝ «Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումները, գործողությունները (անգործությունը) (քացառությամբ համապետական ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ որոշումների) կարող են բողոքարկվել վարչական դատարան»: Ի դեպ, նույն հոդվածի համաձայն՝ թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) ընտրական ցուցակի, ընտրական ցուցակում ընդգրկված թեկնածուի գրանցումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին դիմում կարող է ներկայացվել մինչև քվեարկության օրը:

Այնհայտ է, որ այստեղ հստակեցված է ոչ միայն դատական իրավագործության շրջանակը, այլև շեշտված է, թե դատավարական ինչ ընթացակարգով ու ժամկետներում այդ հարցերը կարող են քննվել և լուծում ստանալ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ընտրական իրավունքի արդյունավետ դատական պաշտպանության համար անհրաժեշտ է.

ա/ նկատի ունենալ ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի պահանջը, համաձայն որի՝ յուրաքանչյուր մարմին իրավասու է կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված է Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով,

բ/ հստակ պատկերացնել դատական յուրաքանչյուր ատյանի իրավագործության շրջանակները,

գ/ օրենքով սահմանված ժամկետներում և կարգով իրականացնել ընտրական իրավունքի պաշտպանությանն ուղղված միջոցներն՝ այն դատարանում, որն ունի համապատասխան իրավագործություն,

դ/ հաշվի առնել, որ ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության հարցերով ՀՀ սահմանադրական դատարանը ոչ թե այլ դատարանների նկատմամբ վերադաս դատարան է, այլ իրականացնում է Սահմանադրությամբ իրեն վերապահված կոնկրետ իրավասություն,

ե/ ընտրության արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը չեն կարող դիտարկվել որպես իրավական նորմի սահմանադրականության վեճեր, քանի որ վերջիններիս լուծման համար սահմանադրաիրավական այլ պահանջներ ու ընթացակարգեր են նախատեսված:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերոթվարկյալ գործոններով է նաև մեծապես պայմանավորված ընտրական իրավունքի սահմանադրաիրավական պաշտպանության արդյունավետության երաշխավորումը:

ՀՀ օրենսդրությամբ Սահմանադրական դատարանն իրավասու չէ քննության առարկա դարձնել բոլոր այն հարցերը, որոնք նախապես քննության պետք է առնվեն և իրավական լուծում ստանան ՀՀ վարչական դատարանում, որի որոշումներն այդ հարցերում, ինչպես նշվեց, վերջնական են և վերանայման ենթակա չեն:

Հաշվի առնելով նշված հանգամանքները և նկատի ունենալով ՍԳՈ-433, ՍԳՈ-703 և ՍԳՈ-736 որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բոլոր այն հարցերը, որոնք առնչվում են ընտրական գործընթացներում թեկնածուների գրանցման և այն վեճերին, որոնց լուծումն օրենքով սահմանված կարգով վերապահված է ՀՀ վարչական դատարանին, Սահմանադրական դատարանում առանձին քրն-

նության առարկա չեն կարող հանդիսանալ, իսկ որպես ապացուցողական հիմք ընդունվում են վարչական դատարանի վերջնական ակտերը: Իսկ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի առանձին դրույթների սահմանադրականությանն առնչվող հարցերը Սահմանադրական դատարանում քննության առարկա կարող են դառնալ միայն ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածով նախատեսված սուբյեկտների՝ օրենքով սահմանված կարգով ներկայացրած դիմումների ու համապատասխան դատավարական ընթացակարգերի հիման վրա:

7. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ համաձայն ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 75-րդ հոդվածի 6-րդ մասի՝ «Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը քվեարկության օրվանից հետո՝ 7-րդ օրը, հիմք ընդունելով քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունը, դատարանի վճիռները, հանձնաժողովներում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքով ընդունած որոշումները, տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների որոշումները, քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ ընդունած որոշումները, ամփոփում է ընտրության արդյունքները և ընդունում որոշում ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ»:

Հաշվի առնելով օրենսդրական այս դրույթը և ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի պահանջները՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշման հետ կապված վեճերով Սահմանադրական դատարանը պարզում է՝ արդյո՞ք տվյալ որոշման ընդունման ժամանակ իրավական անհրաժեշտ հստակությամբ առկա են եղել ու հաշվի առնվել.

ա/ քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով կազմված արձանագրությունը,

բ/ վարչական դատարանի իրավասության շրջանակներում ընտրական գործընթացներին առնչվող վճիռները,

գ/ ընտրական հանձնաժողովներում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքներով ընդունված որոշումները,

դ/ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների որոշումները,

ե/ քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ ընդունված որոշումները:

Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանի խնդիրն է գնահատել, թե իրավական նշանակություն ունեցող վերոթվարկյալ հանգամանքները հաշվի առնելու արդյունքում որքանո՞վ է իրավաչափ ընտրության արդյունքների վերաբերյալ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կայացրած որոշումը:

Գործի քննության արդյունքները և առկա նյութերի ուսումնասիրությունը վկայում են, որ.

նախ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով 2012 թվականի մայիսի 6-ի քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունը կազմվել է օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետում, իսկ քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ բոլոր ընտրական տեղամասերի արձանագրությունները եղել են հասու ու մատչելի ընտրողներին ու ընտրական գործընթացին մաս-

նակից իրավասուբյեկտներին, դրանք սահմանված ժամկետներում տեղադրվել են կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայքում:

Երկրորդ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրության արդյունքների ամփոփման պահին, համաձայն գործում առկա նյութերի, ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ չքննված գործ ՀՀ վարչական դատարանի վարությամբ առկա չի եղել: ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից «2012 թվականի մայիսի 6-ի ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրության արդյունքների վերաբերյալ» 2012 թվականի մայիսի 13-ի թիվ 264-Ա որոշումը կայացնելիս հաշվի են առնվել ընտրական գործընթացին առնչվող՝ ՀՀ վարչական դատարանի կողմից ընդունված բոլոր ակտերը:

Երրորդ՝ գործի նյութերը վկայում են, որ 2012թ. մայիսի 6-ի ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման ընթացքում ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով է ներկայացվել 531 դիմում-բողոք, որից 478-ը, կամ 90,02 տոկոսը՝ մեկ անձի կողմից: Բոլոր դիմում-բողոքները քննության են առնվել ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 45, 46 և 47-րդ հոդվածների հիման վրա և արդյունքները հաշվի են առնվել ընտրությունների արդյունքների ամփոփման ժամանակ: Ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների կողմից՝ համամասնական ընտրակարգով ընտրության քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի վերաբերյալ բոլոր դիմումները բավարարվել են: Դրանցից մեկական դիմում ներկայացվել են «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության վստահված անձի ու տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամի, մեկական՝ «Ժառանգություն» կուսակցության վրստահված անձի ու տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամի և չորս դիմում՝ «Հայ ազգային կոնգրես» կուսակցությունների դաշինքի վստահված անձանց կողմից:

«Հայ Ազգային Կոնգրես» կուսակցությունների դաշինքը «2012թ. մայիսի 6-ին տեղի ունեցած Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատգամավորների համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների արդյունքները անվավեր ճանաչելու մասին» 11.05.2012թ. դիմում է ներկայացրել ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով: Տվյալ դիմումի քննության արդյունքներով ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը 2012թ. մայիսի 13-ին ընդունել է թիվ 263-Ա որոշումը:

Չորրորդ՝ 1982 ընտրական տեղամասերից միայն 205-ի գրանցամատյաններում են կատարվել ընտրախախտումների վերաբերյալ առանձին գրառումներ (ինչը կազմում է ընտրատեղամասերի ընդհանուր թվի մոտ 11 տոկոսը): Դրանց առնչությամբ առկա են ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների որոշումները:

Հինգերորդ՝ քվեարկության արդյունքների՝ օրենքով նախատեսված կարգով իրականացված վերահաշվարկների արդյունքում կայացրած որոշումները հաշվի են առնվել ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով 2012թ. մայիսի 6-ի քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունը կազմելիս:

8. Գործի նյութերի և կողմերի ներկայացրած ապացուցողական նշանակություն ունեցող փաստարկների ուսումնասիրությունը վկայում է.

ա/ 1982 ընտրական տեղամասերից ընդհանուր առմամբ 6 դիմում է ներկայացվել ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների գործընթացը վերահսկող իրավասուբյեկտների կողմից քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ, ինչը կազմում է տեղամասերի ընդհանուր թվի 0.5 տոկոսը: Իսկ համամասնական ընտրակարգով քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի դիմում է ներկայացվել, ինչպես նշվեց, միայն 11 ընտրական տեղամասերում, որը կազմում է ընդհանուր թվի 0.55 տոկոսը: Դա այն դեպքում, երբ միայն համամասնական ընտրակարգով ընտրական գործընթացը վերահսկել են ութ կուսակցությունների և կուսակցությունների մեկ դաշինքի 19.493 վստահված անձինք, որից 9.760-ը ներկայացրել են ընտրական գործընթացի վերահսկման միասնական շտաբում ընդգրկված կուսակցությունները՝ դիմողի մասնակցությամբ: Փաստն այն է, որ վերջիններից միայն 0.1 տոկոսն է օգտվել քվեարկության արդյունքները բողոքարկելու և ընտրողների ստորագրած ցուցակներին ծանոթանալու օրենքով ընձեռված հնարավորություններից:

Նման վիճակի առնչությամբ դիմողի հիմնական փաստարկն այն է, որ չեն օգտվել այդ իրավունքից, քանի որ համակարգը համարել են ոչ արդյունավետ: Սահմանադրական դատարանը նման փաստարկը հիմնավոր չի համարում տվյալ գործընթացին մասնակցողի համար և արձանագրում է, որ առանձին տեղամասերում, այնուամենայնիվ, եղել են նման դիմումներ: Ընդ որում, քվեարկության արդյունքների բողոքարկման արդյունքում վերահաշվարկի ժամանակ ընտրողների ստորագրած ցուցակների վերաբերյալ դրանց ծանոթանալու և քաղվածքներ կատարելու իրավասություն ունեցող իրավասուբյեկտների կողմից որևէ անճշտություն չի արձանագրվել: Այս հարցի վերաբերյալ առկա է նաև ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 05.05.2012թ. ՄԴՈ-1027 որոշումը, որում բերված իրավական դիրքորոշումների՝ համակարգային ամբողջականության մեջ հաշվի առնելը հնարավորություն կտար դիմողին ժամանակին ու ճիշտ օգտագործել օրենքով նախատեսված հնարավորություններն ընտրական ցուցակների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու համար: Գործի նյութերը վկայում են նաև, որ ընտրողների ստորագրած ցուցակներին ծանոթանալու առնչությամբ դիմողի իրավունքների այնպիսի խախտում չի արձանագրվել, ինչը սահմանված կարգով բողոքարկված ու ապացուցողական նշանակություն ձեռք բերած լինելը,

բ/ թվով 1982 ընտրական տեղամասերից 1964-ի վերաբերյալ վերահաշվարկի կամ քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու որևէ դիմում-բողոք չի ստացվել, ինչը կազմում է ընդհանուր թվի 99.1 տոկոսը: Միաժամանակ, համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների և կուսակցությունների դաշինքի ընտրական ցուցակներում ընդգրկված ընդհանուր թվով 1007 թեկնածուների կողմից նույնպես որևէ դիմում չի ներկայացվել քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ, չնայած այն հանգամանքին, որ հենց «Հայ ազգային կոնգրես» կուսակցությունների դաշինքի դիմումի քննարկմամբ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը տվել էր պաշտոնական պարզաբանում, որ թեկնածուն կարող է ներկա գտնվել քվեարկության արդյունքների ամփոփման գործընթացին:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ դիմող կողմն առաջին հերթին շեշտադրում է հավասար ընտրական իրավունքի

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԳԻՐ ♦ 3(65)2012

խախտման հանգամանքը՝ նկատի ունենալով Հանրապետության Նախագահի, վարչապետի և քաղաքական պաշտոններ զբաղեցնող այլ պաշտոնատար անձանց մասնակցությունը նախընտրական քարոզարշավին, ինչպես նաև գործադիր իշխանության ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների տարբեր պաշտոնյաների մասնակցությունն ընտրություններին՝ թեկնածուի կարգավիճակով:

Անհրաժեշտ է նախ արձանագրել, որ հավասար ընտրական իրավունքը վերաբերում է ինչպես քվեարկության հավասար իրավունքին, ընտրատարածքների ու տեղամասերի ճիշտ կազմավորմանը, այնպես էլ հնարավորությունների հավասարությանը: Բնականաբար, հնարավորությունների հավասարությունը հավասար ընտրական իրավունքի կարևոր բաղադրատարրերից է: Վերջինս իր հերթին ներառում է, մասնավորապես, այնպիսի պայմաններ, ինչպիսիք են լրատվամիջոցների կողմից լուսաբանումը, ռադիոյի և հեռուստատեսության եթերաժամերի տրամադրումը, ընտրարշավի անկաշկանդ իրականացումը, խոսքի և արտահայտվելու ազատության երաշխավորումը, ընտրարշավի ֆինանսավորման թափանցիկությունը և այլն: Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (Վենետիկի հանձնաժողովի) «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագիրք. ցուցումներ և բացատրական գեկույց» 30.10.2002թ. (CDL-AD (2002) 23) փաստաթղթի բացատրական գեկույցի 19-րդ կետում հնարավորությունների հավասարության առումով նշվում է. «Հիմնական գաղափարն այն է, որ հիմնական քաղաքական ուժերը պետք է կարողանան հնչեցնել իրենց կարծիքը երկրի կարևոր լրատվամիջոցներով, և որ բոլոր քաղաքական ուժերին պետք է թույլատրվի հանրահավաքներ կազմակերպել, ներառյալ հասարակական հավաքատեղերում, գրակառույցներ տարածել և օգտագործել իրենց ցուցապատառներ փակցնելու իրավունքը»: ՀՀ Ազգային ժողովի 2012թ. մայիսի 6-ի ընտրությունների ժամանակ այս պահանջի կատարումը բոլոր դիտորդական առաքելությունների կողմից հիմնականում դրական է գնահատվել:

Ընտրարշավին պետական իշխանության չեզոքության ապահովմանն է նաև ուղղված ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 22-րդ հոդվածով քաղաքական, հայեցողական, քաղաքացիական պաշտոններ զբաղեցնող, պետական կամ համայնքային ծառայող հանդիսացող թեկնածուների նախընտրական քարոզչության սահմանափակումները: Նույն նպատակին են ծառայում նաև օրենսգրքի 107-րդ հոդվածով նախատեսվող սահմանափակումները: Սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ նախընտրական քարոզչության ժամանակահատվածում պաշտոնատար անձանց կողմից ընտրական օրենսգրքով սահմանված սահմանափակումները խախտելու վերաբերյալ համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների, այդ թվում՝ դիմող կուսակցությունների դաշինքի կողմից որևէ դիմում օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում չի ներկայացվել և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով քննության առարկա չի դարձել:

Պետական տարբեր պաշտոնյաների, մասնավորապես ՀՀ Նախագահի՝ նախընտրական քարոզչությանը մասնակցելու վերաբերյալ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքն այլ սահմանափակումներ չի նախատեսել, և կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը պարտավոր էր և առաջնորդվել է օրենքի պահանջներով:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է՝ առկա ընտրական համակարգի պայմաններում խնդիրը պետք է լուծվի ոչ թե քաղաքական պաշտոններ զբաղեցնողների՝ նախընտրական քարոզչությանը մասնակցությունն արգելելու ճանապարհով, այլ ընտրական օրենսգրքի 18 և 22-րդ հոդվածների պահանջների խստագույն կատարումը երաշխավորելու միջոցով:

Հավասար հնարավորությունների ընձեռման առումով հավասար ընտրական իրավունքի սահմանադրական սկզբունքի իրացումն այս կերպ է երաշխավորվում ՀՀ ընտրական օրենսգրքով, ինչն արձանագրվել է նաև Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի և ԺՀՄԻԳ-ի՝ Հայաստանի ընտրական օրենսգրքի վերաբերյալ համատեղ կարծիքում /17 հոկտեմբերի 2011թ. CDL-AD(2011)032/: Օրենսդրի խնդիրն է հիշյալ սահմանափակումների շրջանակի սահմանումը կամ համակարգային այլ լուծումներ առաջադրելը: Տվյալ հարցը, սակայն, չի կարող դիտվել որպես ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ կայացված որոշմանը վերաբերելի վեճ: Դիմողի հարցադրումներն ընտրական իրավունքի հիմնարար սկզբունքի ենթադրյալ խախտումների վերաբերյալ՝ գլխավորապես փաստարկվում են Հայաստանում գործող ընտրական համակարգի իրավակարգավորման մոտեցումներով, ինչն օրենսդիր մարմնի իրավասության խնդիր է: Ինչ վերաբերում է դրանց սահմանադրականությանը, ապա ՀՀ Սահմանադրությունը և «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքը նախատեսել են նման հարցերի քննության բոլորովին այլ դատավարական ընթացակարգեր և դիմող սուբյեկտների համապատասխան շրջանակ:

Դիմողը նաև բարձրացնում է ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու կամ ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելու բողոքարկման գործընթացի իրավակարգավորման անարդյունավետության խնդիրը: Օրենքի նորմերի «ողջամտության» կամ սահմանադրական սկզբունքներին համապատասխանության հարցի վերաբերյալ դիմողի փաստարկները վերոնշյալ պատճառներով չեն կարող դիտվել որպես կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշման հետ կապված վեճ: Այսուամենայնիվ, ՀՀ սահմանադրական դատարանը բազմիցս բողոքների և դիմումների ներկայացման անբավարար մեխանիզմները ճանաչել է որպես առանցքային գործոն, ինչը խաթարում է քաղաքացիների վստահությունն ընտրությունների արդյունքների նկատմամբ: Նաև, հաշվի առնելով Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածը վերանայվեց՝ նախատեսելով քվեարկության արդյունքների անվավերության վերաբերյալ որոշումների, գործողությունների և անգործության դեմ յուրաքանչյուր բողոքի հետ կապված կոնկրետ ընթացակարգ: Միաժամանակ, օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է այն սուբյեկտներին, ովքեր իրավասու են պահանջելու ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների անվավեր ճանաչում: Հաշվի առնելով նաև դիմողի փաստարկները՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այս ցանկը կարող է ընդլայնվել՝ ներառելով նաև համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցող թեկնածուներին: Բացի դրանից, օրենսդրական բարեփոխումների անհրաժեշտություն ունեն քվեարկության արդյունքների բողոքարկման ժամկետների սահմանման, ինչպես նաև հարգելի պատճառով բաց թողնված ժամկետների վերականգնման իրավակարգավորման հարցերը:

Գործի նյութերը վկայում են նաև, որ դիմողն օրենքով սահմանված ժամկետում ու կարգով այնպիսի քայլեր չի ձեռնարկել ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 31, 33, 46, 48, 58, 59, 62-67-րդ և մի շարք այլ հոդվածներով նախատեսված վերահսկողական հնարավորությունների իրացման, քվեարկության արդյունքների բողոքարկման ու ընտրողների ստորագրած ցուցակներին ծանոթանալու ուղղությամբ, որոնց արդյունքում այդ իրավունքները հնարավոր չի եղել իրացնել: Սահմանադրական դատարանը գտավ, որ դիմողի խնդրանքը՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովից պահանջել ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների 2012թ. մայիսի 6-ի ընտրությունների քվեարկությանը մասնակցած բոլոր ընտրողների տվյալները՝ պայմանավորված չէ ընտրական գործընթացում դիմողին ներկայացնող իրավասուբյեկտների իրավունքների ոտնահարման հիմնավոր փաստարկմամբ:

9. Դիմողի հարցադրումների գերակշիռ մասը վերաբերում է Հայաստանի Հանրապետությունում ընտրական գործընթացի համակարգային բարեփոխումներին: Այս առնչությամբ վկայակոչվում է նաև Սահմանադրական դատարանի 2007թ. հունիսի 10-ի ՍԴՈ-703 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները: Հաշվի առնելով ընտրական օրենսգրքի նախկին իրավակարգավորումները՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, շեշտադրել էր, որ ընտրական իրավունքի պաշտպանությունը, հատկապես սահմանադրական արդարադատության շրջանակներում, չի ենթադրում ձևական մոտեցում՝ թե որքանով են խախտվել մարդկանց ակտիվ կամ պասիվ ընտրական իրավունքները: Հարցն ունի ընդգրկման ավելի լայն շրջանակ և վերաբերում է ընտրությունների հանրային գործառույթին՝ թե ինչ կերպ և ինչպիսի վստահությամբ է ձևավորվում ներկայացուցչական կառավարման համակարգը, ինչպես են ներդաշնակվում կառավարմանը մասնակցելու ազատությունը և ներկայացուցչական մարմիններ կազմավորելու պարտականությունը, ինչպիսին է անհատների հասարակական վարքագիծն այս գործընթացում: Ուստի ժողովրդավարական ընտրություններ անցկացնելու հնարավորության ապահովումը պետության պարտավորությունն է, այլ ոչ թե առանձին քաղաքական միավորումների կամ անհատների: Համաձայն ՍԴՈ-703 որոշման՝ դրանից և Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորություններից է բխում նաև ՀՀ նախկին ընտրական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 4-րդ կետի պահանջը, համաձայն որի՝ «Պետությունը, օրենսդրությամբ վերապահված իրենց լիազորությունների շրջանակում՝ պետական կառավարման, տեղական ինքնակառավարման և կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով կազմավորող մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք պատասխանատվություն են կրում ընտրությունների նախապատրաստման, կազմակերպման, անցկացման օրինականության համար»:

Սահմանադրական դատարանը նաև գտել էր, որ պետությունը պարտավոր է այնպիսի երաշխիքներ ապահովել, որպեսզի.

- ա) ընտրական օրենսդրությունը զերծ լինի ընտրական իրավունքի արդյունավետ իրացումը խոչընդոտող թերություններից,
- բ) քաղաքական ընթացիկ գործունեությունը հստակ տարանջատվի նախընտրական քարոզչությունից,
- գ) բացառվի քաղաքական ու բարեգործական գործունեության միատեղումը,

դ) ընտրական գործընթացի բոլոր փուլերում կանխվի քաղաքական ու գործարար շահերի միահյուսման հնարավորությունը:

Սահմանադրական դատարանն իր նախկին որոշումներում բազմիցս անդրադարձել է նաև նախընտրական քարոզչության ու բարեգործության հստակ սահմանազատմանը և 2011 թվականին ընդունված ՀՀ ընտրական օրենսգրքի, մասնավորապես՝ 18 և 22-րդ հոդվածներով ամրագրված պահանջների հստակ կատարման համար անհրաժեշտ իրավական երաշխիքների ապահովմանը: Այս հարցում բացթողումներն ընտրախախտումների հիմնական պատճառն են դառնում:

Սահմանադրական դատարանի հիշյալ իրավական դիրքորոշումներն զգալի չափով հաշվի առնվեցին ՀՀ ընտրական օրենսգրքի բարեփոխումների ընթացքում: Նոր ընտրական օրենսգրքի նախագծի միջազգային փորձագիտական զնահատականները, ինչպես նաև 2012թ. մայիսի 6-ի ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրություններում միջազգային դիտորդական առաքելությունների մոտեցումները վկայում են, որ ընտրական գործընթացի իրավակարգավորման առաջընթացն ակնհայտ է: Սակայն Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ առանցքային խնդիր է շարունակում մնալ ընտրական գործընթացում քաղաքական ու գործարար շահերի միահյուսման կանխումը, ինչպես նաև քաղաքական ու բարեգործական գործունեության միատեղման բացառումը: Սահմանադրական դատարանը բազմիցս շեշտել է, որ այս խնդրի լուծումն օրգանապես շաղկապված է ՀՀ Սահմանադրության 65-րդ հոդվածի պահանջների հստակ երաշխավորման հետ: Ընտրական օրենսգրքի բարեփոխումները՝ համակարգային առումով ներդաշնակված նաև օրենսդրական այլ լուծումների հետ, նշված հիմնախնդիրը լիարժեք չեն հաղթահարել:

10. Դիմող կողմը, ինչպես նշվեց, ոչ հավաստի է համարում ընտրական ցուցակներում ընդգրկված ընտրողների թիվը, ինչպես նաև քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների թիվը: Դիմողի վերլուծական բնույթի դատողությունների հիմքում դրվում է այն վարկածը, որ ընտրական ցուցակներում պետք է ընդգրկված լինեին միայն Հայաստանի Հանրապետությունում բնակվող քաղաքացիները՝ վկայակոչելով նաև «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջները:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նախ արձանագրել, որ ՀՀ Սահմանադրության 30-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Հայաստանի Հանրապետության՝ տասնութ տարին լրացած քաղաքացիներն ունեն ընտրելու և հանրաքվեներին մասնակցելու, ինչպես նաև անմիջականորեն և կամքի ազատ արտահայտությամբ ընտրված իրենց ներկայացուցիչների միջոցով պետական կառավարմանը և տեղական ինքնակառավարմանը մասնակցելու իրավունք»: Այս իրավունքն օրենքով կարող է բացառվել միայն «...դատարանի վճռով անգործունակ ճանաչված, ինչպես նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով ազատազրկման դատապարտված և պատիժը կրող» քաղաքացիների համար:

ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետության ընտրողների ռեգիստրի հիման վրա կազմվում է համայնքի ընտրողների ցուցակ՝ ըստ ընտրական տեղամասերի, որում ընդգրկվում են սույն օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ համապատասխան ընտրության

ժամանակ ընտրելու իրավունք ունեցող անձինք»։ Օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասն իր հերթին սահմանում է, որ «Հայաստանի Հանրապետությունում ընտրելու իրավունք ունեն քվեարկության անցկացման օրը Հայաստանի Հանրապետության 18 տարին լրացած քաղաքացիները»:

Երկրորդ՝ սահմանադրաիրավական ներկա կարգավորումները չեն նախատեսում ընտրողների այնպիսի ցուցակների կազմում, որոնցում չեն ներառվի ընտրական իրավունք ունեցող, հաշվառումից դուրս չեկած և հանրապետությունից բացակայող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները: Միաժամանակ, նկատի ունենալով, որ տևական ժամանակով Հայաստանից դուրս գտնվող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների գերակշիռ մասը, մի կողմից, մշտական բնակության վայրում հաշվառումից դուրս չի գալիս, մյուս կողմից՝ այլ երկրներում հյուպատոսական հաշվառման չի կանգնում, ինչը փաստվել է նաև նախկինում Սահմանադրական դատարանի պահանջով ներկայացված նյութերով, թերևս, ցուցակների հետ կապված խնդրի լուծումը կամ պետք է փնտրել ընտրական համակարգի փոփոխության, կամ էլ բնակչության պետական ռեգիստրի վարման կարգի բարեփոխման շրջանակներում: Երկու դեպքում էլ լուծումը դուրս է ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի իրավասության շրջանակներից և վերաբերում է ՀՀ ընտրական օրենսգրքի, «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին» ՀՀ օրենքի և «ՀՀ քաղաքացիության մասին» ՀՀ օրենքի նորմերի համակարգային ու փոխհամաձայնեցված կանոնակարգմանը: Ընդ որում, ընտրական ցուցակներին առնչվող բոլոր խնդիրներն իրենց լուծումը պետք է ստանան մինչև քվեարկությունը: Այդ նպատակով է ընտրողների ռեգիստրը համարվում մշտապես վարվող փաստաթուղթ, որը կազմվում է ըստ մարզերի ու համայնքների և մատչելի է բոլորին:

11. Դիմողը, որպես իր դիրքորոշումները հիմնավորող լրացուցիչ փաստարկեր, վկայակոչում է նաև միջազգային դիտորդական առաքելությունների դիտարկումները: Չմայած դիտորդական առաքելությունների դիտարկումները դատավարական առումով ապացուցողական նշանակություն չունեն և ներկայացվել են որպես ամփոփ վերլուծական եզրահանգումներ, այսուհանդերձ, ՀՀ սահմանադրական դատարանը դրանք կարևոր է համարում թե՛ սույն գործի քննության և թե՛ Հայաստանում ընտրական գործընթացների հետագա բարելավման տեսանկյունից:

Գործի նյութերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ 2012թ. մայիսի 6-ի ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների միջազգային դիտարկման նախնական հանգամանքների և եզրակացությունների վերաբերյալ դիտորդական առաքելությունների համատեղ հայտարարության մեջ արտահայտված ընդհանուր գնահատականները և առանձին հարցերի վերաբերյալ կոնկրետ դիտորդություններն ու մտահոգություններն անհրաժեշտ ուշադրության են արժանի:

Ընտրությունների օրը 349 կարճաժամկետ դիտորդներ են տեղակայվել, այդ թվում՝ 60 անդամ ԵԱՀԿ ԽՎ պատվիրակությունից, 25 անդամ ԵԽԽՎ պատվիրակությունից, 10 անդամ ԵԽ պատվիրակությունից: Ընդհանուր առմամբ դիտորդներ են եղել ԵԱՀԿ 42 անդամ երկրներից: Ընտրությունները դիտարկվել են ընդհանուր 1982 ընտրական տեղամասերից ավելի քան 1000-ում: Չայների հաշվարկումը դիտարկվել է բոլոր ընտրատարածքներից 102 ընտրական տեղամասերում: Արդյունքների ամփոփումը դիտարկվել է բոլոր 41 ԸԸՀ-ներում:

- Միջազգային դիտորդների կողմից, մասնավորապես, արձանագրվել է, որ`
- Հայաստանի Հանրապետությունում 2012թ. մայիսի 6-ի Ազգային ժողովի ընտրությունները հատկանշվել են մրցակցային, ակտիվ և հիմնականում խաղաղ քարոզարշավի դրսևորմամբ,
- ընտրություններն անցկացվել են իրավական բարեփոխված դաշտի ներքո, ընտրական գործընթացները կազմակերպվել են պրոֆեսիոնալ և պատշաճ կարգով, հավաքների, խոսքի և տեղաշարժվելու ազատությունները հիմնականում հարգվել են, և թեկնածուները, հիմնականում, հնարավորություն են ունեցել ազատ քարոզչություն իրականացնել,
- ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ԸԴԱ կողմից մշտադիտարկված լրատվամիջոցներն իրականացրել են հիմնական քաղաքական մասնակիցների լայնածավալ լուսաբանում` հնարավորություն ընձեռելով վերջիններիս իրենց ձայնն ընտրողներին հասանելի դարձնել,
- նախընտրական քարոզչությունն ակտիվ էր, մրցակցային և ընդհանուր առմամբ խաղաղ,
- մինչ ընտրության օրը ընտրողների ցուցակները հասանելի են եղել հասարակության կողմից ստուգման համար, իսկ իշխանությունները տարբեր միջոցներ են ձեռնարկել դրանց որակը և ճշտությունը վերանայելու և բարելավելու համար,
- քվեարկության գիշերը միջազգային դիտորդների կողմից դիտարկված 41 ԸԸՀ-ներից 33-ում արդյունքների ամփոփման գործընթացը դրական է գնահատվել, միաժամանակ, գրեթե բոլոր ԸԸՀ-ներում գործընթացը եղել է թափանցիկ,
- ԿԸՀ-ն հավատարմագրել է դիտորդներ միջազգային կազմակերպություններից և 54 տեղական ՀԿ-ներից, և հավատարմագրման գործընթացն ընդհանուր առմամբ ամբողջական է եղել:

Նշվածով հանդերձ, մատնանշվել են ընտրական գործընթացներում տեղ գտած կոնկրետ բացեր ու թերություններ, որոնք, մասնավորապես, խմբավորված ձևով վերաբերում են հետևյալներին.

ա/ ընտրական օրենսգրքի քարոզչությանն առնչվող դրույթները երբեմն խախտվել են, մեծամասամբ` տեղական իշխանությունների և որոշ կուսակցությունների կողմից: Մա ներառում է դասերի ժամանակ քարոզչական միջոցառումներին ուսուցիչների ներգրավվածությունը, քարոզարշավի ընթացքում կուսակցությունների հետ կապ ունեցող կազմակերպությունների կողմից մարդկանց և համայնքներին նվերներ տալը և քարոզչական նյութեր փակցնելը դպրոցների ու համայնքային նշանակության շենքերին: Տեղ են գտել որոշ փաստեր վարչական ռեսուրսների չարաշահման առումով, ինչը չի նպաստել մասնակիցների համար հավասար մրցակցային դաշտի ապահովմանը,

բ/ այն եղանակը, որով ընտրական հանձնաժողովները և դատարանները քննարկել են ընտրություններին առնչվող բողոքները, հաճախ շահագրգիռ անձանց թողել են առանց իրենց բողոքների արդյունավետ քննության` հակասելով ԵԱՀԿ 1990թ. Կոպենհագենյան փաստաթղթի 5.10 պարբերությանը, ինչպես նաև Մարդու իրավունքների հանընդհանուր հռչակագրի 8-րդ հոդվածին: Ընտրական հանձնաժողովները, այդ թվում` կենտրոնական, և դատարանները հիմնականում որդեգրել են խիստ ձևական մոտեցում բողոքներն ուսումնասիրելիս: Բողոք բերելու և առաջին ատյանի դատարանի որոշումները բողոքար-

կելու սահմանափակ իրավունքը գումարվում են ընտրական բողոքների արդյունավետ լուծման բացակայությանը, չնայած նրան, որ ըստ դիտորդական առաքելությունների գնահատականի՝ դիմումների և բողոքների իրավական բովանդակությունը բավականին խրթին է,

գ/ քվեարկության օրվանից առաջ ԿԸՀ-ն ստացել է մոտ 494 դիմում: Դրանց գերակշռող մասը (461) ներկայացվել է միևնույն անձի կողմից, որոնք հիմնականում վերաբերել են որպես թեկնածուներ բարձրաստիճան պաշտոնյաների կողմից քարոզչություն իրականացնելուն և լրատվության անհամաչափ լուսաբանմանը: ԿԸՀ-ն մերժել է այս բողոքների քննությունը՝ հիմնավորելով, որ անհատ անձինք նման բողոքներ բերելու իրավունք չունեն: Միևնույն ժամանակ, ԿԸՀ-ն ուսումնասիրել է այս դիմումներում ներկայացված որոշ փաստեր և խախտումներ չի հայտնաբերել: Գրեթե բոլոր մյուս դիմումների քննությունը ԿԸՀ-ի կողմից մերժվել է ձևական հիմքերով:

Քվեարկության օրվանից առաջ 30 բողոք է ներկայացվել ԸԸՀ-ներին, որոնք հիմնականում առնչվել են քարոզչության կանոնների խախտումներին, ներառյալ՝ ձայների գնում, քարոզչություն դադարեցնելու և պաստառների վերաբերյալ կանոնների խախտում: Գործերի մեծ մասը պատշաճ կերպով չի քննարկվել,

դ/ միջազգային դիտորդներն արձանագրել են նաև մի շարք խախտումներ քվեարկության և ձայների հաշվարկման գործընթացներում:

Նշված բնույթի խախտումների օրինակներ են արձանագրել նաև տեղական դիտորդական առաքելությունները:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ խախտումները, որքան էլ որ մասնակի բնույթ ունենան կամ վիճահարույց լինեն, ստվերում են ընտրական գործընթացը և պետք է անհրաժեշտ ուշադրության առարկա հանդիսանան ու ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 49-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով քննարկման առարկա դառնան:

12. Ընտրական գործընթացի տարբեր մասնակիցների, ինչպես նաև դիտորդների ու հանրային վերահսկողության առանձին սուբյեկտների արձագանքները վկայում են, որ ՀՀ Ազգային ժողովի 2012թ. մայիսի 6-ի ընտրություններում բարելավված ընտրական օրենսգրքի, կազմակերպական պատշաճ մակարդակի, նախընտրական թափանցիկ ու ակտիվ քարոզչության հետ մեկտեղ, առավել մտահոգիչ խնդիրը շարունակում է մնալ ընտրական գործընթացի նկատմամբ հանրային վստահության ցածր մակարդակը: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այս հարցում, իրավական խնդիրների հետ միաժամանակ, էական նշանակություն ունեն քաղաքական, աշխարհաքաղաքական, սոցիալ-հոգեբանական, արժեքանական և բազմաթիվ այլ բնույթի գործոններ: Իրավական առումով առաջին պլան են մղվում դարձյալ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի առանձին լուծումներ: Մասնավորապես, օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 5-րդ մասի՝ անձը հաստատող փաստաթղթի դրոշմակնքման և այն առնվազն 12 ժամ պահպանվելու դրույթը վստահության լրացուցիչ երաշխիք ապահովելու փոխարեն զգալի անվստահություն սերմանեց: Չնայած քայլեր ձեռնարկվեցին վիճակը շտկելու համար, այսուհանդերձ, տվյալ իրավադրույթը վերանայման կամ իրավական առավել հստակ երաշխավորման անհրաժեշտություն ունի:

Նկատի ունենալով, որ անվստահության պատճառ են դառնում նաև ընտրացուցակները, Սահմանադրական դատարանը, հաշվի առնելով նաև 2012թ. մա-

յիսի 5-ի ՍԴՈ-1027 որոշման մեջ արտահայտած իրավական դիրքորոշումները, գտնում է, որ անհրաժեշտ է ընդլայնել ընտրական գործընթացին մասնակից այն իրավասուբյեկտների շրջանակն ու նրանց հնարավորությունները, ովքեր իրավասու կլինեն ծանոթանալ ընտրողների ստորագրած ցուցակներին ու ինքնուրույն քաղվածքներ կատարել՝ քվեարկության արդյունքների բողոքարկման գործընթացի շրջանակներում: Ընդհանրապես օրենսդրական հետագա բարեփոխումների առանցքը պետք է դառնա բողոքարկման համակարգի գործունակության հետագա բարձրացումը, և այս առումով ուշադրության են արժանի նաև դիմողի դիտարկումները:

Սույն որոշման 6-րդ կետում նշվեց, որ ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանությունն ունի որոշակի առանձնահատկություններ Հայաստանի Հանրապետությունում: Այս հարցում վարչական դատարանի դերի բարձրացումը ենթադրում է նաև արդարադատության անհրաժեշտ որակի ապահովում: Միջազգային դիտորդական առաքելությունների դիտարկումները, ինչպես նաև ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումները վկայում են, որ այս ոլորտում նույնպես օրենսդրական երաշխիքների ամրապնդման անհրաժեշտություն է առաջանում: Հատկապես կարևորվում են վարչական դատարանում նման վեճերի քննության դատավարական ընթացակարգերի լուրջ բարեփոխման և Հայաստանի Հանրապետությունում բնակության մասին ներկայացվող տեղեկանքների հետ կապված վեճերի սահմանված ժամկետներում ըստ էության լուծման խնդիրները:

13. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ հանրային մտահոգության առարկան շարունակում է մնալ ընտրական, քաղաքական ու իրավական մշակույթի ցածր մակարդակը, որի բարձրացումը թե՛ պետության և թե՛ քաղաքական ուժերի խնդիրն է:

Ընտրական ողջ գործընթացի և Սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմում-բողոքների վերլուծությունը վկայում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում ընտրական միջավայրի մեծագույն բացերից մեկը շարունակում է մնալ իրավական միջոցներով ընտրական գործընթացի քաղաքական վերահսկման ցածր մակարդակը: Նոր ընտրական օրենսգրքի ընձեռած հնարավորությունները, ինչպես նշվեց, լիարժեք չիրացվեցին թեկնածուների, նրանց վստահված անձանց ու ընտրական հանձնաժողովների համապատասխան անդամների կողմից:

Վերլուծությունները և Սահմանադրական դատարան կողմերի ներկայացրած նյութերը վկայում են, որ մի քանի անհատներ ու հասարակական կազմակերպություններ շատ ավելի ակտիվ ու արդյունավետ քայլեր են ձեռնարկել ընտրական իրավունքների պաշտպանության ուղղությամբ, քան դրան կոչված հազարավոր վստահված անձինք ու ընտրական հանձնաժողովների անդամներ: Սահմանադրական դատարանը դրական է համարում հատկապես քաղաքացիական հասարակության դերակատարության մեծացումն ընտրական գործընթացի վերահսկման նկատմամբ և գտնում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը հանրային վերահսկման իրավական հիմքերի ամրապնդման ուղղությամբ նոր լուծումներ պետք է նախատեսի:

Լուրջ խնդիրներից մեկն էլ նախընտրական ծրագրերին օրենքով ներկայացվող պահանջների ամրապնդման անհրաժեշտությունն է: ՀՀ ընտրական

օրենսգրքում այդ ծրագրերի մասին հիշատակվում է միայն 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասում՝ նախատեսելով, որ «Համապետական և Երևանի ավագանու ընտրությունների ժամանակ թեկնածուները, համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունները (կուսակցությունների դաշինքները) կարող են ներկայացնել իրենց նախընտրական ծրագրերը կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի սահմանած էլեկտրոնային ձևով՝ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայքում տեղադրելու համար: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը այդ ծրագրերը տեղադրում է համացանցային կայքում ներկայացվելուց հետո՝ մինչև հաջորդ աշխատանքային օրվա ավարտը»: Օրենսգրքի՝ նախընտրական քարոզչությանը նվիրված 5-րդ գլուխը հիմնականում լուծում է տեխնիկականակերպչական բնույթի խնդիրներ: Որևէ ձևով չի հստակեցվում, թե նախընտրական քարոզչության բուն բովանդակությունը ներկայացնող նախընտրական ծրագրերն ինչ են իրենցից ներկայացնում և իրավական ինչ պահանջներ պետք է բավարարեն: Գործի քննությունը վկայում է նաև, որ տվյալ նորմը ձևական բնույթ է կրել ու որևէ կուսակցության կողմից նման ծրագիր չի ներկայացվել ու տեղակայվել համացանցում:

Այս խնդիրն առավել կարևորվում է սահմանադրական բարեփոխումներից հետո ՀՀ Ազգային ժողովի դերի մեծացման, ինչպես նաև համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների դեպքում: Վերջին հաշվով, ընտրողը մանդատը վստահում է ոչ թե անձի, այլ կուսակցությանը, ինչն իր հերթին ինքնուրույն քննարկման հարց է: Այսուհանդերձ, ՀՀ սահմանադրական դատարանը 2009թ. հունիսի 30-ի ՄԳՈ-810 որոշման մեջ, մասնավորապես, արձանագրել է, որ «Կուսակցությունների մասին ցանկացած դասական սահմանում ելնում է այն ակնհայտ ճշմարտությունից, որ տվյալ միավորման գործունեության նպատակը հասարակության և պետության քաղաքական կյանքին մասնակցելն է, քաղաքական իշխանության մաս կազմելը, քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելն ու այն իրականացնելը: Անառարկելի է, որ չի կարող լինել ժողովրդրդավարական պետական համակարգ՝ առանց անհրաժեշտ քաղաքական կառուցակարգերի: Չի կարող լինել նաև հասարակական կայունություն՝ առանց կարողունակ քաղաքական ուժերի կողմից երկրի այսօրվա ու վաղվա համար ժողովրդավարական եղանակներով քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելու: Կուսակցությունն իր հանրային առաքելությունը կարող է իրականացնել միայն այն դեպքում, երբ ոչ միայն ծրագրային ցանկություն, այլև անհրաժեշտ ու բավարար կարողունակություն ունի քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելու համար, և դա տեսանելի ու գնահատելի է ընտրողի կողմից: Համամասնական ընտրակարգով իրականացվող ընտրությունները կոչված են ոչ միայն ձևավորելու կայուն ու գործունակ օրենսդիր իշխանություն, այլև վճռորոշ դեր ունենալու երկրի քաղաքական կառուցակարգի կայացման ու ամրապնդման գործում:

Միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ ընտրական օրենսդրությամբ նախատեսված, այսպես կոչված, «մաքուր» համամասնական ընտրակարգն այնպիսին է, որ ընտրողը ձայնը տալիս է որևէ քաղաքական ուժի՝ նրա քաղաքական կողմնորոշումների ու հանրությանը ներկայացրած ծրագրային մոտեցումների հիման վրա»:

Իրավական կարգավորումից դուրս թողնելով նախընտրական ծրագրերին ներկայացվող պահանջները՝ ստեղծվում է մի վիճակ, երբ քաղաքական ուժերի

բացարձակ հայեցողությանն են թողնվում ընտրողներին ներկայացվող խոստումների ծավալն ու բնույթը: Գործնականում առանձին քաղաքական ուժերի ծրագրային դրույթները շեղվում են ակնկալվող պետաիշխանական գործառույթների բնույթից: Ավելին, ուռճացված և ոչ համարժեք խոստումները բովանդակելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 7-րդ մասի հատկանիշներ՝ կպահանջեն համարժեք իրավական գնահատական:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ համապատասխան ավանդույթների բացակայության պայմաններում ընտրական գործընթացի մասնակիցների ծրագրային մոտեցումների նկատմամբ իրավական կոնկրետ պահանջի առաջադրումը և այն օրենսդրորեն ամրագրելը ժողովրդավարական ընտրությունների կազմակերպման կարևոր գրավականներից մեկը կարող է հանդիսանալ:

14. Համադրելով դիմող և պատասխանող կողմերի ապացուցողական նշանակություն ունեցող փաստարկները, գնահատելով գործում առկա նյութերը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ, ՀՀ ընտրական համակարգի հետագա զարգացման խնդիրներով հանդերձ, 2012 թվականի մայիսի 6-ի ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի տրամադրության տակ եղած օրենքով նախատեսված հիմքերը՝ իրենց ամբողջության մեջ, օբյեկտիվ իրավական նախադրյալ են հանդիսացել 2012 թվականի մայիսի 13-ի N 265-Ա որոշումն ընդունելու համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի, 102-րդ հոդվածի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 74-րդ հոդվածների դրույթներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**:

1. «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով պատգամավորներ ընտրվելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի մայիսի 13-ի N265-Ա որոշումը թողնել ուժի մեջ:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**31 մայիսի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1028**

136 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱՎԳԻՐ ♦ 3(65)2012

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 6-Ի ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՄԵԾԱՄԱՍՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՐԳՈՎ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԹԻՎ 37 ԸՆՏՐԱՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՄԱՅԻՍԻ 11-Ի ԹԻՎ 31-Ա ՈՐՈՇՄԱՆ ՀՇՏ ԿԱՊՎԱԾ
ՎԵՃԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

5 հունիսի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ

դիմող կողմի՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով թիվ 37 ընտրատարածքում պատգամավորի թեկնածու Ս. Հարությունյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցիչներ՝ թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Ա. Ստեփանյանի և ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության պետ Ն. Հովհաննիսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25 և 74-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի մայիսի 6-ի ՀՀ Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով ընտրության արդյունքներով թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի մայիսի 11-ի թիվ 31-Ա որոշման հետ կապված վեճի վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով թիվ 37 ընտրատարածքում պատգամավորի թեկնածու Ս. Հարությունյանի՝ 16.05.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(65)2012

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ 2012թ. մայիսի 21-ի աշխատակարգային նիստում քննարկելով վերոհիշյալ դիմումը, որոշում է կայացրել՝ համաձայն «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 3-րդ, 5-րդ մասերի, 74-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ գործն ընդունել քննության և գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավել թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովին: Նշված որոշմամբ գործով զեկուցող է նշանակվել ՀՀ սահմանադրական դատարանի անդամ Վ. Պողոսյանը:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով դիմումը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց.**

1. Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի ընտրություններն անցկացվել են 2012 թվականի մայիսի 6-ին՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 68-րդ հոդվածում նախատեսված ժամկետում: Ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 41-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերով կազմավորվել է թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովը: Ընտրատարածքը ներառում է թվով 77 ընտրական տեղամաս:

Թիվ 37 ընտրատարածքում մեծամասնական ընտրակարգով գրանցվել ու քվեաթերթիկներում ընդգրկվել են Ազգային ժողովի պատգամավորի 4 /չորս/ թեկնածու: Ըստ թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի ընտրատարածքում ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ արձանագրության՝ ընտրողների ընդհանուր թիվը 53949 է, իսկ ընտրություններին մասնակցել է 35741 ընտրող: Թեկնածուների օգտին տրված ձայների թիվը 34398 է, որը բաշխվել է հետևյալ կերպ. Հ. Գրիգորյան՝ 19894, Թ. Հակոբյան՝ 11822, Ս. Հարությունյան՝ 1492, Վ. Վարդազարյան՝ 1190: Անճշտությունների թիվը կազմել է 25:

Թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2012թ. մայիսի 11-ի թիվ 31-Ա որոշումով թիվ 37 ընտրատարածքից Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով ընտրված պատգամավոր է ճանաչվել առավել կողմ ձայներ ստացած Հ. Գրիգորյանը:

2. Դիմողը գտնում է, որ անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել թիվ 37 ընտրատարածքում Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավոր ընտրվելու մասին թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի մայիսի 11-ի թիվ 31-Ա որոշումը:

Դիմողի պնդմամբ՝ թիվ 37 ընտրատարածքում մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավորի թեկնածու Թաթուլ Երվանդի Հակոբյանի գրանցումն անօրինական է, քանի որ նա օրենքով սահմանված կարգով վերջին հինգ տարում Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես չի բնակվել: Սույն փաստի առնչությամբ դիմողը նախ երկու անգամ դիմել է ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչություն՝ նույն վարչության Երևան քաղաքի Նոր Նորքի բաժանմունքի կողմից Թ. Հակոբյանին տրված՝ վերջին հինգ տարում ՀՀ-ում մշտապես բնակվելու մասին տեղեկանքն անվավեր ճանաչելու խնդրանքով: Դիմումները մերժվել են: Նույն պահանջով դիմողը դիմել է նաև ՀՀ վարչա-

կան դատարան: Վերջինս իր՝ 02.04.2012թ. որոշմամբ հայցադիմումի ընդունումը մերժել է: Դիմողն այնուհետև նոր հայցապահանջ է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան: ՀՀ վարչական դատարանը՝ հինգ դատավորի կազմով, որպես երրորդ անձ ներգրավելով Թաթուլ Հակոբյանին, քննության է առել հայցադիմումը և իր՝ 06.04.2012թ. որոշմամբ մերժել է Ս. Հարությունյանի՝ թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի՝ իր դիմումը մերժելու մասին 01.04.2012թ. և Թաթուլ Հակոբյանին որպես ԱԺ պատգամավորի թեկնածու գրանցելու վերաբերյալ որոշումներն անվավեր ճանաչելու հայցադիմումը: Վարչական դատարանը գտել է, որ հայցն անհիմն է, և դիմողի կողմից վիճարկվում է ոչ թե Թ. Հակոբյանի ՀՀ-ում մշտապես բնակվելու վերաբերյալ տեղեկանքի տրմանն ուղղված գործողությունը, այլ այդ տեղեկանքի առկայության պայմաններում թիվ 37 ԸԸՀ-ի կողմից թեկնածուին գրանցելու փաստը: Դիմողը գտնում է, որ վարչական դատարանն ապօրինի որոշում է կայացրել՝ մերժելով իր հայցադիմումը:

Ըստ դիմողի՝ ընտրողների անձնագրերում դրված դրոշմակնիքների ժամանակից շուտ անհետանալը նպաստել է ՀՀ-ից բացակայող քաղաքացիների փոխարեն քվեարկություն կազմակերպելուն:

Դիմողը նշում է նաև, որ ընտրությունների նախապատրաստման և անցկացման ընթացքում տեղի են ունեցել ՀՀ ընտրական օրենսգրքի տարաբնույթ խախտումներ, որոնք, իր կարծիքով, ազդել են ընտրատարածքում ընտրությունների արդյունքների վրա և գտնում է, որ քվեարկության արդյունքներն իրենց մեջ պարունակող պարկերում առկա են ի վնաս իրեն կատարված օրինախախտումները հաստատող բազում իրեղեն ապացույցներ: Ըստ դիմողի՝ ընտրությունների արդյունքների վրա ամենաառևանգ ազդեցությունն է ունեցել այն իրողությունը, որ քվեարկության ընթացքում իր օգտին տրված ձայների մեծ մասը հաշվարկվել է ՀՀԿ թեկնածու Հայկ Գրիգորյանի, Թաթուլ Հակոբյանի, անգամ «Հայ ազգային կոնգրես» կուսակցությունների դաշինքի թեկնածու Վարազդատ Վարդազարյանի օգտին:

3. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ թիվ 37 ընտրատարածքում քվեարկության արդյունքներով ընդունված որոշումն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ դիմողի պահանջն անհիմն է, քանի որ թիվ 37 ընտրատարածքում ՀՀ ԱԺ մեծամասնական ընտրակարգով ընտրությունների ընթացքում տեղի չեն ունեցել այնպիսի խախտումներ, որոնք կարող էին հիմք հանդիսանալ հանձնաժողովի կողմից այլ որոշում կայացնելու համար: Ի պատասխան դիմողի ներկայացրած հարցադրումների՝ պատասխանողը նշում է, որ քաղաքացի Թ. Հակոբյանի կողմից ներկայացվել են ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 115-րդ հոդվածով սահմանված բոլոր փաստաթղթերը, այդ թվում՝ լիազոր մարմնի տեղեկանքը՝ վերջինս հինգ տարում Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվելու մասին: Ավելին, ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության պետի գրությամբ ևս մեկ անգամ փաստվել է, որ վարչական մարմնի կողմից կրկին անգամ ուսումնասիրվել են քաղաքացի Թաթուլ Հակոբյանին տեղեկանք տրամադրելու համար հիմք հանդիսացած փաստական հանգամանքները և վերջինս հինգ տարում Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվելու մասին օրենքով սահմանված պահանջը չբավարարող տվյալներ չեն հայտնաբերվել:

Ընտրական ցուցակներում ընդգրկված ընտրողների թվի առնչությամբ պատասխանողը նշում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի վերլուծությունից բխում է, որ ընտրական իրավունք ունեցող ՀՀ այն քաղաքացիները, ովքեր բացակայում են Հայաստանի Հանրապետությունից՝ անկախ ՀՀ ժամանելու հաճախականությունից, կարող էին և պետք է ընդգրկված լինեին ընտրողների ցուցակներում: Դա պայմանավորված է ՀՀ քաղաքացու ընտրական իրավունքի իրացման հնարավորությամբ: Իսկ ինչ վերաբերում է այն հանգամանքին, որ հիշյալ անձանց փոխարեն քվեարկություն է տեղի ունեցել, ապա պատասխանողը գտնում է, որ այդ պնդումն անհիմն է, քանի որ դիմողը չի ներկայացրել որևէ դեպք այլ անձի փոխարեն քվեարկություն կատարելու առնչությամբ:

Անձը հաստատող փաստաթղթերի վրա դրվող դրոշմակնիքների առնչությամբ պատասխանողը նշում է, որ դրոշմակնիքի արագ անհետանալու փաստը չի կարող ազդեցություն ունենալ քվեարկության արդյունքների վրա, քանզի քանաքի կիրառումն ընդամենը լրացուցիչ, սակայն ոչ միակ միջոցն է կրկնակի քվեարկությունը բացառելու համար: Ավելին, ԸԸՀ որևէ դիմում-բողոք չի ներկայացվել և ՏԸՀ-ների գրանցամատյաններում չկան գրառումներ ընտրական տեղամասերում կրկնակի քվեարկության դեպքերի մասին:

Դիմողի կողմից մատնանշված ընտրախախտումների տարբեր դեպքերի առնչությամբ պատասխանողը գտնում է, որ դրանք ընդհանուր հարցադրումներ են, և դիմողը որևէ կոնկրետ փաստով դրանց հիմնավորումներ չի ներկայացնում: Միակ օրինակը, որ բերում է դիմողը թիվ 37/37 ընտրատեղամասի վերաբերյալ, չնայած տվյալների աղբյուրի անհայտ լինելուն, դարձյալ վկայում է, որ դիմողի ներկայացրած տվյալների և պաշտոնական արդյունքների միջև որևէ տարբերություն առկա չէ տեղամասում քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների թվի և հաղթող ճանաչված թեկնածուին տրված ձայների միջև:

Ինչ վերաբերում է քվեարկության արդյունքներին, ապա պատասխանողը գտնում է, որ դիմողը դրանք չի բողոքարկել կամ դրանց վերահաշվարկի որևէ պահանջ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողով չի ներկայացրել, իսկ դիմումում ներկայացվող դատողություններն անհիմն են ու չփաստարկված:

4. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողի առաջին հիմնական փաստարկը վերաբերում է Թաթույ Հակոբյանին թիվ 37 ընտրատարածքում մեծամասնական ընտրակարգով ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորի թեկնածու գրանցելու վերաբերյալ թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 01.04.2012թ. թիվ 21-Ա որոշման ենթադրյալ անօրինականությանը:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2012թ. մայիսի 31-ի ՍԴՈ-1028 որոշման մեջ, անդրադառնալով թեկնածուների գրանցման շուրջ ծագած վեճերին և վերջիններիս առնչությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանի ու ՀՀ վարչական դատարանի իրավագործությունների տարանջատման խնդրին, վերահաստատելով իր՝ ՍԴՈ-433, ՍԴՈ-703 և ՍԴՈ-736 որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումները, ամրագրել է, որ «...բոլոր այն հարցերը, որոնք առնչվում են ընտրությունների ժամանակ թեկնածուների գրանցման շուրջ առաջացած վեճերին, որոնց լուծումն օրենքով սահմանված կարգով վերապահված է ՀՀ վարչական դատարանին, Սահմանադրական դատարանում առանձին քննության առարկա չեն կարող հանդիսանալ, իսկ որպես ապացուցողական

հիմք ընդունվում են վարչական դատարանի վերջնական ակտերը»: Դա բխում է ՀՀ Սահմանադրության 5 և 100-րդ հոդվածների պահանջներից:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողի կողմից թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի վերոհիշյալ 01.04.2012թ. թիվ 21-Ա որոշումը վիճարկվել է ՀՀ վարչական դատարանում: Նշված որոշումն անվավեր ճանաչելու՝ դիմողի պահանջը մերժվել է ՀՀ վարչական դատարանի 2012թ. ապրիլի 6-ի վերջնական որոշմամբ: Միաժամանակ, ՀՀ վարչական դատարանն իր որոշման մեջ որպես գրանցման հետ կապված խնդրո առարկա վեճում դիմողի իրավունքների պաշտպանության պատշաճ միջոց է մատնանշել ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության Երևան քաղաքի Նոր Նորքի բաժնի գործողության վիճարկումը վարչական դատարանում, ինչը դիմողը չի իրացրել:

Բոլոր դեպքերում, համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 5 և 100-րդ հոդվածների, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46 և 118-րդ հոդվածների, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 145 և 150-րդ հոդվածների՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավասու չէ ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված վեճի շրջանակներում քննության առարկա դարձնել բոլոր այն հարցերը, որոնց լուծման իրավասությամբ օրենքով սահմանված կարգով օժտված է ՀՀ վարչական դատարանը, և որի որոշումներն այդ հարցերով վերջնական են ու վերանայման ենթակա չեն, կամ գնահատել վարչական դատարանի դատական ակտի իրավաչափությունը:

Ինչ վերաբերում է Սահմանադրական դատարանին ուղղված՝ դիմողի միջնորդությանը՝ լրացուցիչ ապացույցների ձեռքբերման նպատակով համապատասխան հանձնախմբեր ձևավորելու առնչությամբ, ապա Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 73-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 74-րդ հոդվածի 8-րդ մասի հիման վրա համապատասխան հանձնախմբեր կարող են ձևավորվել **ճախ**՝ միայն Սահմանադրական դատարանի իրավասությանը վերաբերող հարցերի կապակցությամբ ապացույցներ ձեռք բերելու նպատակով, **եքլյորող**՝ երբ ակնհայտ փաստարկվում է, որ արգելափակվել են դիմողի կամ նրա վստահված անձանց իրավունքները կոնկրետ վերահսկողական գործողություն իրականացնելիս, և նման հանգամանքը հաշվի չի առնվել ընտրության արդյունքներն ամփոփելու ժամանակ: Դիմողը դատարանին նման փաստարկներ ու հիմնավորումներ չի ներկայացրել:

5. Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2007թ. հունիսի 10-ի ՍԳՈ-703 որոշման մեջ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «...եթե դիմող կողմն ընտրությունների նախապատրաստման, անցկացման և արդյունքների ամփոփման գործընթացով պայմանավորված ընտրական հանձնաժողովների, իրավասու այլ մարմինների որոշումները, գործողությունները կամ անգործությունը մինչև Սահմանադրական դատարան դիմելը ՀՀ ընտրական օրենսգրքով և իրավական այլ ակտերով նախատեսված՝ արտադատական (վարչական) կամ դատական կարգով չի բողոքարկել, այսինքն՝ օրենսդրությամբ նախատեսված ընթացակարգով և ժամկետներում չի օգտագործել (սպառել) իր ընտրական իրավունքների պաշտպանության՝ օրենքով նախատեսված բոլոր միջոցները,

ապա լիարժեք չեն դառնում Սահմանադրական դատարանում ընտրությունների արդյունքներով քննվող հանրային-իրավական վեճի շրջանակներում ապացուցողական նշանակություն ունեցող փաստեր ներկայացնելու և դրանցով իր փաստարկները հիմնավորելու նրա դատավարական հնարավորությունները»։ Նշված իրավական դիրքորոշմանը համապատասխան գնահատելով դիմողի ներկայացրած մյուս բոլոր փաստարկները՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է.

առաջին՝ դիմողի առանձին պնդումներ վերաբերում են նախընտրական քարոզչության կազմակերպման ընթացքում օրենքի պահանջների ենթադրյալ խախտումներին։ Այդ խախտումների առնչությամբ, սակայն, դիմողն օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում իրավասու մարմիններին համապատասխան դիմում չի ներկայացրել և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով քննության առարկա չի դարձրել,

երկրորդ՝ դիմողի պնդմամբ ընտրախախտումներ են տեղի ունեցել նաև քվեարկության փուլում։ Վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշմանը համապատասխան՝ նշված ենթադրյալ խախտումների վերաբերյալ պնդումները Սահմանադրական դատարանում կարող էին ապացուցողական նշանակություն ստանալ օրենսդրությամբ նախատեսված ընթացակարգով և ժամկետներում դիմողի ընտրական իրավունքների պաշտպանության համապատասխան միջոցների օգտագործման արդյունքում ձեռք բերված նյութերով։ Մինչդեռ դիմողը որևէ տեղամասի առնչությամբ չի ներկայացրել քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի կամ տեղամասերում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու պահանջ։ Այս փաստը հաշվի առնելով՝ Սահմանադրական դատարանն անհիմն ու ժամանակավրեպ է համարում նաև դիմողի միջնորդությունը դիմումում քվեարկված թվով 40 և մյուս /այսինքն՝ բոլոր/ ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկ կատարելու վերաբերյալ։

Ինչ վերաբերում է ընտրողների ցուցակներում Հայաստանի Հանրապետությունից բացակայող քաղաքացիների ընդգրկման՝ դիմողի կողմից առաջադրված խնդրին, ապա դրա վերաբերյալ իր մոտեցումներն ու իրավական դիրքորոշումները Սահմանադրական դատարանն արտահայտել է իր՝ 2012թ. մայիսի 31-ի ՍԴՈ-1028 որոշման մեջ։

6. Գործի նյութերի համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ սույն գործի բնորոշ առանձնահատկություններն ամփոփ ձևով հանգում են հետևյալներին։

Առաջին՝ դիմողը, ՀՀ Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով ընտրության արդյունքներով թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի որոշման հետ կապված վեճի շրջանակներում, բողոքարկում է ոչ թե մեծամասնական ընտրակարգով ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր ընտրված, այլ ընտրողների ձայների թվով երկրորդ տեղն զբաղեցնող թեկնածուի՝ որպես այդպիսին գրանցման իրավաչափության հարցը։ Բացի նրանից, որ, ինչպես նշվեց, օրենքով սահմանված կարգով թեկնածուների գրանցման վեճերը քննվում և վերջնական լուծում են ստանում ՀՀ վարչական դատարանում, նաև ակներև է, որ պասիվ ընտրական իրավունքի իրացման առումով եթե նույնիսկ քվեարկության արդյունքներով երկրորդ տեղն զբաղեցրած թեկնածուի օգտին տրված ձայներն ամբողջությամբ գումարվեին դիմողի օգտին տրված ձայներին,

միևնույն է՝ այն 6580 ձայնով կամ 33.1 տոկոսով պակաս կլիներ ընտրված ճանաչված թեկնածուի օգտին տրված ձայներից:

Երկրորդ՝ դիմողն ընդհանուր դժգոհություն արտահայտող դատողություններից բացի դատական քննության համար անհրաժեշտ ապացուցողական նշանակություն ունեցող որևէ փաստարկ չի ներկայացնում քվեարկության արդյունքների ոչ հավաստի լինելու հիմքով իր պասիվ ընտրական իրավունքի խախտումը հիմնավորելու վերաբերյալ, ինչը պարտավոր կլիներ հաշվի առնել ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովը վեճի առարկա որոշումն ընդունելիս: Դիմողը ՀՀ ընտրական օրենսգրքով ընձեռված որևէ վերահսկողական իրավասություն սահմանված կարգով չի իրացրել՝ փաստելու համար քվեարկության արդյունքների հետ կապված այնպիսի իրավախախտումներ, որոնք ազդել են իր ընտրական իրավունքի իրացման վրա: Դիմողը գլխավորապես հենվում է տարաբնույթ դատողությունների ու կարծիքների, այլ ոչ թե ապացուցողական նշանակություն ունեցող կոնկրետ փաստերի վրա, ինչը դատական գործընթացում ընդունելի չէ:

Երրորդ՝ դիմողը չի ներկայացնում այնպիսի կոնկրետ փաստեր, որոնք հիմնավոր ձևով վկայելին իր կամ իր վստահված անձանց իրավունքների ոտնահարման մասին՝ տեղամասերում քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի կամ դրանք անվավեր ճանաչելու ուղղությամբ օրենքով սահմանված կարգով քայլեր իրականացնելիս: Այդ պատճառով էլ, ինչպես նշվեց, իրավական հիմքից զուրկ է դիմողի միջնորդությունը՝ բացառապես բոլոր ընտրական տեղամասերում Սահմանադրական դատարանի կողմից վերահաշվարկներ կատարելու առնչությամբ: ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերի համաձայն՝ դիմողն անձամբ և իր վստահված անձինք ժամանակին ու օրենքով սահմանված կարգով նման պահանջ կարող էին ներկայացնել ու իրականացնել ցանկացած ընտրական տեղամասի վերաբերյալ, ինչը, ըստ գործի նյութերի, չի արվել: Ուստի, քվեարկության արդյունքների ոչ հավաստիության պարզապես վկայակոչմամբ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի որոշումը վիճարկելն իրավական առումով դառնում է չփաստարկված, իսկ նման ձևով նոր վերահաշվարկի պահանջի առաջադրումը դուրս է գալիս նաև սահմանադրաիրավական վեճի շրջանակներից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63, 64 և 74-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց.**

1. «Թիվ 37 ընտրատարածքում Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավոր ընտրվելու մասին» թիվ 37 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի մայիսի 11-ի թիվ 31-Ա որոշումը թողնել ուժի մեջ:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**5 հունիսի 2012 թվականի
ՄԴՈ - 1029**

**ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
ՀՀ ՄԳ 05.05.2012 Թ.
ՈՐՈՇՄԱՆ ՄԱՍԻՆ**

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների դիմումի հիման վրա քննության առնելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի և 33-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործը, ՀՀ սահմանադրական դատարանը փաստեց, որ տվյալ հարցի առնչությամբ բազմիցս հստակ դիրքորոշում են արտահայտել Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը (Վենետիկի հանձնաժողով) և ԵԱՀԿ Մարդու իրավունքների և ժողովրդավարական հաստատությունների գրասենյակը, որոնց կողմից են մշակվել այս ոլորտին առնչվող եվրոպական հիմնական չափորոշիչները: Ընդհանուր մտեցումն այն է, որ խնդրի լուծումը փնտրվում է ոչ թե տեղեկատվության ազատության իրավունքի բացարձակեցման, այլ դրա իրավաչափ սահմանափակման ու նաև այլոց իրավունքների պաշտպանության երաշխիքների ապահովման համատեքստում:

Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի «Ընտրական հարցերում

բարենպաստ գործունեության կանոնագիրք. ցուցումներ և բացատրական զեկույց» 30.10.2002թ. (CDL-AD (2002) 23) փաստաթղթի 4-րդ կետի /գաղտնի ընտրական իրավունք /c/-րդ ենթակետում շեշտվում է. որ «Փաստացի քվեարկած անձանց ցուցակը չպետք է հրապարակվի», իսկ Բացատրական զեկույցի 54-րդ կետում պարզաբանվում է. «...քանի որ քվեարկության չմասնակցելը կարող է վկայել քաղաքական ընտրության մասին, ապա քվեարկած անձանց ցուցակը չպետք է հրապարակվի»: Այդ փաստաթուղթը նախ ընդունվել է Եվրախորհրդի ժողովրդավարական ընտրությունների խորհրդի կողմից, հետագայում հաստատվել է Եվրախորհրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի 2003 թվականի հունվարի 30-ի 1320 (2003) բանաձևով և հավանության է արժանացել Եվրախորհրդի Նախարարների կոմիտեի 2004 թվականի մայիսի 13-ի 114-րդ նիստում ընդունված «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագրքի մասին» հռչակագրով՝ զնահատելով դրանում ամրագրված ցուցումները որպես եվրոպական ընտրական ժառանգության հիմնարար սկզբունքների արտացոլում:

Նշված մտեցումներն իրավաչափ, ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններին ու ՀՀ Սահմանադրությանը համահունչ համարելով հանդերձ, ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտել է, որ սահմանադրաիրավական առումով «հրապարակման ենթակա չեն» կամ «չպետք է հրապարակվի» արտահայտությունները չեն կարող այնպիսի տարածական մեկնաբանություն ստանալ, որ խոչընդոտվի ազատ ընտրությունը կամ արգելափակվի ընտրողների ստորագրած ցուցակների ուսումնա-

սիրության հնարավորությունը՝ ընտրական իրավունքի պաշտպանության համատեքստում, ինչպես նաև դրանց չիրապարակման սահմանափակումը որևէ կերպ տարածվի նման տեղեկությունները դատարաններին տրամադրելու վրա: ՀՀ ՍԳ-ն գտել է, որ վեճի առարկա դրույթները համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրությանը՝ օրենսգրքում ամրագրված և իր որոշման մեջ ներկայացված սահմանադրաիրավական բովանդակությամբ: Վերջինս ենթադրում է, որ դրանք չեն կարող մեկնաբանվել որպես ընտրական իրավունքի սահմանափակում ու գործնականում արգելափակել ընտրախախտումների բացառապես առնչությամբ ցանկացած իրավաչափ գործողության կատարման ընթացքում ընտրական գործընթացն օրենքով սահմանված կարգով վերահսկող իրավասուբյեկտների համար ընտրողների ստորագրած ցուցակների մատչելիությունը՝ որպես ընտրական իրավունքի պաշտպանության, այդ թվում՝ դատական կարգով, անհրաժեշտ երաշխիք:

**ԱՄԵՐԻԿԱՆ
ԻՐԱՎԱԲԱՆՆԵՐԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ
ՀՀ ՍԳ-ՈՒՄ**

Մայիսի 17-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության իրավունքի գերակայության նախաձեռնության իրավական հարցերով ավագ վերլուծաբան Ջեսի Թանենբաումին, ընկերակցության հայաստանյան ներկայացուցչության ավագ իրավաբան Նարինե Գասպարյանին և ընկերակցության հայաստանյան

ներկայացուցչության «Դատական բարեփոխումների ինդեքս» ծրագրի օգնական Ամայյա Ոսկանյանին:

Քննարկվեցին Հայաստանի Հանրապետությունում դատաիրավական բարեփոխումներին առնչվող մի շարք հարցեր:

**ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԴԵՄՊԱՆԸ
ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ**

Հունիսի 20-ին հրաժեշտի այցով ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանի հետ հանդիպեց Հայաստանում Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան Հանս-Յոհեն Ծմիդտը: Պարոն Հարությունյանը շնորհակալություն հայտնեց դեսպանին՝ նրա պաշտոնավարման տարիներին ՀՀ սահմանադրական դատարանի հետ սերտ համագործակցության, տարբեր ծրագրեր համատեղ իրականացնելու համար:

Իր հերթին պարոն դեսպանը գոհունակություն հայտնեց Հայաստանի Հանրապետության և Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության սահմանադրական դատարանների և երկու երկրների տարբեր ինստիտուտների ակտիվ համագործակցության կապակցությամբ: Երկուստեք շեշտվեց, որ այդ ծրագրերը շարունակական կլինեն:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 3(65)2012

Քննարկվեցին նաև հետագա համատեղ ծրագրերի իրականացման հետ կապված մի շարք հարցեր:

ՆՎԻՐՎԱԾ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐՎԱՆ

ՀՀ սահմանադրական դատարանն ավանդաբար ընդունելություն է կազմակերպում՝ նվիրված ՀՀ Սահմանադրության ընդունման օրվան:

Հուլիսի 4-ին ընդունելությանը մասնակցում էին ՀՀ պետական բարձրաստիճան աչքեր, քաղաքական գործիչներ, Հայաստանում հավատարմագրված դիվանագետներ, գիտնականներ, դատաիրավական ոլորտի մասնագետներ, բուհերի ղեկավարներ, հասարակական կազմակերպությունների և ԶԼՍ-ների ներկայացուցիչներ:

«ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆ» ՄԵԴԱԼՈՎ ՊԱՐԳԵՎԱՏՐՎԵՑ ՄԴ ՆԱԽԱԳԱՀ Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԸ

Հուլիսի 4-ին ՀՀ Սահմանադրության ընդունման օրվան նվիրված՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանում կազմակերպված ընդունելությանը մասնակցում էր նաև «Մաշտոց» կրթաձևակազմի Կենտրոնի ղեկավար Գագիկ Աթաբեկյանը: Նա եկել էր հատուկ առաքելությամբ՝ ՀՀ ՄԴ նախագահ Գ. Հարությունյանին հանձնելու «ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆ» մեդալը, որով Գ. Հարությունյանը պարգևատրվում է «Հայաստանի Հանրապետության կայացման, պետականության զարգացման ու ամրապնդման, հայրենասնվեր գործունեության համար»:

- Սա ինձ համար շատ թանկ է, քանզի Վազգեն Վեհափառի անունն է կրում, - շնորհակալություն հայտնելով պարզևի համար՝ ասաց պարոն Հարությունյանը, - Երջանկահիշատակ Հայրապետի հետ ջերմ ու մտերմական հարաբերություն եմ ունեցել 1991 թվականից, և հետադարձ Վեհափառի հետ մեր մտերմությունն ապրել է խորալույս ու ծավալվող հետաքրքիր զարգացում, մինչև նրան երկնային արքայություն ճանապարհելը:

ԻԻՀ դեսպանն իր նկատառումները հայտնեց առաջիկայում համատեղ ծրագրեր իրականացնելու, հայ-իրանական կապերի էլ ավելի ամրապնդելու շուրջ:

Երկուստեք քննարկվեցին նաև իրավական ոլորտի մի շարք հարցեր:

ՀՀ ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ

«Հավասարության իրավունքը. Սահմանադրական պաշտպանության սահմանները» թեմայով Սևծովյան տարածաշրջանների երկրների ռեզիոնալ կոնֆերանսին մասնակցելու համար **հուլիսի 6-7-ը** Վրաստանի Բաթումի քաղաքում էր ՀՀ ՍԳ նախագահ Գ. Հարությունյանի գլխավորած պատվիրակությունը: Պատվիրակության կազմում էին ՀՀ ՍԳ անդամ Վալերի Պողոսյանը, «Հարավային Կովկասում իրավական և դատական բարեփոխումների համար խորհրդատվություն» ծրագրի ղեկավար Վարդան Պողոսյանը, ՀՀ վարչական դատարանի նախագահ Կ. Մաթևոսյանը, ՀՀ վերաքննիչ վարչական դատարանի դատավոր Ա. Բաբայանը, ՀՀ արդարադատության նախարարության առաջին կարգի մասնագետ Լ. Իսկանդարյանը, ՀՀ ՍԳ գլխավոր մասնագետ Ա. Փխրիկյանը, փաստաբան Արտակ Ջեյնալյանը:

ԻՐԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻ ԱՅՅԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Հուլիսի 12-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց Հայաստանում Իրանի Իսլամական Հանրապետության նորանշանակ արտակարգ և լիազոր դեսպան Մուհամմադ Ռեիսին:

Սահմանադրական դատարանի նախագահը շնորհավորեց նորանշանակ դեսպանին՝ դիվանագիտական առաքելությունը ստանձնելու առիթով:

Դեսպանի այցը ճանաչողական էր, և պարոն Հարությունյանը ծանոթացրեց Սահմանադրական դատարանի գործունեությանը, ներկայացրեց նախորդ դեսպանների հետ ՍԳ համագործակցությունը՝ հույս հայտնելով, որ այն արդյունավետ շարունակություն կունենա:

Վրաստանի սահմանադրական դատարանի և «Հարավային Կովկասում իրավունքը» թեմայով Սևծովյան տարածաշրջանների երկրների ռեզիոնալ կոնֆերանսին մասնակցելու համար **հուլիսի 6-7-ը** Վրաստանի Բաթումի քաղաքում էր ՀՀ ՍԳ նախագահ Գ. Հարությունյանի գլխավորած պատվիրակությունը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(65)2012

սում իրավական և դատական բարեփոխումների համար խորհրդատվություն» ծրագրի կողմից կազմակերպված ռեզիդնալ կոնֆերանսին մասնակցում էին Հարավային Կովկասի երկրների, Գերմանիայի, Ուկրաինայի, Մոլդովայի, Լատվիայի և Թուրքիայի սահմանադրական դատարանների նախագահներ, դատավորներ և սահմանադրական իրավունքի մասնագետներ:

Կոնֆերանսի պլենար նիստում **«Համակարգային մոտեցումը Սահմանադրական դատարաններում հավասարության սահմանադրա-իրավական սկզբունքի իրացմանն առնչվող հարցերը քննելիս»** թեմայով զեկուցումով հանդես եկավ ՀՀ ՄԴ նախագահ, իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Հարությունյանը: Հրնթացս հարց ու պատասխաններով քննարկվեցին զեկույցում առաջ քաշված հարցադրումները: ՀՀ պատվիրակությունից հանդես եկավ նաև ՄԴ անդամ Վ. Պողոսյանը, ում զեկույցը նվիրված էր իրավահավասարության

սկզբունքի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի դոկտրինալ մոտեցումների վերլուծությանը:

Կոնֆերանսի երկօրա նիստերում ներկայացվեց տասնհինգ զեկույց: Ելույթներ ունեցան Վենետիկի Հանձնաժողովի, Լատվիայի, Ադրբեջանի, Հայաստանի, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության պատվիրակները: Կոնֆերանսն անցավ թեմաների աշխույժ քննարկման մթնոլորտում և առաջավոր փորձի տարածման հիանալի միջոց դարձավ:

Կոնֆերանսի աշխատանքներն ամփոփեց Վրաստանի սահմանադրական դատարանի նախագահ Գիորգի Պապուաշվիլին, ով առանձնակի շեշտեց Հայաստանի և Վրաստանի սահմանադրական դատարանների միջև առկա սերտ համագործակցությունն ու համատեղ ձեռնարկումների իրականացման կարևորությունը:

ՀՀ ՄԴ մամուլի ծառայություն

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/2-14 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71
E-mail: armlaw@concourt.am.
<http://www.concourt.am>.

Ստորագրված է տպագրության՝ 03.08.2012թ.
Դասիչ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70x100 1/16
Տպաքանակը՝ 500

*ՀՀ ՄԳ տեղեկագիրը
ՀՀ բարձրագույն որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է
ատենախոսությունների արդյունքների
տպագրման համար ընդունելի
պարբերականների ցանկում*

